

ISKRA

GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA TOVARNE »ISKRA« – KRANJ

2

LETNIK II.

1956

ISKRA

glasilo delovnega
kolektiva
tovarne elektro-
tehničnih in
finomehaničnih
izdelkov

»Iskra« Kranj

1956

št. 2

marec — april

Izdaja:

Upravni odbor

Ureja:

Uredniški odbor

Odgovorni urednik:

Tone Dovjak,

Zlato polje, Kranj

Naslov uredništva:

Tovarna »Iskra«,

Gorenja Sava 6

telefon 231

(interna 425)

Osnutek

za naslovno stran:

Danica Zgonc

Naslovna slika:

Panorama tovarne »Iskra

Klišee izdelala

klišarna »Gorenjski tisk«

v Kranju

Tisk:

»Gorenjski tisk«,

Kranj

Naklada:

2800 izvodov

VSEBINA:

1. Ob desetletnici „Iskre“ (Silvo Hrast)
2. „Iskra“ v naši krajevni skupnosti (Vinko Hafner)
3. Zapiski iz tovarniške kronike (Dr. Miroslav Trost)
4. Delavsko samoupravljanje ob 10-letnici „Iskre“ (Alojz Rajgelj)
5. Narodno osvobodilna borba in naš delovni kolektiv (Adolf Kosterov)
6. Stavka v Jugočeški — šola mladega proletariata (Š. M.)
7. „Iskra“, razvojna tovarna novih izdelkov (Ing. Franc Sila)
8. Tehnični razvoj oddelkov (Ing. Marjan Lavrenčič)
9. Naše perspektive (Ing. Milan Železnik)
10. Razvoj tovarniške organizacije in njene bodoče naloge (Boris Kryštufek)
11. Naši uspehi na domačem in tujem tržišču (Dr. Milan Lilek)
12. Vzgoja strokovnih kadrov (Franjo Brunskole)
13. „Ites“ (Tone Jakopič)
14. Sestav novega delavskega sveta za leto 1956
15. Prvi sodelavci „Iskre“ še danes na svojih mestih
16. Tekmovanje zimskih športnikov (Bogdan Napokoj)
17. Plodno delovanje šahovske sekcije »Iskra“ (F. B.)

Ob desetletnici „ISKRE“

10 let v življenju nekega naroda ne pomeni mnogo. Toda 10 let pomeni mnogo več, če se ta narod ne razvija stihijsko, ampak si z enotno voljo in akcijo utira pot v nove družbene oblike in boljšo bodočnost.

Ob osvoboditvi naše dežele izpod tujih in domačih izkoriščevalcev smo prevzeli žalostno dediščino: razrušeno in zaostalo agrarno državo.

Izkušnje iz NOB, neomejeno zaupanje v naše vodstvo, ljubezen do domovine, odločna volja in ogromni napor ter žrtve, vse to, združeno v eno samo hotenje, ustvariti tak družbeni sistem, kjer bodo delovni ljudje v polni meri uživali sadove svojega dela — je bilo potrebno, da se danes mi, majhen, toda trden člen v verigi našega gospodarskega in družbenega življenja, lahko s ponosom ozremo na prehojeno pot, na svoje uspehe in svoje zmage.

Proslava desetletnice naše tovarne je za nas vse prav posebne važnosti predvsem zaradi tega, ker je tudi naša tovarna otrok naše socialistične revolucije ter je njen razvoj in današnje stanje dokaz ustvarjalnih moči in sposobnosti naših delovnih ljudi, ki so v kratkem času brez industrijske tradicije gradili in do sedanje stopnje izgradili naše podjetje. Iskra je postala s svojimi proizvodnimi nalogami in uspehi že zelo važna in priznana tovarna v okviru jugoslovanske industrije.

Prav je, če se ob določenih razdobjih, predvsem pa pri tako pomembnem jubileju ozremo nazaj na pot, katero je naš delovni kolektiv prehodil s tolikim elanom in prav je, da ob tej priliki položimo kratek obra-

čun o izvršenem delu, naporih in doseženih uspehih. To nalogo so po svojih močeh opravili naši sodelavci, katerih prispevki so objavljeni v današnji številki našega glasila. Sam bi se pa dotaknil nekaterih problemov, katere smo do sedaj uspešno reševali in ki jih bomo morali še bolj intenzivno reševati tudi v bodoče. Ti problemi so zelo zanimivi pa tudi težavni in v glavnem zajemajo naslednje naloge:

1. nenehno povečavanje proizvodnje,
2. izboljševanje kvalitete,
3. znižanje lastne cene,
4. prilagoditev proizvodnje tržišču.

Naloge niso nove in jih ne gre reševati kampanjsko, ker so permanentne in se porajajo v raznih oblikah, kakor povečanje storilnosti vsakega člana našega kolektiva, čim popolnejše standardizacije, študij proizvodnih norm, pravočasna in kvalitetna nabava surovin, delitev proizvodnje po panogah, osvajanje novih proizvodnih postopkov, vzdrževanje strojev, orodij in ostalih sredstev, zboljševanje kontrole in zmanjševanje izmeta, zmanjšanje režijskih ur in materiala, hitrejša obračanja obratnih sredstev, dvig kadrov, analiza domačega in inozemskega trga, modernizacija obstoječih in osvajanje novih artiklov itd.

Vse zgoraj našleto in še več moramo izvršiti sami z lastnimi silami, skupnost pa bo morala odigrati svojo vlogo pri obnovi našega strojnega parka, ki resno ogroža naš nadaljnji razvoj. Naši delovni ljudje z vsakodnevnim neutrudljivim prizadevanjem in dosedanji uspehi pa so zadosten porok, da se bodo investicije, ki bodo v bodočnosti vložene v našo tovarno, hitro in bogato poplačale.

Zavedati se moramo, da naša, kakor tudi druge tovarne, v naši socialistični skupnosti ne ustvarjajo samo materialnih dobrin, ki so osnova za dvig življenjske ravni, ampak tudi v okviru našega družbenega življenja ustvarjajo novega človeka, človeka gospodarja, ki te dobrine tudi pravično porazdeljuje.

Če upoštevamo vse to, se z upravičenim ponosom oziramo na prehojeno pot in, obogateni z izkušnjami, lahko še z večjim zaupanjem gledamo v našo bodočnost.

»Iskra«

v naši komunalni skupnosti

Spremembe na prostoru pod Gaštejem, kjer se danes nahajajo obsežne tovarniške zgradbe „Iskre“, so v zadnjih tridesetih letih že dvakrat odločilno vplivale na gospodarski in družbeni razvoj Kranja in okolice. Prvič v letu 1922., ko je na tem prostoru zrastle nekdanja tekstilna tovarna „Jugočeška“. Bila je prva tovarna te vrste v Kranju in je pomenila začetek nagle industrializacije Kranja z vsemi njenimi družbeno-zgodovinskimi posledicami. V tej tovarni je tudi v letu 1936. najprej začela velika tekstilna stavka, ki se je nato razširila na vso slovensko tekstilno industrijo. Druga velika sprememba na tem prostoru je bila napravljena pred desetimi leti, ko je iz nekdanje nemške „Luftfahrgerätewerk“ in kasnejše remontne delavnice tankovskih enot nastala naša današnja „Iskra“, tovarna elektrotehničnih in finomehaničnih izdelkov.

Deset let obstoja „Iskre“, deset let žilavih naporov njenega mladega kolektiva, njegovih velikih uspehov pa tudi težav in slabosti, vse to je prava podoba desetletnega razvoja našega mladega socialističnega gospodarstva. „Iskra“ je dala v tem času s svojo napredno proizvodnjo in s svojim požrtvovalnim kolektivom viden pečat gospodarskemu in družbenemu življenju naše krajevne skupnosti — kranjske komune. „Iskrina“ proizvodnja je postala bistvena dopolnitev in nepogrešljiv člen v našem gospodarskemu ustroju in njeni ljudje nepogrešljivi sodelavci v našem družbenem ustvarjanju. To ugotovitev potrjujejo tale dejstva:

„Iskra“ predstavlja s svojo napredno proizvodnjo v vrednosti preko 4 milijarde dinarjev letno in 2500 zaposlenimi vsekakor

najpomembnejšo gospodarsko enoto v naši komuni. Taka enota pa je morala najti tudi ustrežajoče mesto v našem krajevnem življenju.

Številni kolektiv „Iskre“ se v marsičem čuti v celotnem življenju naše komune. Mnogi njegovi predstavniki so aktivni sodelavci vodilnih političnih in oblastvenih organov komune in okraja. Skoraj ni važnejšega družbenega organa občine in celo drugih podjetjih se najdejo številni delavci in strokovnjaki „Iskre“.

Napredna proizvodnja „Iskre“ in usposobljenost njenih kadrov služi v naši občini kot osnova postopnemu razvoju docela novih gospodarskih enot, zlasti kovinsko predelovalne stroke. Taka primera sta Tovarna pušk in lovskih patronov in podjetje „Kovinar“, ki se prav s pomočjo „Iskrinih“ kadrov uspešno razvijata. Tudi v mnogih drugih podjetjih se najdejo številni delavci in strokovnjaki „Iskre“.

„Iskra“ je bila edino podjetje v Kranju, ki je v večjem obsegu gradilo stanovanja za svoje delavce. Res je, da ji je bila dana v ta namen velika pomoč iz proračuna, vendar je „Iskra“ tudi sama prispevala znatna sredstva ter pokazala veliko pobudo in interes za rešitev tega perečega vprašanja. Tudi danes je „Iskra“ prva pri ustanavljanju stanovanjskih zadrug. Poleg tega je „Iskra“ pokazala precej razumevanja tudi za druge krajevne potrebe, kot je n. pr. ureditev delavske prehrane, zdravstvene službe itd.

Preobsežno bi bilo naštetati vse tisto, kar je že do sedaj in bo tudi v bodoče uspešno povežalo „Iskrin“ kolektiv z našo krajevno skupnostjo. Tudi po tej povezanosti je mogoče meriti uspehe njenega desetletnega razvoja. Saj je „Iskra“ prav tako kot vsako drugo podjetje sestavni del naše krajevne in celotne socialistične skupnosti ter z njo življenjsko povezana. Zato je naša skupna želja in korist, pa tudi oboježstranska dolžnost, da te vezi še poglobljamo v korist uspešnega razvoja „Iskre“, kakor tudi komune in celotne socialistične graditve.

Tovarna „Iskra“ v Kranju je nastala in se razvila v prostorih nekdanje tekstilne tovarne „Jugočeška“, ki jo je nemški okupator med vojno preuredil v tovarno letalskih delov.

„Jugočeška, jugoslovansko češka tekstilna industrija d. d.“, ki je zgradila večino sedanjih poslopij tovarne, je bila ustanovljena leta 1922. Nastala je v času, ko so stopile v veljavo nove carinske tarife in inozemski kapitalisti niso mogli več uvažati v našo državo tekstilnih izdelkov v tako velikem obsegu kot doslej. Zato so se odločili, da bodo predstavili del svojih obratov v našo državo. Jugočeško je finansiral konzorcij s pretežno udeležbo praške banke Peček & Co. pa tudi z udeležbo naših domačih kapitalistov. Od mestne občine Kranj so kupili pašnik, na katerem sedaj stojijo poslopja tovarne, in začeli z gradnjami. Direktorji tovarne so bili seveda tujci, prav tako vodilno tehnično osebje. Področje mesta Kranja je bilo ugodno zlasti z ozirom na dobre in bližnje prometne zveze z inozemstvom, ceneno in lahko priučljivo delovno silo, ki se je v glavnem prilivala s podeželja, bližino reke Save in železniške proge. Ustanovitev Jugočeške in drugih novih podjetij je omogočila tudi uslužnost domače državne oblasti, ki je zaradi potrebe socialne pomiritve tedaj že močno zavednega delavskega razreda rada šla na roko tujemu finančnemu kapitalu, da je ustanavljal podjetja in s tem ustvarjal možnost zaslužka. Sledila je ustanovitev nadaljnjih novih podjetij: leta 1926 tovarne Intex, leta 1928 tovarne Tekstilindus, Jugobruna in nekaterih podjetij domačih kapitalistov.

Tujci so imeli od začetka korekten odnos do naših delovnih ljudi. Bili so po večini tudi sami slabo situirani. Kasneje pa, ko je gospodarska konjunktura omogočila nenavaden uspeh in procvit novonastalih podjetij ter so si sami gmotno zelo opomogli, so začeli postopati z našimi ljudmi zelo oblastno. To zapostavljanje in zatiranje, ki so ga kazali na vsakem koraku, pa je našega zavednega delavca vzpodbujalo v tem, da se je začel vztrajno izobraževati, tako strokovno kakor tudi politično in so prav iz vrst tega delavstva zrasli mnogi kasnejši voditelji delavskega gibanja in hrabri borci.

Kmalu po ustanovitvi Jugočeške se je delavstvo začelo strokovno organizirati v sindikate in sicer: Splošno delavsko strokovno zvezo, Krščanske socialiste in v takojmenovane „Narodne socialiste“ (plave),

kasneje pa so tudi uslužbenci ustanovili svojo takojmenovano „rumeno“ strokovno organizacijo. Značilno je, da so kapitalisti vedno podpirali po številu najslabšo organizacijo, da bi s tem izigravali ostale skupine. Ta taktika je seveda slabila delavsko gibanje. V tekstilni stroki so tako po številu kot po zavednosti prevladovali marksistični sindikati, vključeni v URS (Udruženje radniških sindikata).

Tuji kapitalisti pa niso izvajali pritiska samo na domače delavstvo, temveč so znali pridobiti vedno večji vpliv tudi na lokalne oblastvene organe. Ta vpliv se je stopnjeval iz leta v leto in v času velike tekstilne stavke slovenskega tekstilnega delavstva se je v Kranju v jasni luči pokazalo, da so tedanja oblast praktično direktno vodili tuji industrijalci. Stavka, ki je na področju naše tovarne trajala pet tednov in sicer od 22. avgusta do 28. septembra 1936, je predmet obravnave v posebnem članku.

Prva doba po stavki pomeni določeno nazadovanje v delavskem gibanju. Med delavci je nastalo splošno nezaupanje do vsake organizacije, zlasti ker so se med nje vrinili plačani vohuni vodstva podjetja. Akordne postavke so bile do skrajnosti komplicirane in napete, tako da je bilo možno čim večje izkoriščanje. Težak udarec za delavstvo je bila tudi ustanovitev JRZ (Jugoslovanske radikalne zajednice), ki je predstavljala kompromis med radikalno stranko in slovenskimi klerikalci. Uveljavila se je s pritiskom in z grožnjami ter je bilo delavstvu jasno sporočeno, da bo vsak, ki bo odklonil vstop v to organizacijo, lahko računal na odpust iz službe.

Sele ko je bila jeseni 1938 na pobudo mestnega komiteja reorganizirana partijska celica v tovarni, se je posrečilo z vztrajnim organiziranjem in požrtvovalnim delom zopet pridobiti zaupanje delavcev, čeprav so nekateri, zlasti socialdemokrati, hoteli z vso močjo pasivizirati te napore. Leta 1941, ko se je čutilo bližanje vojne nevarnosti, so bili že organizirani sestanki po obratih. Delavci so se obračali na posamezne partijske člane s prošnjami za informacije in mišljenje o političnem razvoju doma in po svetu. Ob izbruhu vojne so se vsi primorski fantje javili kot prostovoljci za branitev jugoslovanskih mej. Po zlomu stare Jugoslavije pa so se po večini vrnili v tovarno, kjer je medtem okupator preuredil podjetja v svoje namene. Tekstilni stroji so bili demontirani in prodani, iz Nemčije pa so prihajali novi — postavljala jih je nemška firma Luftfahrgeraetewerk, Berlin — Ha-

kenfelde. Tovarna je bila preurejena za izdelovanje določenih avionskih finomehaničnih delov (aparati — sinhronizatorji za avijacijo) in je bil strojni park popolnoma prilagojen velikoserijski proizvodnji teh izdelkov.

S prihodom nacističnega okupatorja se je začela nova doba preganjanja naših zavednih ljudi. Najprej je bilo odpuščenih 120

njihovimi voditelji izven nje. Dne 25. julija 1941 so odšli prvi štirje delavci iz Jugočeške v partizane in sicer: Andrej Brovč — ki je bil med tem že odpuščen iz LGW —, Pavel Jezeršek, Slavko Smuk in še eden, katerega imena doslej niso mogli ugotoviti.

Zlasti je bilo oživljeno delo Osvobodilne fronte leta 1943, ko je bil osnovan prvi

NARODNA VLADA SLOVENIJE
MINISTRSTVO ZA INDUSTRIJO
IN RUDARSTVO
obči oddelek
I/P-4949/45-dr.C.
Zop. 31.

Izdatjana, dne 8.3. 1946.

Prejmet: Preimenovanje tvrdke.

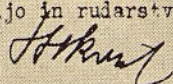
Strojne tovarne
Kranj.

Z ozirom na svojedčasno stavljeni predlog na preimenovanje dejanski obstoječe in obratujoče tvrdke „Strojne tovarne“, Kranj, pristajam, da se ta tvrdka preimenuje in registrira v javnih knjigah kot:

„ I S K R A ”

tovarne za elektrotehniko in fino mehaniko, Kranj.

Sart fašizmu - svobodo narodu!

Minister
za industrijo in rudarstvo:

Faksimile originalnega akta, s katerim je dobila Iskra svoje ime

delavcev, ki so jih Nemci smatrali kot nezanesljive. Med temi so bili v resnici tudi glavni organizatorji delavskega gibanja. Vendar zaradi tega delo Osvobodilne fronte ni opešalo, ker so še vedno obstajale močne vezi med delavstvom v tovarni in

odbor OF v tovarni. Niti nemške grožnje niti okupacijski zapori ter streljanje talcev ni usfrušilo zavednih delavcev in delavk, mladih in starih, da ne bi dali svojih skrajnih naporov za uresničenje plemenitih in vzvišenih ciljev OF.

V maju 1945 je takoj po osvoboditvi zasedla tovarno I. tankovska divizija, ki je v tovarniških prostorih organizirala svojo delavnico. Delavci in stroji so bili zaposleni pri popravilu tankov, topov in motornih vozil ter pri izdelovanju za to potrebnega

jati s precej enostranskim strojnim parkom okupatorja, prilagojenim specifični proizvodnji v velikih serijah. Kot proizvodni program so bili izbrani izdelki elektrotehnike in finomehanike, ki so najbolj odgovarjali strukturi tovarne. Prvotno postav-

Na osnovu člana 5 u vezi člana 69 Osnovnog zakona o državnim privrednim preduzećima, na predlog Ministra industrije FNRJ Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije donosi

Р И Ш К Њ Е

o privrednom preduzeću "Iskra" tovarna za elektrotehniko in fino mehaniko, Kralj

1. Privredno preduzeće "Iskra" tovarna za elektrotehniko in fino mehaniko, Kralj, osnovano rešenjem Ministarstva industrije i rudarstva Narodne Republike Slovenije br. I П 4949/45, od 8.III. 1946.g. nastavlja, osobrazno Osnovnom zakonu o državnim privrednim preduzećima, sa svojim radom pod firmom:

a/ na slovenskome jeziku: "Iskra" tovarna za elektrotehniko in fino mehaniko,

b/ na hrvatskom jeziku: "Iskra" tovarna za elektrotehniko i fino mehaniku,

v/ na srpskom jeziku: "Iskra" fabrika za elektrotehniko i fino mehaniku,

g/ na makedonskom jeziku: "Iskra" fabrika za elektrotehniko i fino mehaniko.

Sedešte preduzeća je u Kralju.

2. Osnovna i obrtna sredstva stavila preduzeću na raspoložene Ministar finansija FNRJ u saglasnosti sa ministrom industrije FNRJ.

3. Predmet poslovanja je: proizvodnja elektrotehničkih, mehaničkih, fino-mehaničkih i sličnih proizvoda.

4. Preduzeće je snagetudnainog značaja i nalazi se pod administrativno-operativnim rukovodstvom Glavne uprave elektroindustrije Ministarstva industrije FNRJ.

Ministar industrije FNRJ,

Boris Kidriča

Državnog glave FNRJ i Ministar narodne odbrane Jugoslavije,

J. Broz

Faksimile originalnega akta, s katerim je Zvezna vlada potrdila ime Iskra, s podpisom predsednika vlade FLRJ tov. maršala Josipa Broza-Tita in ministra industrije FLRJ Borisa Kidriča

orodja. Vzponedno s tem se je formirala uprava podjetja iz borcev NOB in iz članov Centralne tehnike. Proti koncu leta so se začeli zbirati v podjetju tudi demobilizirani partizani.

Naloga nove uprave podjetja, zlasti po odhodu imenovane vojaške edinice, je bila poiskati take izdelke, ki jih je tržišče potrebovalo in ki bi jih bilo mogoče proizva-

ljeni proizvodni program pa je zajel preveliko število izdelkov, tako da se proizvodnja v danih razmerah ni mogla harmonično razvijati in izpopolnjevati. Stanje se je začelo spreminjati z letom 1948, ko je bilo izločeno veliko število delov, ki so se dotodaj izdelovali, zlasti instalacijski material (razen stikal), ročno orodje, razni tehnični pribor, ure, ventili itd.

Čeprav je tako izločanje proizvodnih izdelkov, ki je bilo često enostransko dekretirano z administrativnim aktom in proti volji podjetja, spravilo našo tovarno v finančne težave, je imelo tudi nekatere pozitivne posledice. Delovni kolektiv se je namreč mogel bolj temeljito in z večjimi izkušnjami posvetiti razvijanju novih izdelkov, ki so stopili na mesto izločenih. Podrobnejše podatke o tem boste našli v drugih člankih.

Pravni položaj našega podjetja se je po osvoboditvi razvijal takole:

Firma Luftfahrgeraettewerk, G. m. b. H., obrat Kranj, je kot nemška imovina prešla v last DFJ in sicer na podlagi odločbe Mestne zaplombene komisije v Ljubljani št. Zpl. 1638/45 z dne 23. 10. 1945.

Takoj po osvoboditvi je uprava tovarne dala novemu podjetju ime Strojne tovarne, Kranj. Ker pa ta naziv ni odgovarjal poslovnemu predmetu, je bil že v začetku leta 1946 dan predlog za preimenovanje. Dne 8. 3. 1946 je takratni minister za industrijo in rudarstvo Narodne vlade Slovenije, tov. Franc Leskošek - Luka, podpisal akt, s katerim se naše podjetje preimenuje in registrira v javnih knjigah kot Iskra, tovarna za elektrotehniko in finomehaniko, Kranj. †

Da bi se dejansko stanje spravilo v sklad s kasnejšimi predpisi, zlasti s temeljnim zakonom o državnih gospodarskih podjetjih, je Vlada FLRJ dne 31. decembra 1946 pod št. PO br. 2065/41 izdala še poseben akt, s katerim deklarira obstoj našega podjetja. (Glej faksimile na strani 37.)

Voditelji našega podjetja so bili:

Vladimir Klavs, delegat Ministrstva za industrijo in rudarstvo, od maja do konca leta 1945.

Ing. Evgen Černigoj, direktor od februarja 1946 do konca marca 1947.

Ing. Lucijan Šinkovec, direktor od maja 1947 do maja 1948.

Vjekoslav Marinič, direktor od oktobra 1948 do decembra 1952.

Dr. Štefan Šoba, direktor od januarja do avgusta 1953.

Šilvo Hrast, direktor od 1. septembra 1953 dalje.

V vmesnih razdobjih so vršili funkcijo direktorja:

Ing. Ivan Gruden v januarju 1946,

Ing. Slavoj Jenko, aprila in maja 1947,

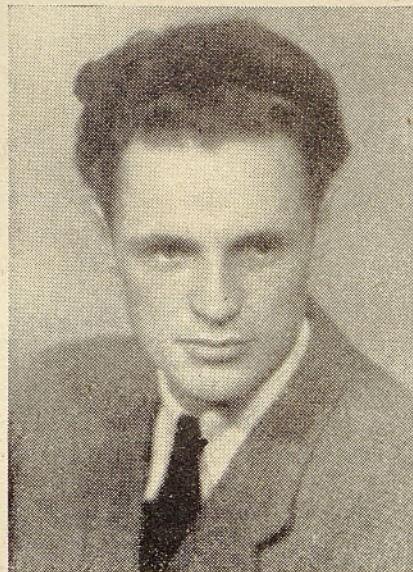
Ing. Marjan Lavrenčič, junija 1948,

Ing. Milan Železnik, od 15. junija do 25. oktobra 1948.

Pripominjam, da je bil z dekretom z dne 14. 5. 1948 postavljen za direktorja tovariš Franjo Šafarik, ki pa dejansko svoje funkcije zaradi bolezni ni mogel prevzeti.

Ob priliki 10-letnice obstoja Iskre sem naprosil vse bivše direktorje, da povedo nekaj besed za jubilejno številko našega lista. Tej prošnji so se ljubeznivo odzvali in izjavili sledeče:

Vladimir Klavs:

„Primer „Iskre“ nazorno kaže, kolikšna ustvarjalna moč je v ljudeh, ki v svojem stremljenju vedo, kaj hočejo. Se ko je bil okupator v bivši „LGW“ in je v poslednjih naporih skušal mnoge naprave oziroma stroje odpeljati, so znali člani kolektiva to preprečiti in ohraniti dragoceno opremo za delo pod novimi pogoji po osvoboditvi. Ne da bi čakali na navodila ali ukrepe novo nastale ljudske oblasti, so v tovarni izbrali začasno vodstvo in ukrenili vse potrebno, da se je tovarna v najbolj kritičnem razdobju ohranila neokrnjena.

V letu 1945 se je bilo treba odločiti za delovni program. Oprema tovarne je narokovala, naj obsega program finomehansko in elektrotehnično stroko.

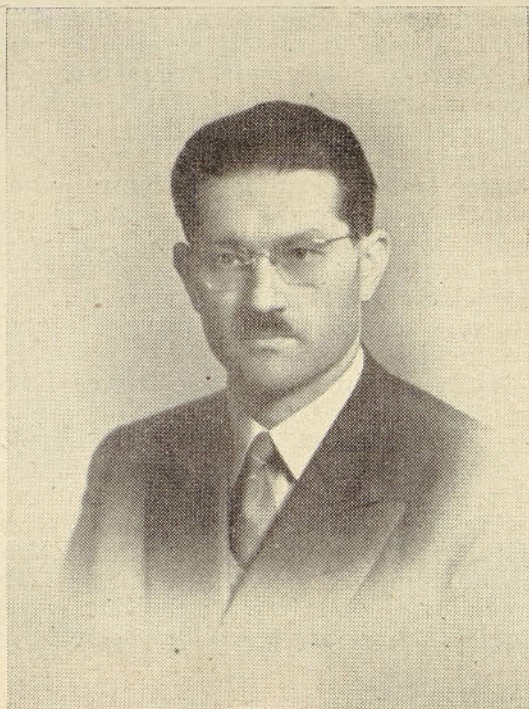
V to smer se je usmerila vsa dejavnost. Konstrukterji so z veliko vnemo in požrtvovalnostjo prijeli za delo, za njimi orodjarji in ves kolektiv. Že po preteku pol leta je slavil kolektiv „Iskre“ svojo prvo delovno zmago, svoj prvi serijski proizvod. Temu so sledili novi uspehi in danes je „Iskra“ poznana že daleč izven meja Jugoslavije.

Se to v imenu vseh bivših „Iskrašev“, ki so bili dalj ali manj časa člani „Iskre“: naj

nam sedanji člani kolektiva „Iskre“ dovolijo, da se z njimi vred veselimo vseh dosedanjih in tudi bodočih uspehov, ki jih bo delovni kolektiv „Iskre“ brez dvoma še dosegel.

Ing. Evgen Černigoj:

Moje službovanje v Iskri je potekalo v času, ko se je mlado podjetje moralo boriti še s celo vrsto začetnih težav. Proizvodni program, ki je bil prilagojen obstoječemu strojnemu parku, je bil precej obširen. Težave so bile poleg pomanjkanja tradicije tudi v tem, ker so se interesi podjetja morali prilagoditi rastočim potrebam naše mlade armade, ki je v tistem času vršila v naših prostorih važne tehnične naloge. Ob njihni preselitvi pa smo ji odstopili tudi del strojnega parka. Kljub vsem težavam pa nam je uspelo v razmeroma kratkem času dogotoviti prvi serijski izdelek Iskre: stensko uro. Temu so sledili še drugi izdelki, ki pa večinoma niso več predmet proizvodnje Iskre, ker so bili s strani takratnih administrativnih vodstev dodeljeni drugim tovarnam. Čeprav je to pomenilo v določeni meri razočaranje za vse tiste, ki so vložili vse svoje napore v razvijanje in uvajanje novih izdelkov, je pomenilo opravljeno delo tudi dragoceno šolo in pridobitev izkušenj na vseh teh področjih.

Vendar je bila to samo prehodna doba in je njej sledila borba za uvajanje novih izdelkov in vrsta novih uspehov, ki pa jih

nisem več osebno sodoživel, saj sem že koncem prvega tromesečja 1947 moral Iskro zapustiti in oditi na novo službeno mesto. Moram pa reči, da sem od takrat vedno z zanimanjem sledil nenehnemu razvoju in uspehom vašega podjetja. Tudi jaz se pridružujem čestitkam ob 10 letnem jubileju in želim vašemu delovnemu kolektivu še mnogo uspehov.

Ing. Lucijan Šinkovec:

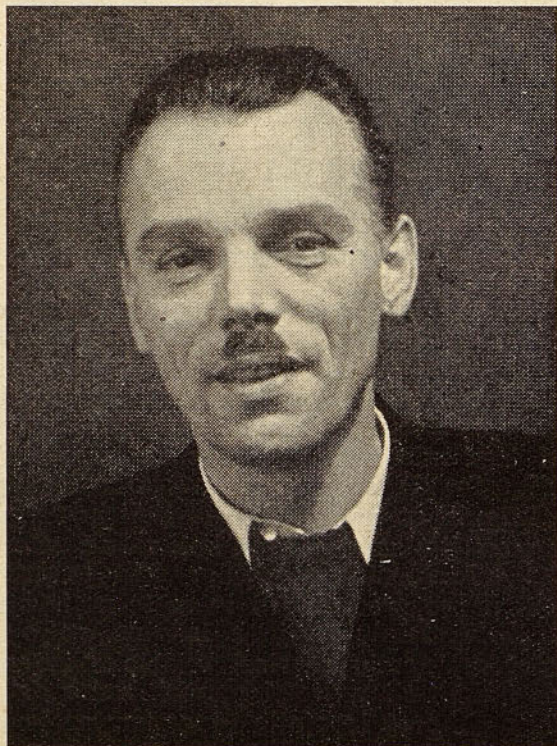

Iskra takrat še ni imela svoje točno začrtane smeri, kar tudi ni bilo mogoče, bila je še premlada pa tudi mi, ki smo v njej delali, smo bili po večini mladi in brez industrijskih izkušenj. Iskali smo prave smeri. Pri tem smo naleteli na velike težave. Vedeli smo, da se od nas mnogo pričakuje. Naloge, ki so nam jih postavljali in naloge, ki smo jih smatrali mi kot važne, včasih niso bile identične. Vendar smo poskusili najti pravo srednjo pot in se te poti trdno držati. Kolektiv se je z izredno voljo in požrtvovalnostjo zagrizel v delo. Niso mu bili težki tudi največji napor, samo da bi Iskra čimprej izpolnila tisto, kar se je od nje pričakovalo. Mislim, da so prav v tej dobi bile postavljene osnovne smernice za bodoči razvoj tovarne; poskusili smo iz množice idej in artiklov izbrati tisto, kar je najbolj potrebno in kar istočasno odgovarja strojnemu parku in kadru.

Pripomniti je treba, da smo se — razen za druge artikle, ki jih po večini Iskra še danes proizvaja — prav v tem času odločili, da se bomo začeli pečati s telefonijo. Bili smo prepričani, da je ta panoga elektrotehnike za Jugoslavijo zelo potrebna in da je prav Iskra tista, ki na tem polju v najkrajšem času lahko mnogo več doseže kot naše ostale tovarne. Pričeli smo s pripravljalnimi deli in kar lepo napredovali. Vendar je Iskra zaradi drugih nalog in raznih administrativnih težav, to nalogo, kakor tudi mnogo drugih, morala takrat začasno odložiti.

Ko se je Iskra po nekaj letih zopet lotila telefonije, uspehi res niso izostali. V sorazmerno kratkem času je prišla na trg kar precejšnja količina kvalitetnih proizvodov s tega področja. Čeprav nekateri mislijo, da ta panoga pri nas nima bodočnosti, se bo v kratkem izkazalo prav nasprotno. Razvoj našega gospodarskega življenja zahteva že sedaj, v kratkem pa bo še bolj energično zahteval, dobre telekomunikacije. Pokazalo se bo, da je bila naša odločitev v 1947 letu pravilna.

Vjekoslav Marinić:

Drugovi!

Čast mi je da za 10-godišnjico postojanja Iskre iskreno čestitam ogromnim uspjesima, a koji su znani i izvan FLRJ. Mislim, da danas Iskra uživa visoki autoritet

baš radi svojih kvalitetno izradjenih proizvoda. Vrlo dobro se sjećam, kada sam došao u tvornicu 1948. godine kao rukovodioc, da sam na čestim sastancima govorio da će Iskra morati da dade što više kvalitetnih proizvoda i da će biti prva, koja će omogućiti našim gradovima i selima, da gledaju filmove na Iskrinim kinoprojektorima, te da će na taj način kulturno uzdizati radni narod. To se je ostvarilo i danas rjetko u koji grad dodješ a da nije to stvarnost. Kada to čovek vidi, drago mu je kao borcu za izgradnju socijalizma, a kamoli ako se sjeti da je i on lično ipak dao jedan djelić svog truda za to.

Danas, kada je radničko samoupravljanje već našlo svoje forme rada, kada je organizacija, kao što je u Iskri, na zavidnoj visini, uspjesi su još veći, a vidi se u svakoj trgovini električkih predmeta, gdje na proizvodu stoji znak Iskra, a tih predmeta je danas prilično mnogo.

Vjerujte, da makar je prošlo već tri godine otkako nemam užitih kontakata, da ipak dosta znam o radu, te da me svaki uspjeh vrlo veseli. Jer mogu reći, da sam i ja naučio mnogo od radnog kolektiva i da to iskustvo koristim u svom radu.

Želio bi ovim putem, da radnom kolektivu zahvalim na sjećanju i da kao bivši rukovodioc bodrim za još boljim rezultatima, kako bi Iskra i ostala ponos FNRJ.

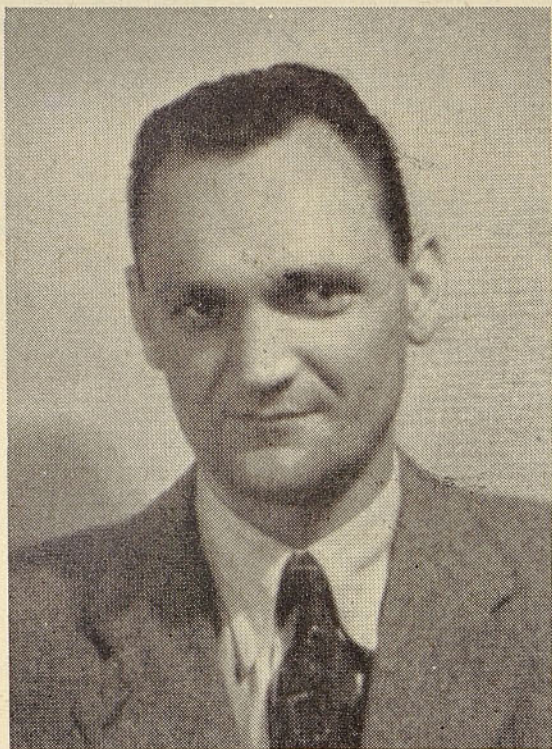
Dr. Štefan Šoba:

Skromen je moj delež pri razvoju Iskre, vendar mi je ostalo delo v njenem kolektivu v najprijetnijem spominu. Komaj smo se dobro spoznali, še obletnice nisem dočakal, in že sem moral drugam.

Ko me je tov. Leskošek - Luka na seji Delavskega sveta predstavil, mi je bilo tesno pri srcu. Novi obrazi, vprašujoči pogledi in že prvi dan vrsta težav! Komaj dober korak smo napravili iz administrativnega planskega gospodarstva v svobodnejše ekonomske odnose in organi delavskega upravljanja še niso mogli obvladati vseh kompliciranih nalog v organizaciji proizvodnje, načinu nagrajevanja, v zagotovitvi proizvodnega materiala ter v osvajanju domačega in tujega trga.

Mislim, da je kolektiv tudi v tem kratkem času mojega sodelovanja dosegel lepe uspehe; predvsem so bili doseženi dobri uspehi v boljši organizaciji proizvodnje, tako da je iz meseca v mesec naraščala. Nadalje v osvajanju novih proizvodov. Kmalu po mojem prihodu je številčno skromen oddelek za proizvodnjo telefonskih central imel skromno slavje. Proizvedena je bila 100-ta hišna centrala 1/10! Ko sem odhajal, je bila

lepa, na novo opremljena dvorana za montažo telefonskih central že skoraj polna. Podobno je bilo tudi drugod; novi proizvodi, izboljšana organizacija, boljši pogoji dela

in zavestna disciplina. V tem času je Iskra prvič uspela prodati svoje proizvode v inozemstvo.

Lepo je biti član takega kolektiva, zato mi je bilo tesno pri srcu, ko sem odhajal.

Ob deseti obletnici želim, da bi se Iskra še nadalje razvijala in da bi iz nje zrastle vrste novih tovarn in delavnic s področja fine mehanike in telekomunikacij!

V nadaljnjem se bom omejil samo na nekatere navedbe iz naše zgodovine, ker bodo o samem delu tovarne na produkcijskem in komercialnem področju spregovorili drugi pisci.

Naše podjetje je v letih 1948 do 1951 razvilo obsežno komunalno dejavnost s tem, da je zgradilo 2 velika stanovanjska bloka na Zlatem polju s 36 stanovanji in 7 blokov na Planini s 142 stanovanji. Razen tega pa še 2 velika samska domova. Lansko leto pa je bil dovršen še en stanovanjski blok na Zlatem polju. Tudi na zemljišču ob Savi za tovarno je bilo zgrajenih 5 hiš s 17 družinskimi in 18 samskimi stanovanji. V letu 1950 pa industrijska kovinarska šola, iz katere je doslej izšlo že veliko število mladih strokovnih delavcev. Po ukinitvi otro-

ških jasli smo v istem posloplju ustanovili obratno ambulanto, ki je najmodernejša take vrste v državi.

V letih 1947 do 1952 je podjetje imelo svojo lastno službo delavske preskrbe, ki je obsegala: delavsko uslužbenko restavracijo, ekonomijo, trgovino, šivalnico, čevljarstvo in krojaško delavnico.

V letu 1953 je bil osnovan industrijski servis s sedežem v Ljubljani z nalogo, izvrševati montažo in popravila vseh šibkotočnih izdelkov, zlasti telefonskih central in kino projektorjev.

Da bi se čim bolj približali kupcem v posameznih republikah, je delavski svet že leta 1953 sprejel načelni sklep, da se osnujejo razne industrijske prodajalne in predstavništva na sedežih posameznih ljudskih republik.

Doslej je bila odprta leta 1953 prodajalna v Beogradu, leta 1955 na Reki, te dni pa bo ustanovljena trgovina v Skoplju in v Zagrebu.

Naše podjetje se je v dobi planskega gospodarstva najprej nahajalo pod operativnim vodstvom Ministrstva industrije in rudarstva Slovenije, nato pod Glavno upra-

Sedanji direktor Silvo Hrast

vo elektroprivrede (UPEL), Glavno upravo za elektroindustrijo, Glavno direkcijo zvezne elektroindustrije, od 30. junija 1950 pa pod Generalno direkcijo za strojogradnjo LRS, vse do leta 1952, ko so bile direkcije razformirane.

V septembru 1950 je bila tovarna izročena v upravljanje delovnemu kolektivu oziroma predstavnikom, s čemer je začela nova doba v njeni zgodovini. O delavskem samoupravljanju, ki je našemu podjetju kot tudi celotnemu gospodarstvu naše domovine odprlo neslutene možnosti napredka in novih poti na tehničnem, ekonomskem in političnem torišču, pa bo spregovorjeno posebej.

Delavska samoupravljanje ob desetletnici „ISKRE“

Alojz Rajgelj

Stari puntarski duh, ki je preveval naše narode še iz časov Matije Gubca, je v narodnoosvobodilnem boju skoval enotnost svobodnih ljudi. Nekaj stoletij trajajoči boj naših narodov za osvoboditev in človečanske pravice je bil končan z zadnjimi strelji na naših osvobojenih mejah.

V osvobojeni domovini smo zaživelih novo, svobodno življenje. Federativna ljudska republika Jugoslavija je stopila v novo obdobje. Stopila je na pot obnove in izgradnje novega socialističnega družbenega sistema. Ljudska revolucija je po osvoboditvi prerasla iz oboroženega osvobodilnega boja v zavestno akcijo naših ljudi, katere je velika ustvarjalna sila vodila od uspeha do uspeha. V temelje nove Jugoslavije so se vlagali vsi stoletni upi in nade ne samo našega, temveč tudi svetovnega proletariata. Naša domovina je iz dneva v dan menjala svoj izgled. Iz ruševin so vstajali novi veliki objekti, šole, domovi, mostovi, železnice, tovarne. Pridne delovne roke našega človeka so ustvarjale osnove moderne, industrijsko razvite države. Proces industrializacije, ekonomskega in političnega razvoja je bil izredno hiter, ker je tak tempo izgradnje diktirala zaostalost in polkolonialni položaj, v katerem smo bili pred vojno. Prav tako, kakor v času Narodnoosvobodilne borbe, smo se morali tudi v času graditve boriti z nešteti težavami, ki so ovirale hitrejšo pot k napredku.

Z enakimi težavami in trdno voljo v uspeh se je pristopilo tudi k ustanavljanju podjetja ISKRA. Že v letu 1945 so se v podjetju zbrali strokovnjaki in delavci ter začeli razmišljati, kaj vse je mogoče napraviti z obstoječim strojnimi parkom. Izdelan je bil proizvodni program in s tem postavljen temelj za začetek nove industrije v Kranju. Leta 1946 pa je podjetje že začelo z organiziranim delom, zato v letošnjem letu praznujemo že desetletnico.

Uspeh načrtanega dela ni izostal. Iz leta v leto se je večal asortiman novih artiklov.

Da bi vskladili interese naše mlade slovenske industrije telekomunikacij, smo leta 1955 skupaj s podjetjem „Telekomunikacije“, — Pržanj in „Institutom za elektro-zveze“, Ljubljana, osnovali koordinacijski biro „ITÉS“, ki bo v nadaljnjem razvoju naših poslovnih interesov moral prevzeti še važne naloge, tako na tehničnem kakor tudi na komercialnem področju omenjene skupnosti podjetij.

S kvalitetnimi izdelki in dobro organizacijo dela je ISKRA postala vidna ne samo v Jugoslaviji, temveč tudi izven meja naše države.

Vzporedno z gospodarskim se je tudi v političnem življenju pri nas vršil proces formiranja novih družbenih odnosov in nove oblasti. Prvi zametki ljudske oblasti iz prvih dni ljudske revolucije so prerasli v široke demokratične osnove upravljanja v političnem in gospodarskem življenju. Decentralizacija državnega upravljanja je neposredno približala oblast delovnemu človeku, a v gospodarstvu je neposredni proizvajalec postal gospodar nad proizvodnimi sredstvi. Načelo „tovarne delavcem“ je bilo prvič v svetu oživotvorjeno v novi Jugoslaviji in ta davni sen proletariata je v naši državi dobil svoje konkretne oblike. Sistem delavskega samoupravljanja je danes v naši državi postavljen že na čvrste temelje. Delavsko samoupravljanje je rezultat razvoja novih odnosov v naši državi in plod zavestne akcije delavskega razreda za nove oblike oblasti.

Ravno v lanskem letu smo tudi v našem podjetju praznovali peto obletnico delavskega samoupravljanja. Že v začetku leta 1950, ko so se v našem gospodarstvu in političnem življenju zarisali prvi znaki decentralizacije državnega aparata, smo v našem podjetju izvolili prvi Delavski svet, ki je bil začetek formiranja procesa samoupravnih organov v podjetjih. Izvolitev tega delavskega sveta, ki je imel v upravljanju podjetja takrat posvetovalni značaj, je bila posledica ostvarjanja načela o neposrednem sodelovanju delavcev v upravljanju v gospodarstvu in cilju čim aktivnejšega udeleževanja delavcev v borbi za izvršitev postavljenih planov. S pravilno organizacijo in delom delavskih svetov naj bi se omogočilo delavskemu razredu v Jugoslaviji možnost neposrednega vpliva na proizvodnjo in na upravljanje podjetij.

Čeprav je imel naš delavski svet, ki smo ga izvolili v začetku leta 1950, v upravljanju

podjetja le posvetovalno funkcijo, se je takoj po izvolitvi začel baviti s problemi proizvodnje in realizacije postavljenih planov. Reševal je probleme predvsem manjšega značaja, ker so to bili prvi koraki v smeri uveljavljanja celotnega sistema delavske samouprave. Izkušnje iz delovanja tega delavskega sveta so pokazale, da so naši ljudje že dorasli našemu družbenemu razvoju in da so sposobni reševati tudi vprašanja našega gospodarskega in družbenega življenja.

Dne 6. septembra 1950 leta pa smo po predhodnem sprejetju Zakona o delavskem samoupravljanju v Zvezni ljudski skupščini, v ISKRI izvolili prvi delavski svet, ki je postal upravni organ podjetja. Kolektiv je takrat izvolil 110 članov delavskega sveta, delavski svet pa je izvolil prvi Upravni odbor. Predsednik delavskega sveta je tiste dni sprejel ključne tovarne in s tem je bila izvršena simbolična predaja upravljanja podjetja organom delavskega samoupravljanja. Naslednje volitve v delavski svet so bile 14. marca 1952, katerega je vodil tov. Bečan, v njegovi odsotnosti pa tov. Novljan. 26. marca 1953 je bil izvoljen že tretji delavski svet, njegovo vodstvo pa je prevzel tov. Dovjak.

Če danes, v šestem letu analiziramo delo in uspehe delavskega samoupravljanja v sami Iskri, smo lahko zadovoljni. Gospodarski uspehi našega podjetja jasno dokazujejo, da je poleg ostalih činiteljev tudi delavsko samoupravljanje pripomoglo do večjega uspeha. Že v prvih letih se je delavski svet začel ukvarjati s problemi v tovarni. Na svojih sejah je vršil analize proizvodnih procesov in sprejemal družbene plane podjetja po predlogu upravnega odbora in odstranjeval razne nepravilnosti.

V zadnjih letih pa je delavski svet posvečal posebno pažnjo razširitvi organov delavskega samoupravljanja. Postavljene so bile razne komisije, v katerih so sodelovali člani in nečlani delavskega sveta. Gradivo za zasedanja je prejemal vsak član delavskega sveta tako, da je vsakdo lahko prišel pripravljen na zasedanje, obenem pa so člani delavskega sveta obravnavali gradivo tudi s člani kolektiva. Da bi bili člani kolektiva bolj seznanjeni z delom podjetja in z delom organov delavskega samoupravljanja, smo začeli izdajati tudi tovarniško glasilo. S tem je bil napravljen velik korak naprej, ker je sedaj mogoče posredovati vsem zaposlenim v podjetju razne uspehe kakor tudi težave kolektiva.

Da bomo kos nalogam, so se začele s problematiko organov delavskega samoupravljanja resno baviti tudi organizacije ZK in sindikat. Tako je izvršni odbor sin-

dikata organiziral delavsko šolo, ki bo s 14 predavanji dala podlago članom kolektiva za uspešnejše delo.

Uspešno delo delavskega samoupravljanja v naši tovarni nam najbolj nazorno prikazuje porast proizvodnje v zadnjih letih. Razumljivo je, da smo imeli pri delu ogromno težav objektivnega in subjektivnega značaja. Subjektivne težave so bile posledica našega neznanja, kajti v prvih letih smo z našim delom pridobivali izkušnje, ki so nam pozneje mnogo koristile v reševanju vprašanj, ki jih morda v prvih letih nismo najpravišeje reševali. V prvih letih smo se ukvarjali s posameznimi problemi, a danes delavski svet na svojih zasedanjih rešuje celotno problematiko podjetja.

V zadnjih letih smo ISKRO s svojimi lastnimi naporu uvrstili v vrsto tehnično in gospodarsko najboljših podjetij v naši domovini. To ni slučajen pojav, temveč je posledica naporov vseh članov našega kolektiva, a posebej še organov delavskega samoupravljanja.

Vsekakor pa se z doseženimi uspehi ne moremo zadovoljiti. Ustvarjalni duh naših ljudi mora nenehno stremeti k napredku v proizvodnji in organizaciji podjetja. V naših srcih mora vedno bdeti zavest, da mora vse, kar ustvarimo z lastnimi naporu, obroditi bogate sadove ne samo za nas, temveč za celotno socialistično skupnost. Posebno organi delavskega samoupravljanja morajo biti nosilci teh naprednih tendenc. Te pozitivne tendence se bodo morale odražati tudi v našem bodočem ekonomskem razvoju, ki se bo odvijal v smeri izboljšanja gmotnega položaja naših ljudi. Organi delavskega samoupravljanja bodo morali skupaj z ostalimi organizacijami v podjetju, s sindikalno organizacijo in organizacijo ZK reševati vprašanja, ki nam jih bo naše bodoče delo in razvoj postavilo na dnevni red.

Jasno je, da se bomo v bližnji bodočnosti morali boriti s težavami in lastnimi slabostmi in napakami, toda vse to bomo morali premostiti, če bomo hoteli uspešno reševati čestokrat zelo težavno problematiko podjetja.

Letos, ko praznujemo v našem podjetju desetletnico obstoja, se moramo zavedati, da leži na ramenih delavskega razreda Jugoslavije velika odgovornost. Naš delavski razred je postal nosilec listih idej, za katere so v revolucijah izginjale cele generacije, postal je nosilec zgodovinske resnice, da novo življenje, ki vzklije v nedrih starega umirajočega sveta, nudi delovnemu človeku dostojno mesto, ki je vredno človeškega dostojanstva in ponosa.

Narodno-osvobodilna borba

Adolf Kosterov

in naš delovni kolektiv

Grmenje topov, bomb in topot fašističnih škornjev je leta 1941 preglušilo krike izdane ljudstva.

Nacistične horde so preplavile domovino mirnega ljudstva, ki se je komaj oddahnilo od grozot prve svetovne vojne in trpelo pod kapitalističnim terorjem. Zemlje in krvi lačne roparske tolpe so si razdelile našo deželo kot kos kruha, ljudstvo samo pa je postalo brezpraven suženj, brez imena in pravic. Nemški „nadčlovek“ je osvajal svet in uničeval vse, kar ni dišalo po nemškem. Ljudstvo je otrpnilo od groze. Spoznalo je, da je bilo prodano za Judeževe groše in izročeno na milost in nemilost tujcu, ki je hotel iz njega narediti zveste podanike. Ljudstvo je ostalo brez vodstva. Toda ne za dolgo. Nacistično veselje nad tako hitro zmago se je moralo umakniti resnici, da srce našega naroda bije in kdor bo hotel iz njega narediti sužnja, se bo moral boriti.

Takoj po vdoru fašističnih hord in po pobegu izdajalske beograjske vlade, se je sestal na posvet CK KPJ in izdal odlok, da se takoj prične odločna borba proti sovražniku pod geslom „SMRT FAŠIZMU — SVOBODO NARODU!“

Kot blisk se je to borbeno geslo razširilo širom okupirane Jugoslavije. Kot en mož je ljudstvo zgrabilo orožje ter do smrti kletemu pritepencu napovedalo boj na življenje in smrt. S tem je dosedaj brezpravnemu ljudstvu vtilo novih moči in novega upanja v boljše življenje. Vsak zaveden Jugoslovan je začutil v sebi novo moč, novo življenje. Milijoni so stisnili pesti in se zakleli: „NA SVOJI ZEMLJI SMO MI GOSPODAR!“

Od mesta do mesta, od vasi do vasi se je razlegal klic: „K orožju!“ Ta klic je prodril v vsak kotic naše domovine in pozival ljudi v gozdove, kjer so se zbirali za boj proti sovražniku. Ta klic je našel odziv tudi na Gorenjskem, v bivši tovarni Jugočeški.

Kakor drugod, je tudi tu začel okupator spreminjati tovarno za vojno industrijo. Nekdanja Jugočeška je dobila novo ime „LGW“. Preje so tu izdelovali tekstil za široko potrošnjo, nato pa dele orožja za uničevanje vsega, kar ni bilo nemško.

Na dnevnem redu so bile aretacije in pregnanstva v koncentracijska taborišča. Med ljudstvom je čedalje bolj vrelo. Tudi delavstvo v „LGW“ se je zgrozilo. Na splošni poziv: „K orožju!“ se je odzvalo s podtalnimi organizacijami, z ilegalnim delom, s sabotажami, z razširjanjem idej OF ter z

materialno in moralno pomočjo borcem za svobodo.

O pričetku dela za OF v tovarni „LGW“ pripoveduje tov. Ivan Vambergar — Fajfar takole:

„Takoj ob prihodu okupatorja na Gorenjsko se je začelo pripravljati tla za uspešen odpor proti okupatorju. Prvi sodelavci so bili delavci. Tudi v tovarni „LGW“ so začeli s pripravami. Takrat sem bil zaposlen pri gradnji garaž v Stražišču. Toda Nemcem sem se zdel preveč sumljiv, zato sem moral spremeniti delo. Zaposlil sem se v „LGW“, kjer so ravno tedaj preurejali in prezidavali posamezne oddelke tovarne. Delal sem na gradbišču sedanjega skladišča kovin. Že po kratkem času sem se povezal s tedanjim polirjem Vinkom Jerasom. Prva stvar, ki se je organizirala v korist NOB, je bilo zbiranje denarja in razširjanje literature. Denar smo dobivali od somišljenikov. Hoteli pa smo ga dobiti tudi od oseb, ki so bile za Nemce. Od teh pa smo ga dobili na ta način, da so nekateri igrali z njimi razne hazardne igre, pri tem debelo varali ter tako prišli do denarja. Denar sem oddajal terenskim funkcionarjem na Orehku.“

Pri sami organizaciji in povezavi somišljenikov je bilo največ uspeha pri električarjih. Tu je deloval kot vodja Miroslav Vodnov, ki je padel 1942 leta. On je prinašal somišljenikom literaturo OF, posebno „Slovenskega poročevalca“ ter zbiral denar. S tem pa še nisem bil zadovoljen. Pridobival sem vedno več sodelavcev. Eden prvih je bil tudi tov. Burkeljca — Boško. Ta je širil literaturo na ta način, da jo je podtikal na raznih krajih, kjer je prišla v roke ljudem, ki so jo z veseljem čitali. Ko sem februarja 1942 moral oditi v partizane, je on vzdrževal zvezo med partizani in terenom.“

Tov. Burkeljca opisuje svoje delo v tovarni med okupacijo takole:

„Proti koncu leta 1941 sem se povezal s tov. Fajfarjem. Govorila sva o uporih in o pozivu KP Jugoslavije. Menila sva se, da bi bilo dobro organizirati kako grupo tudi v tovarni. Vendar to zaradi budnosti Nemcev in izdajalcev ni uspelo. Delavstvo smo začeli pridobivati s tem, da smo pobirali prostovoljne prispevke in s širjenjem literature. Ko je tov. Fajfar odšel v partizane, sem še naprej prinašal literaturo, ki sem jo prejemal na terenu.“

Tov. Murn ve povedati tudi o tem, kako je leta 1943 tov. Burkeljca pokazal sliko maršala Tita, ki jo je imel skrito pod noga-

víco. Med delom je poklical kakega zanesljivega delavca in mu sliko pokazal. Delavci so bili zelo veseli, ker so prvokrat videli Tita, čeprav samo na sliki. Leta 1944 je tov. Burkeljca odšel v partizane.

Tudi tov. Peter Štibelj — Veter je eden od prvih sodelavcev v bivši tovarni „LGW“, ki je sodeloval v NOB. Tudi on nam ve povedati marsikaj, kar nas zanima:

„Z mrkimi in sovražnimi pogledi smo sledili okupatorjevemu delu, ko je začel odvažati statve in stroje nekdanje Jugočeške. Stisnilo se nam je srce, ko smo videli, kako smo nemočni in da ne moremo preprečiti, da ne bi odpeljali tega, kar je naše. Toda bili smo goloroki. Vendar pa nismo klonili. Ze naši pogledi so govorili, da ne bo lahko z nami. Stisnjenih pesti in z mržnjo v srcih smo bili prisiljeni delati za okupatorja. Toda naš razum in želja po svobodi sta nas vodila na drugo pot“.

Pojavljati se je začela literatura OF, vršile so se manjše sabotaže in to na ta način, da so delavci dajali med zobčanike pri strojih cunje, ki so povzročile, da so se stroji kvarili. Delavci niso hoteli delati tako, kot bi lahko. Nemci so kaj kmalu opazili nejevoljo delavstva in spoznali, da niso priljubljeni. Začeli so z aretacijami. Sprva so aretirane kmalu izpustili, ker niso imeli zadosti dokazov. Toda kasneje se je teror večal in večal. Tov. Veter je imel okrog sebe grupo zanesljivih ljudi. Med temi je bil tudi Mato Miklavčič, ki je v garderobi čital „Poročevalca“ in tolmačil delavcem uspehe partizanov. Kmalu je bil aretiran in poslan v koncentracijsko taborišče.

Somišljenik partizanov je bil tudi Janez Šušteršič. Tov. Veter je bil povezan z Alojzom Sajovicem in Francom Dacarjem, ki sta bila pri transportu. Ta dva sta marsikdaj odpeljala kake stvari iz tovarne in jih oddajala na terenu. Oba sta padla kot hrabra partizana. Pristaš OF je bil tudi Stanko Kovačič. Ta je prinašal v tovarno lepake in drugo literaturo. Padel je v partizanih kot hraber borec.

Tov. Franc Bitenc je bil zaposlen v mizarski delavnici. Njegov šef je bil zagrizen Nemeč, ki je zelo rad govoril in tako povedal marsikaj, kar je kasneje po zaslugi tov. Bitenca prišlo na uho partizanom in terencem. Pozneje je bil Bitenc ranjen in ujet ter poslan v internacijo.

Tov. Veter tudi pripoveduje, kako so se sestajali v manjših grupah. Njegova grupa se je sestajala v skladišču olja, sedaj skladišče nafte in bencina. Tu so se na kratko pomenili o uspehih partizanov in o položaju na frontah. Tu so se domenili, da naj Veter uniči večjo količino zelo redke kisline, kar

je tudi storil. Februarja 1944 pa je tudi on odšel v partizane.

V tedanji „LGW“ je bila tudi Vajenska šola. Mladinci so s svojimi junaškimi dejanji pripomogli k osvoboditvi. Med vajenci je bil zelo hraber Ljubo Kreček. Ta je povezal vajence v eno enoto. Preskrbel je propagandni material, ki so ga nato raztrosili znotraj in zunaj tovarne. Zbirali so tudi material za partizane in ga oddajali terenskim delavcem. Med mladinci je bil tudi Janez Česen. Ti mladinci so igrali glavno vlogo pri obveščanju. Kakor hitro so se pojavili Nemci blizu tovarne, so obvestili vse oddelke in na ta način marsikdaj preprečili aretacijo kakega našega delavca. Vajenci so pokvarili mnogo strojev na ta način, da so med zobčanike vliвали kislino, ki je povzročila okvaro.

Se in še bi se lahko pisalo o teh ljudeh. Po zaslugi zavednih delavcev, ki so delali v tovarni „LGW“ leta 1945, je tovarna v celoti ostala. Okupator na svojem paničnem begu ni imel časa, da bi odpeljal stroje. Stroji in material, ki se je nahajal v tovarni, so ostali kot odškodnina za odpeljane stroje bivše tekstilne tovarne.

S pesmijo na ustih so delavke in delavci pozdravljali osvoboditelje. Tovarna je postala last ljudstva. Leta 1946 je tovarna dobila novo ime „Iskra“. To ime, ki s svojim znakom simbolizira partizansko zvezdo, je prineslo v tovarno novega duha in novega poleta. Delavci, borci NOV, so zopet našli mesta v tovarni, za katero so se borili. Preusmerili so proizvodnjo na predmete, ki bodo služili ljudstvu.

Če danes pogledamo statistiko zaposlitve v tovarni ISKRA, ugotovimo, da je zaposlenih 350 bivših borcev NOV in internirancev. Od teh je 6 nosilcev spomenice 1941, 16 borcev NOV od 1942, 65 borcev od leta 1943, 180 od leta 1944, 75 internirancev in 8 invalidov.

Koliko bi nam vsi ti lahko pripovedovali o tem, kar so doživeli. 4 leta borb in trpljenja bi polnila strani debelih zvezkov pripovedovanja. Naši nosilci spomenice 1941 tovariši: Silvo Hrast, Stane Zakotnik, Nedžo Miletič, Avgust Vidmar, Adolf Kosterov in Ivan Vambergar bi nam vedeli povedati o srditih borbah za Turjak, Kočevje, Ribnico, Trst, Baško grapo, Jelenov žleb, za Istro, Primorsko, Dolenjsko, Notranjsko, Štajersko in Gorenjsko. O borbah bi nam vedeli pripovedovati vsi naši bivši borci. Širom naše domovine so zadajali udarce sovražniku in sejali s svojim orožjem preplah in smrt v sovražne vrste. Na vsakem koraku so maščevali tisoče in tisoče nedolžnih žrtev, za katere so zločinci vedeli samo to, da niso Nemci.

Koliko bi nam vedeli povedati interniranci o nečloveškem mučenju po taboriščih, o celicah smrti, o lakoti. Kot okostnjaki so se vlačili brez imena in pravic po taboriščih uničevanja, vendar niso klonili. Vedeli so, da se doma borijo ljudje, ki bodo tujce pregnali in vrnili ljudstvu zemljo in domove. Vzdržali so, čeprav premnogi niso dočakali tega dne.

1945. Leto osvoboditve in končne zmage. Ljudstvo je triumfiralo. Niso se vsi borci vrnili. Mnogi so ostali na slavnih bojiščih ali pa na neznanih tleh. Gozdovi so šepetali svojo neslišno pesem vsem, ki so za vedno ostali pod njihovim okriljem. Ljudstvo pa je slavilo junake, ki so se vrnili.

Naše ljudstvo je izpolnilo poziv CK. Toda treba je bilo pričeti novo borbo za obnovo do tal porušene domovine. Zopet so se pojavili tisti, ki so leta 1941 odločno prijeli za orožje. Sedaj so prijeli za orodje in zapeli pesem zmage. Priključila se jim je mladina iz mest in vasi. Nič več ni bilo treba tajnih sestankov, nič več ni bilo strahu pred sovražnikom. Mladinske delovne brigade, na čelu s slavnimi borci, so pričele graditi in ustvarjati: nove ceste, proge, nasipe, tovarne in celo mesta so plod tega dela. Naše ljudstvo hodi sedaj novo pot, pot, ki jo je izdolbla kri tisočev in tisočev, ki jim ni bilo dano dočakati teh svetlih dni. Uresničene so stoletne želje, da
„NA SVOJI ZEMLJI SMO MI GOSPODAR“

Stavka v Jugočeški - šola mladega proletariata

Pred 20 leti se je na območju današnjih tovarniških prostorov „Iskra“ v bivši tekstilni tovarni „Jugočeški“ začela mogočna stavka tekstilnih delavcev, ki se je razširila na vse tovrstne obrate ne samo v okolici Kranja in Gorenjske, temveč je zajela vse tekstilne tovarne v Sloveniji. Takrat je v stavki sodelovalo okrog 14.000 tekstilnih delavcev, ki so vztrajali 40 dni v borbi za osnovne pravice proti izkoriščevalcem.

To je bila prva borba mladega kranjskega proletariata, ki je s to stavko doživel prve izkušnje za nadaljnje borbe proti kapitalističnemu režimu. Zato je bila ta borba tem bolj veličastna, ker je v zgodovini delavskega gibanja v Sloveniji ena najdaljših, po obsegu in številu stavkajočih pa ena največjih. Celotna stavka se je odlikovala po sijajni organizaciji, ki jo je vodila Komunistična Partija in predstavlja v tem smislu eno najrevolucionarnejših dejanj v nizu razredne borbe delavskega razreda proti kapitalističnemu izkoriščanju in zatiranju delovnih ljudi v bivši Jugoslaviji. Stavka sama je zanimiva tudi zaradi oblike. Vodstvo stavke je uporabilo učinkovitejši način borbe — stavko z istočasno zasedbo tovarn.

V teh borbah se je pod vodstvom Partije kalila enotnost in borbenost kranjskega proletariata, ki je vedno bolj dozoreval v odločujoč borben odred, iz katerega je izšlo mnogo odličnih borcev v NOV, ki so — dosledni svoji proletarski zavesti — žrtvovali svoja življenja za svobodo in boljšo bodočnost delavskega razreda. Mnogo preživelih stavkašev pa še danes deluje v naših kolektivih in ustanovah med naprednimi delavci v borbi za izgradnjo socializma. V našem podjetju še danes dela nad 65 delavcev in delavk, ki so sodelovali v takratni stavki.

Zanosno se ti naši delavci spominjajo tedanjih borb delavskega razreda, spominjajo se pa tudi neznosnih razmer in težkega življenja, zaradi česar so tudi začeli tako trdovratno borbo s svojimi razrednimi sovražniki.

Zakaj je prišlo do splošne stavke tekstilnih delavcev? V tekstilni industriji je bilo delavstvo najslabše plačana delovna sila, saj so na primer v trikotažah prejemale delavci komaj 1 do 2.20 din na uro. Kapitalisti so naganjali delavce na 10, 12, 14-urni delavnik, ponekod pa celo na 18 urni delovni čas. Večina tekstilnih delavcev je bila v brezpogodbenem razmerju z delodajalcem. Higienjskih in varnostnih naprav skoraj ni bilo ali pa so bile silno pomanjkljive. Lastniki se niso brigali za družbeni standard delovnih ljudi, ignorirali so že itak borno socialno zakonodajo, mojstri pa so vedno bolj nesramno in oblastno nastopali proti delavstvu. Nečloveško ravnanje in priganjaški sistem, kruto izkoriščanje, odpuščanje naprednejših delavcev in najemanje nezavedne kmečke delovne sile za manjšo plačo, podkupovanje in politično intrigiranje po JRZ je stopnjevalo z dneva v dan vse večji odpor delovnih množic.

V sami „Jugočeški“ so marca ali aprila uvedli nov sistem klasifikacije delavcev in nov način plačevanja novih akordnih postavk. Te pa so bile tako komplicirano sestavljene, da jih delavstvo sploh ni razumelo in ni nikdar vedelo, koliko bo pravzaprav zaslužilo. Poleg tega je lastnik tovarne neprestano naganjal delavstvo na 10 urni delovni čas. Zato so bile vsake 3 mesece nekake volitve v obratih, po katerih naj bi delavci prostovoljno pristali na 10-urni delavnik. Tako so v tkalnici meseca avgusta

imeli kar 2 dni zaporedoma volitve za uvedbo 8 ali 10-urnega delavnika. Ne na enih, ne na drugih volitvah niso hoteli delavci pristati na 10-urni delovni čas. Zato jih je lastnik prikrajšal za procenite na redne ure, ki jih je imel ta oddelek.

pe, da se začne stavka vseh tekstilnih delavcev dne 22. VIII. ob 14.00 uri, ako delodajalci v roku 24 ur ne sprejmejo kolektivne pogodbe in ne odpravijo vseh krivic.

Dne 20. VIII. ob 8. uri zvečer je bilo masovno zborovanje tekstilnih delavcev v ho-

Strokovni odbor s tov. Ivanom Tomincem (+) v sredini

Tovarnarji niso hoteli ničesar slišati o kakršnekoli zvišanju mezd, niti o kolektivni pogodbi. Zavračali so upravičene zahteve delavcev po delavskih zaupnikih in strokovnih organizacijah. Delavstvo je vse bolj in bolj spoznavalo, da je v takih razmerah popolnoma osamljeno in da edino energičen spopad s kapitalisti lahko prinese kakršnokoli odločitev za zvišanje mezd in sklenitev kolektivne pogodbe. Splošno razpoloženje za stavko je naraščalo. Zato je bila na pobudo KPS v začetku avgusta 1936 sklicana konferenca predstavnikov treh strokovnih organizacij (beli, rdeči in plavi) v gostilni pri „Joštarju“ v Kranju. Na tem sestanku so se sporazumeli, da za časa meznega gibanja prenehajo vsi strankarski spori, da se sestavi enotno stališče vseh organizacij za sestavo kolektivne pogodbe in da predstavniki Delavske zbornice vodijo pogajanja z lastniki tovarn. Dne 18. VIII. je Delavska zbornica sklicala v Ljubljani posvetovanje glede nameravanega meznega gibanja, katerega se je udeležilo 25 predstavnikov KPS, SMRJ, KSZ in NSZ. Na tem posvetovanju so se demokrati in narodni socialisti postavili na odklonilno stališče glede stavke, češ, da je ta v tem času nesmiselna in obsojena na neuspeh. Bili so za miren sporazum s tovarnarji. Le članom Partije iz Kranja in Maribora je uspelo ob delni pomoči krščanskih socialistov sprejeti skle-

telu „Stara pošta“, katerega se je udeležilo več kot tisoč ljudi. Na tem zborovanju so tovarnarji dokončno zavrnilo vse zahteve delavcev za zvišanje mezd, sklenitev kolektivne pogodbe in odpravo vseh krivic. Delavstvo je z ogorčenjem sprejelo na znanje to zavrnitev in zahtevalo, da se prične s stavko in tako prisili tovarnarje h kapitulaciji. O tem je bilo takoj obveščeno vse delavstvo kranjskih tekstilnih tovarn. Partijske celice so po vseh tovarnah začele temeljite priprave za odločno borbo. Bilo je sklenjeno, da se po vzorcu francoskega proletariata, ki je istega leta vodil mogočno in zmogovito mezdno gibanje s stavko z istočasno zasedbo tovarn, tudi tekstilni štrajk organizira na enak način.

Na iniciativo Partije so bili takoj formirani stavkovni odbori, ki so določali, kaj je treba ukreniti v prvih trenutkih stavke in kako voditi nadaljnji potek stavk. Tako je tekstilno delavstvo prvič v zgodovini izvolilo svoj borbene organ. Partija je dobila zaupanje delovnih množic, vse druge strokovne organizacije pa so morale ves čas stavke slediti njeni iniciativi. Začetek „štrajka“ je bil določen za 14.00 uro dne 22. VIII. ko sta obe izmeni v tovarnah.

Deset minut pred 14.00 uro je v „Jugočeški“ zatulila sirena. Stroji so se ustavili in delo v tovarniških prostorih je prenehalo do 28. septembra. Določeni delavci so takoj

zasedli vsa izhodna vrata, telefonsko centralo in zaprli pisarniške prostore, potem ko jih je uradništvo zapustilo. Na dvorišču med kalorično centralo in današnjo produkcijo se je zbirala delovna množica k masovnemu zborovanju, na katerem je govoril vodja stavke in priljubljeni delavski voditelj Ivan Tominc, ki je pozneje padel v NOV. Zbrani množici je še enkrat pojasnil vzroke, ki so privedli do stavke in pozival delavce, naj vzdržijo do končne zmage, pri tem pa naj bodo disciplinirani in naj se nihče ne oddalji iz tovarne brez vednosti stavkovnega odbora, sam pa da bo še enkrat poskušil govoriti z direktorjem podjetja Horowitzem za zvišanje mezd. Množica je dajala duška svojemu navdušenju za borbo in gnevu proti delodajalcem, mojstrom in uradništvu, ki je zapuščalo tovarno. Manjši del nižjih uslužbenecv je simpatiziral z delavci in ostal nekaj časa celo z njimi v tovarni. Kako zelo so delavci razumeli svojo borbo, lahko sklepamo po tem, da so vzklikali Moskvi in Spaniji. Ravno ob času zborovanja na dvorišču se je vrnil v tovarno tudi direktor Horowitz, ki je pozval množico, da se razide in takoj začne z delom. Delavstvo pa mu je povedalo: „Z vami nimamo več kaj govoriti, tu so delavski predstavniki, z njimi se pogovorite“. Ko se tudi delavski zaupniki niso mogli z njim sporazumeti, se je stavka nadaljevala s sklepom, da bodo direktorja zaprli v tovarni

Vse izhode in važnejša mesta okrog tovarne so zasedle delavske straže. Ponoči so stražili moški, podnevi pa ženske. V vsaki straži so bili določeni trije stražarji za eno stražarsko mesto, izmenjava straž pa se je vršila vsaki dve uri. Straža je imela nalogo paziti na vse bližajoče se nevarnosti in sumljive slučaje ter o tem takoj obvestiti dežurnega delavca, ki je bil vsak dan določen s strani stavkovnega odbora. Straže so pregledovale vsakega, ki je zapustil tovarno ali se vrnil vanjo. Vsak je moral imeti propustnico, ki jo je izdajal stavkovni odbor, opremljeno z žigom. Ta ukrep je bil nujno potreben, ker je bilo treba preprečiti dostop v tovarno raznim provokatorjem in stavkokazom, ki so jih imeli tovarnarji za take slučaje vedno pri roki. Ostali delavci pa so smeli zapustiti tovarno en- ali dvakrat na teden, da so se lahko preoblekli in prinesli s seboj potrebne stvari za vsakdanjo uporabo.

Stavkovni odbor, v katerega so bili izvoljeni: Anton Krevs, Franc Štefe, Franc Vreček, Peter Štibelj (dela v elektrodelnici), Lovro Kumer in Miha Sekne, je imel redne seje kar na travniku za sedanjo industrijsko šolo. V vratarnici (bivša ambulanta) je podnevi in ponoči stalno dežural po en član stavkovnega odbora. Sam odbor pa je vodil vse tekoče posle v stavki ter nastopal za časa stavke kot oblastveni organ. Ko se se predstavniki Delavske zbor-

Stavkujoči
v prostorih
tovarne

in bi na ta način prej dosegli svoje pravice. Toda direktor je popoldne pri vratarju ušel skozi okno na cesto ter se tako osvobodil novih gospodarjev. Na zborovanju je bil izvoljen stavkovni odbor, določene so bile straže in odbor za organizacijo prehrane.

nice sporazumeli z delodajalci, da bi delavci zapustili tovarne in stavkali izven njih, delavci niso hoteli pristati na ta kompromis ter niso hoteli zaradi sporazumaštva in omahljivosti več priznavati zastopnikov Delavske zbornice kot svoje predstavnike pri pogajanjih, temveč so priznali le svoj

stavkovni odbor in delavske zaupnike, katerih zvest zaveznik je bila Komunistična Partija, ki je ves čas stavke bodrila stavkajoče v njihovi nepopustljivosti in odločnosti.

Vsak dan so imeli stavkajoči delavci zborovanje, ki je trajalo kake pol ure. Znak za zborovanje so bili razni pločevinasti sodi in železniške tračnice, po katerih so tolkli z železnimi predmeti, da so vsi delavci slišali znak za zbor. Na zborovanja, ki jih je večinoma vodil tov. Ivan Tominc so prihajali delavski zaupniki tudi iz drugih krajev, največkrat iz Maribora. Poročali so o stavki v drugih podjetjih in bodrili delavstvo, naj vztraja do končne zmage.

Že naslednjega dne je odbor za prehrano poskrbel za dovoz hrane v tovarno. Organizirali so ljudi, ki so šli z vozom okrog kmetov in malih trgovcev ter pripeljali mnogo hrane. Prvi dan pa so si pomagali tako, da so delavci imeli belo kavo zjutraj in zvečer. Napravili so si zasilno kuhinjo, pri kateri so vsi pomagali. Kranjski dekan Škrbec jim je posodil celo kotel za kuhanje hrane, računajoč, da bo s tem pridobil simpatije pri delavstvu. Ko pa je videl, da s svojo grupo zelencev, ki so pustili delavstvo na cedilu, ni imel uspeha, je zahteval kotel nazaj. Delavci pa so mu sporočili, da naj pride kar sam ponj. Seveda se bogoljubni dekan tega ni upal storiti in je tako kotel ostal v tovarni do konca stavke. Že takoj drugega dne zvečer so orožniki obkolili tovarno in stražili stavkajoče delavce. Teh pa ni motila njihova prisotnost, da se ne bi zabavali na račun kapitalistov. Preko ograje je bilo slišati lepo petje in godbo. Kadar so bili delavci posebno razigrani, so vprizarjali razne komične igre z godbo po tovarni in tako zabavali še ostale delavce, ki so se sončili na travi, se sprehajali, pomagali pri kuhi, medtem ko so ženske pridno pletle in vezle. Na travniku za industrijsko šolo so plesali kolo, se igrali petelinji boj in podobne zabavne igre. Skladišče blaga so preoblekli s temnim blagom. Na mrtvaški oder pa položili debelo lutko z napisom „KSEFT“, zraven pa postavili vedro vode in metlo, da so lahko kropili umrlega kapitalista, ki bo pa zopet vstal od mrtvih, ko bo prenehala stavka. Po večerji pa so se stavkajoči porazgubili po raznih oddelkih in spali, kakor si je vsak sam znal pomagati. V tkalnici so spali kar med stroji, drugi po raznih zabojih in „stalažah“, tretji so si mehko postlali na zalogah blaga itd. Ob 22. uri je morala biti popolna tišina in red, po dvorišču pa je hodil dežurni, tu pa tam se je slišal korak čuječih straž.

Tako „mirnodobno stanje“ so po 40 dneh stavke prekinile straže 28. septembra ob tretji uri zjutraj. Dežurni je takoj sklical vse delavce na zborna mesto. Straža ob današnjem splošnem skladišču je poročala, da čuje zelo sumljivo gibanje blizu ograje. Opazili so vlak, ki se je ustavil pod vasjo Drulovka, nekako v višini današnje „Planike“, in je čez nekaj časa ugasnil vse luči ter tiho, brez pare, odpeljal v Kranj mimo zbranih delavcev na zbornem mestu. Z njim so se pripeljali policaji in gojenci žandarmerijske šole iz Ljubljane z nalogo, da razbijejo stavko in izženejo delavce iz tovarne. Po kratkem posvetu pri direktorju v vilah, je bil dan znak za napad na tovarno. Pijani policisti in žandarmerija je polomila ograjo pri orodjarni in vdrla z dveh strani na zborna mesto, kjer so bili zbrani vsi delavci v krogu, okrog pa so bile v dveh ali treh vrstah sklenjene delavke, misleč, da ne bo policija začela pretepati žena. Sirena je tulila, policija in žandarmerija pa je navalila na zbrano množico. Delavci so po-

Del stavkovnega odbora

skusili še zadnjo možnost ter so zapeli državno himno. Toda napadalci se za to niso zmenili in so mož ob možu navalili najprej na žene in ko so te razbili s pendreki, puškinimi kopiti in palicami, so udarili še po moških. Delavci so se razbežali proti izhodu, policija in žandarmerija pa za njimi. Kljub udarcem in bunkam so se delavci med begom smejali žandarjem, ki so — ne videč v temi žice po dvorišču — padali kot snopi na tla, s čemer so delavci pridobili na času, da so se rešili za nekaj časa udarcev. Izhod je bil že zastražen in poln ljudi. Z druge strani so skozi ograje moleli žandarji bajonete in preprečevali beg iz tovarne. Tako so delavci prišli med dva ognja. Od zadaj je pritiskala policija, pri ograji pa so jih čakali bajoneti. Da bi nastala še večja zmeda, jih je policija obstreljevala s solzili bombami. Kljub bolečinam in solzenju so delavci navalili na

ograjo in bajonete ter podrli še zadnjo oviro. Predrli so kordon žandarjev na cesti in se razbežali na vse strani po bližnji Šmarjetni gori, kjer so se končno otresli zasledovalcev.

Tudi tovarnarji so se maščevali nad voditelji stavke. Ko so začele tovarne ponovno obratovati, so kar pri vratarju odslovili nezaželene delavce in delavke ter je tako ostalo na cesti 70 ljudi, ki so sodelovali v tej stavki. Med njimi je bil tudi glavni vodja stavke Tominc, ki je zbral odpuščene delavce ter z njimi ustanovil tekstilno zadrugo.

Tako je protiljudski režim pod vodstvom dr. Korošca in bana dr. Natlačena z oboroženo silo vrgel delovne ljudi iz tovarn in se odkrito postavil na pozicijo braniteljev kapitala ter s tem zaščitil kapitalistične interese proti delavskemu razredu. Tako je delavstvo spoznalo svoje sovražnike in zavzeznike kapitalizma od tedanjih oblasti pa

do vseh poedincev — kapitulantov in spoznavašev iz Delavske zbornice. Kljub vsemu je delavstvo tedaj doseglo, kar se ni posrečilo nobeni drugi stroki v Sloveniji, da je bila sklenjena kolektivna pogodba za vso Slovenijo. Pogodba sicer ni bila idealna, tudi mezde se niso bistveno povečale, vsaj ne tako kot je to zahtevalo delavstvo, v glavnem po krivdi zastopnikov sindikalnih organizacij in oblasti in je pogodbo smatrati skoro bolj kot diktat, kot pa za sklenjen sporazum. Kljub temu se je po stavki položaj delavstva v tej industriji zboljšal, čeprav ne toliko, da bi ga mogli nazvati zadovoljivega. Kar so delavci dosegli, so dosegli zaradi svojega odločnega nastopa. Stavka je dokazala silo delavskega razreda, kadar je enotno organizirano v boju proti izkoriščevalskemu kapitalizmu in kar je glavno, ta sila je podvojila strah v vrstah kapitalistov pred končnim obračunom.

S. M.

Iskra razvojna tovarna novih izdelkov

Ing. Franc Sila

Med okupacijo so fašistični okupatorji preuredili tedanjo tekstilno tovarno Jugo-Češko v strojno tovarno, v kateri so proizvajali za svoj vojni stroj različni pribor za avione.

Po kapitulaciji je kolektiv, ki je prevzel tovarno, stal pred odgovorno nalogo. Preurediti je moral tovarno v socialistično skupnost, ki bo čim prej začela s proizvodnjo, ki bo ustrezala zahtevam in potrebam naše od vojne porušene in izmučene države. Naloga — čim prej proizvajati — prinaša sama po sebi problem: kaj in kako? Okvir prvega petletnega plana je tudi v tem oziru postavil okvirne naloge. Z ozirom na razpoložljivi strojni park in značaj organizacije, naj se proizvodna dejavnost tovarne razvija na področju elektrotehnike in finomehanike z značajem serijske proizvodnje. Slednje je bilo simbolizirano tudi v tedanjem uradnem nazivu: „ISKRA — tovarna za elektrotehniko in finomehaniko“.

Okvir sam je, kot je bilo edino pravilno, dopuščal široke možnosti razvoju tovarne v zvezi z razpoložljivimi strojnimi kapacitetami, ki so klicale po delu.

Značaj kvalitete serijske proizvodnje pa nujno zahteva za vsak proizvod daljše razvojne napore do nemotene serijske proizvodnje. Zahteva temeljito razvojno delo s solidno razvojno dokumentacijo, temeljit študij proizvodnega postopka in dobro premišljeno ter solidno izdelano orodje. Za vse to pa je potreben zvrhan koš izkušenj

in časa. To dejstvo je v gotovem oziru v nasprotju z željo in potrebo po čimprejšnji proizvodnji.

Pridobiti na času in izkušnjah in delati na razvoju proizvodov serijskega značaja, ki zahtevajo daljše priprave — istočasno pa že proizvajati — to je bilo osnovno geslo kolektiva naše tovarne, ko je s svojim plugom začel orati brazde na njivi našega socialističnega gospodarstva. Te brazde naj bi se razvijale in širile s proizvodno dejavnostjo na področju instrumentov, avtoelektričnega pribora in malih motorjev, stikal, telekomunikacijskih, kinoprojekcijskih in elektroakustičnih naprav, na področju polvodnikov in usmerniških naprav.

V prva razvojna leta naše tovarne je to geslo za tovarno samo in utrditev njenega proizvodnega programa vnašalo videz in v gotovih ozirih tudi neustaljenost proizvodnega programa. Razvijali in začasno smo proizvajali niz artiklov, katerih dokumentacija in proizvodnjo smo potem prepustili drugim tovarnam, delno je pa ostalo samo pri razvoju.

Na ta način smo v prvih letih proizvajali štiri vrste ročnih, tri vrste prsnih vrtnih strojev, ročni namizni brusilni stroj, mizarško vrtalo, malo nožno stiskalnico. Za potrebe gumarske industrije — velo in avto ventil. Od električnega instalacijskega materiala — lestenčne in veko sponke, obešalna stremena in vezice, več vrst bakelitnih držal za senčnike električnih svetilk in pri-

padajoče stropne rozete, dve vrsti okov za žarnice, vtikače in natikače, podometne instalacijske cevi in pripadajoče podometne doze. Za potrebe elektrarn, transformatorskih postaj in pripadajočega razdelilnega omrežja — niz raznih spojk in veznih elementov. Nadalje za široko potrošnja — stensko uro, ključ za patentne ključavnice in eno vrsto patentnih ključavnic obešank, asortiman risalnega pribora itd. Proizvodnja približno šestdesetih proizvodov, ki so se po večini proizvajali v tovarni, pa se je opustila in prepustila drugim podjetjem. Prepuščanje proizvodnje ni bilo vedno svojevoljno, niti za tovarno brez bolečin.

Iz tega kratkega pregleda delne razvojne in proizvodne dejavnosti tovarne v prvih letih se odraža nenehna skrb in tendenca, čim preje proizvajati ono, kar ne zahteva daljših priprav za proizvodnjo, kar pa tržišče prav tako nujno zahteva; da pa v tem oziru prijemi povsod niso bili najsrečnejši, je danes popolnoma jasno. Presoja „post festum“, imajoč že pred očmi nadaljnji razvoj in stabilizacija razvojne dejavnosti, je pač enostavnejša.

Vzporedno s tem, za tovarno danes mimobežnim razvojem in proizvodnjo, so se v pospešenem tempu na široki fronti vršile priprave za proizvodnjo onih artiklov iz poedinih področij, ki naj predstavljajo temeljno dejavnost naše tovarne. Rezultat teh naporov so bili naši proizvodi na področju merilnih instrumentov — enofazni indukcijski števec, obratni instrument z vrtljivim železom. Na področju avtoelektričnega pribora in električnega orodja — vžigalna tuljava, svetlobni dinamo ter električni ročni vrtalni stroj.

Plod naših vsestranskih naporov na področju kinoprojekcijskih in elektroakustičnih naprav so bili naši kinoprojektorji za normalni film s pripadajočimi elektroakustičnimi napravami. S temi napravami smo dali naš pečat na razvoj kinofikacije v državi, ki se je zaradi tega lahko neomejeno razvila. Kaj kmalu pa smo s temi napravami stopili v svet — v mednarodno areno proizvajalcev.

S temi prvimi proizvodi in njih serijsko proizvodnjo smo smelo zaorali v ledino našega razvijajočega se gospodarstva. Sami smo pri tem dobili velike izkušnje, ki so nam dajale nadaljnjo vzpodbudo za še smelejše podvige pri izvajanju naloge, osamosvojiti se od inozemskega tržišča in pripravljati proizvodnjo artiklov, ki so se dotlej za drag denar uvažali in so jih bili sposobni razvijati in izdelovati „samo“ v tujini.

Nadaljnji razvoj na že navedenih področjih nam je prinesel v redni proizvodnji: to-

kovni merilni transformator, obratni elektrodinamični vatmeter, dve vrsti obratnih instrumentov z vrtljivo tuljavico, asortiman prenosnih obratnih instrumentov in prenosnih preciznih instrumentov s pripadajočim priborom, merilec ozemljitvene upornosti, univerzalni instrument, panelni instrumenti in preskuševalce akumulatorskih celic itd. Prav tako starter za lažje tipe kamionov, napetostni regulator, še ena večja tipa električnih ročnih vrtalnih strojev z modifikacijo za vrtanje v kamen ter nov prenosni kinoprojektor za ozki film s pripadajočo elektroakustično napravo. V lanskem letu pa tudi ojačevalna naprava za ozvočenje in prva tako zvana „cinemascope“ kinoprojekcijska naprava.

Brez posebnega pompa smo študirali in razvijali proizvodne postopke in izdelovali proizvodne naprave za proizvodnjo selen-skih usmernikov, ki nam predstavljajo osnovni strojni park za to vrsto proizvodnje. Kvalitetni in inozemskim proizvodom enakovredni izdelki, ki jih naše tržišče v celoti absorbira, so omogočili tudi naš nadaljnji razvoj na tem področju. Množica usmerniških naprav, od teh za telefonske naprave do onih za kinoprojekcijske naprave in raznih delavniških usmerniških naprav do onih za polnjenje akumulatorskih celic za elektrokare, je rezultat naših sedanjih naporov.

Od tovarne Rade Končar iz Zagreba smo v prvih letih naše proizvodne dejavnosti, po nalogu naših višjih gospodarskih forumov, prevzeli v proizvodnjo avtomatski in induktorski telefonski aparat z vsemi elementi; po skrbnem študiju in iz tega sledočimi potrebnimi izboljšavami sta z množinsko proizvodnjo oba artikla s svojimi elementi — mikrofonskim in telefonskim vložkom, izpolnila vrzel v pomanjkanju telefonskih aparatov. Nadaljnji rezultat dejavnosti na področju razvoja elementov in aparatov je proizvodnja skoro vseh elementov, ki jih vgrajujemo v telefonske centrale naše proizvodnje in so standardni elementi vseh central koračnega sistema in to od ploščatega releja preko raznih trakov za varovalke, razžirnih letvic, trakov s tipkami, klinkami, signalnimi žarnicami itd. do vrtljivih izbiralnikov. Kot instalacijski material v telefonskih omrežjih se uporabljajo naši proizvodi dvodelnih in desetdelnih varovalk s pripadajočimi varovalnimi elementi.

Za potrebe JLA in po njenih tehničnih zahtevah je bil razvit in vpeljan v proizvodnjo poljski induktorski telefonski aparat.

Vzporedno tej proizvodni dejavnosti se je na področju telekomunikacijskih naprav razvila proizvodnja telefonskih central ko-

račnega sistema — počeni z manjšimi stranskimi centralami z enim poštnim priključkom pa do največjih, po željah in potrebah naročnikov in to z vrvičnim in brezvrvičnim posredovanjem. Za razširjenje in izpopolnitev pošne telefonske mreže smo razvili celotni sistem in pripadajoče enote za javne centrale po koračnem sistemu, vsklajen s tehničnimi zahtevami PTT, ki veljajo za obstoječe telefonske centrale.

V lanskem letu smo začeli s proizvodnjo telefonskih central po tehničnih zahtevah Državnih železnic FLRJ. V razvoju in iz-

delavi imamo skupino central za koprsko mrežno skupino po koordinatnem sistemu — z uporabo domačih elementov izvzemši koordinatne stikalnike.

Sedanja razvojna dejavnost, ki bo prišla do izraza v redni proizvodnji že v letošnjem letu in naslednjih letih z množico novih proizvodov, je usmerjena v razširjanje asortimana v poedinah panogah.

S ponosom lahko gledamo prehojeno pot in z vedrim očesom v bodočnost Iskre, utemeljeno imenovane: razvojna tovarna novih proizvodov.

Tehnični razvoj oddelkov

Ing. Marjan Lavrenčič

Se pomnite, tovariši, kako smo začeli?

Zbirali smo se z nepojmljivim navdušenjem, ki je bilo plod zmage. Prihajali smo od partizanov, iz taborišč in pregnanstva, od vsepovsod, prepričani, da bomo premagali tudi vse tehnične ovire. Nemalo pa smo se začudili, kaj je okupator napravil iz naše takrat največje in najboljše tekstilne tovarne. Od tkanine je bilo treba preiti na kovine in odgovarjajoče izdelke, ki naj bi zaposlili strojni park in dali delavcem, ki so ostali brez dela, potreben kruh.

To je bil začetek, kot si ga nismo želeli. Delavci so zahtevali delo, program pa je bilo šele treba najti. V tovarni se je nastanila tankovska divizija Jugoslovanske armije, odprla je delavnice za popravilo tankov, motornih vozil in orožja. V največji meri je zaposlila strojne kvalificirane delavce v orodjarni, medtem ko vsi ostali še vedno niso imeli dela.

V času torej, ko je v tovarni obstojala izključno vojaška komanda, se je začela formirati tudi civilna uprava nove tovarne. Ni bilo časa za premišljanje, treba je bilo ukrepati. Komaj smo se spoznali, vendar nas je združevala neverjetna vera v lastne moči in želja po ustvarjanju. Če otrok pri prvih korakih nerodno pade, si dolgo ne upa spustiti se v nove korake. To smo čutili, zato smo takoj v jeseni odločno nastopili proti mišljenju, da so papirji v delavnicah nepotrebni. Nasprotno, pospešeno smo organizirali oddelke, ki so imeli nalogo pripraviti tehnično in tehnološko dokumentacijo in izdelati ter kontrolirati za proizvodnjo potrebna orodja, merila in kalibre.

Napravili smo mnogo napak, vendar pa je današnje uspehe in hiter vzpon ISKRE pripisati predvsem dejstvu, da vodilni kader v večini ni izgubil iz vida borbe za uresničenje industrijske proizvodnje. Mnogo primerov bi lahko navedli. Že v septembru,

takoj v začetku poslovanja merilnice, je bila organizacija tako močna, da ni šel noben kaliber v proizvodnjo, ne da bi bil natančno premerjen in zaveden v kartoteko ter opremljen s tekočo številko.

Organizacija tedaj še ni bila vodena centralno. Od šefov oddelkov se je zahtevalo, da so tudi dobri organizatorji, torej da organizirajo delo in postavijo delovne zakone oddelka. Imeli smo zelo malo izkušenj, mnogo več pa dobre volje in energije, vendar smo kljub temu postavili zdrave temelje. Ni mogoče iti mimo dejstva, da je močna osebnost prvega vodje konstrukcije in kasneje za nekaj časa tudi razvojnega laboratorija, tovariša ing. Mirijana Grudna, sedanjega rednega profesorja Tehnične visoke šole v Ljubljani, imela odločujoč vpliv na generacijo konstrukterjev. Že prvi načrti so imeli vse karakteristike, ki jih zahteva industrijska proizvodnja. Naš prvenec serijske proizvodnje, stenska ura, je imel že vso potrebno tehnično in tehnološko dokumentacijo, to je delavniške načrte s tolerancami, postopke dela in kontrolne predpise ter konstruirana vsa potrebna orodja, merila in kalibre. Že takrat smo za izdelavo orodij tudi projektirali postopke dela. Definitivna organizacija je v orodjarni stekla že s 1. januarjem 1946. Brez pomoči in razumevanja mojstrov orodjarne to v tako kratkem roku ne bi uspelo. Že sama ugotovitev, da je tedanji tehnični direktor ing. Ivan Gruden podpiral in cenil organizacijske napore šefov oddelkov, je bila dovolj velika nagrada za neumorno delo. Konstrukterji glavne konstrukcije in vodje oddelkov tedaj niso poznali rednega delovnega časa. Vse je prevečevala ena sama želja: čim več načrtov, postopkov in orodij, da bomo nasitili produkcijo in začeli s težko pričakovano proizvodnjo.

Ni majhna stvar uvajati industrijsko proizvodnjo brez državnih standardov. Iskra

je tudi v to vložila velike napore. Pionir naših tovarniških standardov je prof. ing. Romeo Strojnik. Dal nam je najpotrebnejšo osnovo. Mnogi od teh standardov so še danes v veljavi. Poleti leta 1946 je bila v produkciji že uvedena delovna dokumentacija. S proizvodnjo stenske ure smo začeli zato, da bi dobili potrebne izkušnje v finomehaniki. Glavna konstrukcija je nekatere dele še konstruirala, ko smo za prve dele že izdelovali orodja.

Organizacije serijske proizvodnje smo se učili na enostavnih proizvodih. Tako smo na primer od tovarne „Titan“ v Kamniku prevzeli in kasneje tudi vrnili, prsne in ročne vrtalne stroje in ročni brusilni stroj. Na teh prvih enostavnih proizvodih smo preizkušali svoje moči. Izmenljivost delov, ki je glavni pogoj hitre in cenene montaže in dobave rezervnih delov, je bila že takoj v začetku z načrti zajamčena. Seveda se pa ta dejavnost ni mirno razvijala. Nastale so mnoge organizacijske in tehnične težave in mnogo delov smo morali zagnati v izmet, da bi vsemu kolektivu neizbrisno vcepili osnovne principe industrijske proizvodnje. V tem času smo tudi ustanovili oddelek tehnične kontrole v proizvodnji.

Napak bi bilo govoriti pretežno o uspehih zato, ker se ravno na napakah največ naučimo. To je drag študij, ki prav zategadelj ne sme iti v pozabo. Stalen osnovni tovarniški kader ga pretvori v tradicijo, ki naglo vpija vse novice. Vsa prva leta smo trpeli na povezavi med oddelki. Prihajalo je na primer do zaostritve odnosov med orodjarno in produkcijo, med konstrukcijo in orodjarno, na eni in med proizvodnjo na drugi strani. To pa zato, ker še nismo znali med seboj sodelovati in ker se še nismo dovolj spoznali. Stvari smo nerodno reševali, navadno po ovinkih, tako da so bili spori neizogibni. Nismo imeli nikogar, ki bi nas učil pravega vodenja sodelavcev, vodenja sestankov in psihologije dela. Medsebojne odnose in odnose do podrejenih smo zato izboljševali šele na osnovi analiz storjenih napak. Sola nam tega znanja ni dala. Voditelji smo se večinoma prvič znašli na odgovornih mestih. Prenekateri smo se zavijali v uradno strogost in uporabljali šablonsko odločnost, drugi so bili zopet premeški in neodločni. Vsak po svoje smo si predstavljali lik dobrega voditelja. V odločilnih trenutkih, ko bi morali sodelavcu pri njegovih težavah pomagati, smo izgubili z njim kontakt. Danes, ko te napake odstranjujemo in se trudimo, da bi se naučili znanstvenih metod vodenja in poučevanja ljudi, smo vsem onim sodelavcem in sodelavkam, ki so kljub omenjenim težavam ostali na svojih mestih, dolžni zahvalo in

priznanje. Nismo pa vedno grešili. Znali smo poiskati kontakt z delavci, ceniti njihovo delo in se od njih praktičnega dela učiti, tako da delovne metode in konstrukcije stalno izpopolnjujemo. Posebno čutim potrebo, da se zahvalim izkušenim orodjarjem in mojstrom ter vsem delavcem, ki so me učili orodjarstva in obdelave in ki še vedno z veseljem povedo o svojih izkušnjah.

V prvem letu obstoja tovarne je pod vodstvom znanega strokovnjaka prof. ing. Lasiča začel nastajati tudi razvojni laboratorij. S tem so bile tovarni dane že vse osnove za resno delo. Poleg ogromne množine malih proizvodov so razvojni tehniki in inženirji začeli razvijati in konstruirati vrsto kompliciranih proizvodov: kot kinoprojektor z ojačalnikom in zvočniki, enofazni števec, električni vrtalni stroj, telefonske elemente itd. Tako lahko rečemo, da je bila v razvoju tovarne s tem prva faza, to je ustanovitev tovarne, zaključena in da je v drugi fazi nastala velika bitka za pripravo programa velike nove tovarne elektrotehničnih in finomehaničnih proizvodov.

KAKO SMO ZBIRALI TEHNIČNE IN TEHNOLOŠKE IZKUŠNJE?

Laboratorijska delavnica je bila v tedanjem obsegu premajhna, da bi lahko prevzela izdelavo večjih prototipov, kot je na pr. kinoprojektor, električni vrtalni stroj, risalna miza s paralelogramom in risalna glava, električna ura, enofazni števec itd. Tako je bila v jeseni 1946 ustanovljena prototipna delavnica, ki smo jo nameravali uporabiti tudi za poskusno proizvodnjo. To je le deloma uspelo, ker smo morali že po enem letu večino strojev oddati novemu oddelku za izdelavo kinoprojektorjev. Prva prototipna delavnica se je nahajala v sedanjih prostorih ročne orodjarne in vzdrževanja strojev. Vodja delavnice je bil tov. Anton Kos, vodja struženja tov. Franc Humer. Delavnica je bila priključena orodjarni. Tu sta se med drugimi razvijala tudi tov. Julijan Novljan in tov. Pavel Rink. V tej fazi razvoja smo delali marsikaj samo zato, da bi se naučili obvladati novo tehniko in še nepoznano tehnologijo. Razvoj je vendar pripravljaval toliko novih proizvodov, ki jim orodjarna in produkcija še nista bili kos. Zato smo svoje moči preizkušali in zbirali podatke na vseh področjih dela. Na revolverjskih avtomatih tipa „Index“ smo začeli izdelovati dele za avtomobilске ventile in ventile za dvokolesa. V program smo vzeli na pr. elektrodne sponke za suhe baterije tovarne „Zmaj“ samo zato, da bi se izpopolnili v vlečenju pločevine. Naše prvo kombinirano orodje za postopno vlečenje

na ekscentrični stiskalnici je bila kapica za pritrditev cevnega priključka v cev račne črpalke za dvokolo. Pri izdelavi enostavnih bakelitnih držal za senčnike in bakelitnih stropnih rozet smo spoznali tehniko izdelave bakelitnih delov. Morali smo še spoznati tehniko stiskanja keramičnih izdelkov, tehniko mrzlega brizganja aluminija, vlivanja v kokile in strojno vlivanje pod pritiskom, brizganje umetnih mas, globoki vlek kompliciranih nesimetričnih oblik itd. Večkrat smo se samo zato odločili za kombinirana orodja, n. pr.: za prebijanje, izrezovanje in krivljenje, da bi tudi to delo obvladali in se dostojno pripravili za bodoče naloge. Tako sta konstrukter orodij in orodjar drug drugega razvijala in si utrjevala znanje. Daleč so že tisti časi, ko smo se spoprijeli z osnovnimi problemi. Ni nas sram povedati, da smo imeli veliko težav, da smo neposrečena in nerodna orodja metali stran zato, da bi se naučili narediti boljša. Konstrukterji glavne konstrukcije pa so se učili od tehnologov in se razvijali ob proizvodnih težavah, ki jih je bilo treba sproti odstranjevati. Mislim, da je najbolj pozitivna stran v razvoju Iskre ta, da nismo s svojim delom nikoli zadovoljni in smo vedno pripravljeni še boljše delati. Težava je le v tem, da ne zmoremo vsega hkrati.

Minilo nas je prvo navdušenje nad tem, da smo izdelali prve izdelke, ker smo med tem že spoznali, da je še težje uvesti serijsko proizvodnjo. Treba se je bilo spoprijeti z organizacijo proizvodnje. Pri drobnih proizvodih z malim številom operacij nismo imeli posebnih organizacijskih problemov. Ko smo odstranili tehnološke težave in izdelali primerna orodja, je proizvodnja nemoteno tekla. Z naraščanjem števila različnih sestavnih delov in operacij pa so nastajali terminski problemi. Že kar dobro uvedeno delovno dokumentacijo in evidenco dela je nenadoma pretrgala dnevna evidenca. Papirji so se potrojili, sama evidenca pa je administrativno delo popetorila. Zaradi obsežnega administrativnega dela so nastajale napake. Najdaljše operacije so poprej trajale do pet dni. Sedaj pa je bilo potrebno dele dnevno oddajati. Ta povečan transport in kopičenje delov v kontrolah je povzročal, da so se deli izgubljali; dnevna evidenca je izgubila ves svoj pravi pomen. Šele po dveh letih, ko smo se sporazumeli, da je najvažnejši obračun ter da ima dnevna evidenca lahko določena odstopanja, smo lahko zopet zagotovili kroženje delov. Za to spremembo direkcija elektroindustrije ni vedela in je bil tak ukrep precej predrzen.

Kljub uspehom, ki jih je kolektiv imel, kljub temu, da smo bili vsi zelo zasedeni

s problemi, pa so v podjetju naglo nastajali psihološki problemi. Neizpolnjevanje plana je izpodjedalo vero v lastne moči. Psihologi trdijo, da smemo določeno osebo ali delovno skupino obremeniti samo do meje osebne zmogljivosti. Dejansko je bila večina prepričana, da so letni plani nerealni in da jih ni mogoče doseči. Doživljali smo slične težave kot vojska, ki sovražnika ni še v nobeni bitki premagala in se je morala pogosto umikati. Nastajal je notranji razkroj posameznikov, kar je nevdržno vplivalo tudi na okolico in ustvarjalo še slabše pogoje dela. Na dnevnem redu so bili vzdihni in klici: „Ko bi vsaj že enkrat dosegli letni plan, potem bi bilo drugače!“ Zaveš, da nas hrani skupnost, je tlačila delovni kolektiv kot mora.

Planiranje je bilo v tem obdobju res ne-realno, ker niso bile upoštevane realne možnosti. Pri uvajanju novih proizvodov smo šli v frontalni napad in se v delu preveč razblinili. Konstrukcija je imela nemogoče termine. Na hitro, takorekoč skozi noč in dan so konstruirali ogromno količino novih izdelkov. Proizvodnja in orodjarna pa sta zaradi težav pri izdelavi orodij in nedognanih konstrukcij realizirali samo manjši del. To je privedlo do notranjih sporov, ki so bili zaradi nepoznavanja situacije potencirani in so še bolj omajali vero v lastne sile. Psihološke težave so dosegle svoj višek leta 1948, ko so se notranjim težavam pridružili še mednarodni politični problemi in ko smo ostali brez uprave. Glavni računovodja ni bil dorastel nalogi in ga je revizijska komisija odstavila. Komerčni direktor je odstopil, tehnični direktor je odšel na drugo službeno mesto, sekretar je odšel v JLA, glavni direktor pa je bil prestavljen na višje službeno mesto v direkcijo. Dnevna evidenca, ki je bila v času administrativnega vodenja zelo pomembna je izgubila šefa, ki je odšel na orožne vaje, takoj za njim pa še njegov namestnik; v jeseni je bila formirana stabilna uprava, ki je začela bitko za stabilizacijo prilik, nato pa za izvršitev plana. Iz tega kratkega opisa je razvidno, da v tem letu ni bilo mogoče pričakovati izvršitev plana. Šele po enem letu, ko so bile izvršene določene psihološke predpriprave, ko je bilo nekaj ljudi odpuščenih, drugi pa so bili pravilno razmeščeni, je bilo mogoče začeti z odločilno borbo. Uprava je dobro razumela, da je izvršitev plana življenjsko vprašanje Iskre in da mora biti izvršen za ceno najtežjih žrtev. Kolektivu je bilo treba dati samozaupanje, ki je izhodišče za nadaljnjo graditev. Na nesrečo smo to leto morali po višjem nalogu oddati večje število proizvodov ki so bili pri nas že utečeni in rentabilni.

Ostali so samo težki, še z mnogimi tehnološkimi problemi in je bila borba zato še težja. Nikoli ne bomo pozabili prve borbe za kinoprojektorje, za električni vrtalni stroj, za enofazni števec, za telefonske aparate in številčnik avtomatskega aparata... Koliko tehnoloških in terminskih problemov se je tedaj pojavilo v produkciji! To vedo dobro samo tisti, ki so se nahajali v žarišču borb. Bistveni vpliv na obvladanje terminskih problemov pa je imela takrat reorganizirana terminska služba, ki jo je prevzel tov. Boris Kryštufek. Proizvodnja je borbo sprejela in se lotila dela z vso zagrizenostjo. Mnogi delavci in delavke niso zapustili delovnega mesta po 24 ur. Posamezniki so vzdržali tudi po 32 ur in so jim nosili hrano na delovno mesto. V normalnem stanju je tako stanje nepravilno in nedopustno in kaže na slabo organizacijo, ko sile še niso pravilno porazdeljene. Tedaj pa je bila ta borba potrebna, ker je bilo treba združiti vse sile za likvidacijo psiholoških problemov. Ko je zadnji dan v letu sirena z dolgim tuljenjem naznanila, da je Iskra prvič izvršila letni plan, so zasijali obrazi borcev in vsi smo začutili, da so se našemu razvoju odprla nova pota.

ORGANIZACIJA DELA V PROIZVODNJI

V produkciji še niso bili storjeni vsi ukrepi za racionalno proizvodnjo, zato so bili napori za izvršitev prvega letnega plana tako veliki.

V delavnicah je vladal splošen nered. Obdelovanci so bili v neprimernih zabojih, ki so pri prevažanju razpadli. Mnogi deli so se na ta način poškodovali; drugod so bili zopet preveč naloženi in so zgoraj stoječi zaboji spodnje ven stoječe dele deformirali. Mojstri in delavci so se na ta nered že tako navadili, da je bilo to nekaj povsem razumljivega in po njihovem mišljenju vsako grajanje odvečno, ker ni bilo pomoči. V sedanji rezkarni je bila popravjalnica izmeta. Nepregledni kupi izmetnih delov, so pričali o nekakovostnem delu. „Delavnica za popravilo izmeta“ je bila le potuha, ki je preprečevala rigoroznejše ukrepe proti nastajanju prekomernega izmeta. V prvi delavnici je poleg šole učencev v gospodarstvu bilo ob zidu nezavarovano skladišče. Razdelilec, ki je bil v sedanji pisarni kontrole, je imel tam premalo prostora in je zato puščal dele zunaj. Delavci so sami jemali zaboje in zato je bila vsaka točna evidenca nemogoča. Kontrola, ki je bila prvotno zbrana skupaj, je bila po uvedbi dnevne evidence dodeljena strojem. Ker je bilo nemo-

goče presoditi zaposlitev posameznih kontrolorjev, se je kontrola popolnoma izrodila. Kontrolorji so padli pod vpliv delavcev in še delo s klepetanjem zadrževali. Storitnost je bila zelo majhna, vse preveč pa čakanja na delo, iskanja delov in orodij, prerakanja s kontrolo in z mojstri. Na vsakem koraku si naletel na svojeglavnost. Zaradi slabe evidence so bili marsikateri deli dvakrat plačani. Prav tako so bili tudi večkrat plačani kot novi deli, na katerih je bilo potrebno le malenkostno popravilo.

Na mestu, kjer je sedaj pisarna površinske obdelave, peskarna in ličanje je bil nezavarovan prostor, kamor so delavci odlagali predmete, ki bi morali biti lakirani, peskani ali galvanizirani. To je bilo že tretje, strah vzbujajoče mesto naše produkcije, ki je izgledalo kot pokopališče izmeta, ne pa kot nedovršena proizvodnja pred površinsko zaščito.

Tovariši, ali se še spominjate žolčnih stankov zaradi težav v peskarni, kjer so delavci dobesedno pesek jedli, zaradi premajhnih kapacitet v lakirnici, zaradi slabe kvalitete v galvaniki!? Spričo tolikih napak je bilo potrebno produkcijo popolnoma reorganizirati.

Napravili smo novo delovno dokumentacijo, s katero je bila zagotovljena evidenca vseh delov in operacij, formirali smo dva medfazna skladišča (v prvi delavnici in v delavnici za površinsko zaščito) in uvedli delavniško terminsko službo. Vsi predelavci so dobili svoje kartotečne mizice za delne naloge, posamezne delovne skupine pa omare za nedovršene dele in orodje. Večino strojev smo predstavili, da bi bil transport od stroja do stroja čim krajši. Stene smo prebelili in pohištvo prepleskali. Delavniška kontrola je dobila svoj prostor, popravjalnico izmeta smo ukinili in mojstre razbremenili z administracijo. Novi delovni pogoji so tudi ljudi preobrazili, ker so se v novih delovnih razmerah mnogo bolje počutili. Videli so, koliko je tovarna žrtvovala za njih dobro počutje in so postajali resnejši, odstotek izmeta je padal in tako smo z boljšo organizacijo rešili vse bistvene probleme, za katere bi marsikdo uporabil le trdo pest.

Preddelavci in mojstri v starih pogojih dela še niso poznali terminske discipline, ki mora biti v urejeni proizvodnji tako neizprosna. V svoji delavnici so delali to, kar je bilo enostavnejše in brez obdelovalnih problemov. Terminsko nujna dela pa so zastajala in vodilni kader ni bilo mogoče privaditi na potrebno poslušnost. Ta problem smo načeli že med borbo za prvo izvršitev plana. Upoštevali smo človeško samoljubje nismo dopovedovali, kako morajo postopati, ampak smo jih povabili na sodelo-

vanje v terminski oddelek. Tu so terminarji skupno s predelavci in mojstri začeli sestavljati zasedbo strojev, kar je samo privredlo do koordinacije med delavnicami, ne da bi bilo to izrecno zahtevano. Najvažnejše je bilo prepričati jih, da je taka pot edino pravilna. Ko so v to delo sami vložili del svojega truda in znanja, so ga začeli ceniti in tako se je vzgoja industrijskega kadra razvijala brez velikih trenj. Predno smo začeli uvajati novo delovno dokumentacijo, smo ves delovni red pismeno fiksirali in naredili več tečajev za terminarje, mojstre, predelavce, kontrolorje, pointerje in skladiščnike. Šele, ko so vsi opravili potrebni izpit in nam raztolmačili svoje bodoče delo ter nas prepričali, da je misel vodstva enotna, smo začeli po novem načinu. Vse to delo je bilo opravljeno v najtesnejšem sodelovanju produkcije in kontrole, kajti slednja zavzema tako pomembno vlogo, da si brez nje industrijske proizvodnje ni mogoče predstavljati. Moti se, kdor misli, da so bili s tem v produkciji odstranjeni vsi problemi. Oddelek tehnične kontrole je ob podpori uprave začel neizprosno borbo za kakovost izdelkov in zmanjšanje izmeta. Le temu se imamo zahvaliti, da smo se lahko pojavili na zunanjih tržiščih. Kasneje se je še vedno tu in tam pojavila določena psihoza, ki pa jo je uspelo lokalizirati in omejiti. Večino problemov smo v produkciji rešili, enemu pa vseeno dolga leta nismo bili kos in to je pravilni površinski zaščiti. Sedaj, ko je tov. Anton Grebenc dognal postopke in reorganiziral svoje delavnice, gledamo nazaj na tisto dobo, ko se je pojavljalo grozeče, paniko vzbujujoče rjavenje delov in odpadanje laka in nikla, kot na strašne sanje, ki so za nami.

S prenehanjem administrativnega upravljanja s strani glavne direkcije, so pojenja vane tudi stare navade izvajanja moralnega pritiska na posameznike in nastopilo je obdobje mirnega razvoja podjetja. Montaža instrumentov se je še bolj izpopolnila. Že itak naše najkvalitetnejše proizvode so dopolnili novi instrumenti, ki vzdržijo mednarodno konkurenco. Razvila se je montaža telefonskih central, oddelek za avtoelektriko, za selenske stavke in usmernike. O vsakem oddelku bi bilo mogoče napisati dolgo povest o razvoju. Le tako nam je s skupnimi

napori uspelo v nekaj naslednjih letih dvigniti proizvodnjo za 400%.

Razvoj je v tem obdobju pripravil toliko novih izdelkov, da je pripravo dela in proizvodnjo debesedno zasul z načrti. Število delov v proizvodnji je naraslo za 10.000, število operacij pa se približuje številu sto tisoč. Breme, ki ga zaradi nasičenosti produkcijskih delov in terminskih problemov v produkciji nosi proizvodno vodstvo, je ne vzdržno in kriči po reorganizaciji proizvodnje. Uprava je zato začela razmišljati o načelnih izboljšavah, ki jih v podjetju še lahko napravimo. Začela je pošiljati posamezne strokovnjake na prakso v inozemstvo. Hočemo se na vsak način uvrstiti med podjetja mednarodnega značaja in se uveljaviti na tujih tržiščih.

Začeli smo uvajati moderne postopke dela. Izdelali in pognali smo tekoči trak za montažo enofaznega električnega števca. Za končno razčiščenje organizacijskih vprašanj, ki v naši proizvodnji nastopajo, smo leta 1954 dobili od tehnične pomoči OZN v pomoč angleškega strokovnjaka gospoda J. W. Mc Quira. Uvajamo študij dela, proučujemo gibe in oddelek tehnične kontrole se tudi z uvajanjem statistične kontrole in vzgojo potrebnega kadra reorganizira. Intenzivno se ukvarjamo z racionalizacijo v konstrukciji orodij. V orodjarni uvajamo racionalnejšo obdelavo, ki bo skrajšala ročne čase. Razvoj je dobil več novih aparatov in razvija vrsto lastnih proizvodov. Laboratorij tehnične kontrole študira klimatske probleme in vpliv plesni na razne materiale itd.

Naši uspehi in neuspehi so jasna priča, da je za uspeh v proizvodnji bistvena metoda dela, ki mora upoštevati človeške napake in vrline ter z njimi računati. Vsako preveč boleče zaostrevanje odnosov pa mora nujno pripeljati do nesporazumov, ki motijo normalen razvoj podjetja. Sedaj, ko smo pred ustanovitvijo obratnega gospodarstva, ki bo po svoji strukturi in nalogah novost v naši državi, ko bomo planirali, obračunavali in kalkulirali le z avtomatičnimi računskimi stroji in racionalizirali administrativno delo, bi bilo preuranjeno govoriti o uspehih, ki jih bomo s tem dosegli. S tem bo dana nova osnova za nadaljni napredek Iskre, ki ga že pripravljamo in ki je le še vprašanje časa in sredstev.

Dopisujte v svoje glasilo „Iskra“!

NAŠE PERSPEKTIVE

Pred desetimi leti je tedanje vodstvo tovarne stalo pred velikim in odgovornim vprašanjem: kakšen proizvodni program naj tovarna razvije, da bo čimpreje pomagala tedaj uničeni deželi, da bo obenem imela perspektivo razvijati isto proizvodnjo tudi v bodoče ter od nje živeti. Rešitev tega vprašanja je bila zelo težka in mislim, da ni bilo rešeno v celoti, temveč je čas pri- našal svoje rešitve. Tendencia, da tovarna čimprej razvije kakršnokoli dejavnost, da s tem pomaga gospodarstvu, je bila v po- vojnem času prav razumljiva ter logična za tedanji gospodarski položaj, njeni no- silci pa so bili predvsem na tedanjem MIR v Ljubljani. Nasprotno temu mnenju pa je vodstvo tovarne postavilo predlog pro- izvodnega programa, ki naj bi ga tovarna prevzela kot svoj perspektivni program, raz- vila izdelke iz tega programa drugega za drugim ter polagoma tako sistematično pre- hajala v stanje zaposlitve osnovnih sred- stev, ki so tedaj stala nezaposlena. Istočasno zadovoljitev obeh zahtev je bila takorekoč nemogoča, posledica tega pa, da je imela tovarna sicer svoj perspektivni program, ki ga je pripravljala, obenem pa je delala na nešteto izdelkih za tedanje potrebe go- spondarstva. S takim delom se je spuščala v vsemogoče kombinacije, proizvodnjo pa je zaposlovala množica izdelkov iz skoraj vseh panog elektroindustrije, fine mehanike ter celo iz strojništva. Mnogo, lahko rečemo, večino teh izdelkov je kasneje Iskra opu- stila ter ohranila v svojem programu le nekaj od že osvojenega asortimenta. Od ne- kaj sto izdelkov so ostali v programu: volt in ampermeter, električni števec, telefonski aparati, kinoprojektor in vrtalni stroj ter avtoelektrika, to je dinamo z regulatorjem in starter. Torej izdelki elektroindustrije, ki obenem zahtevajo finomehansko obde- lavo, sicer pa spadajo po svoji ožji opre- delitvi v razne panoge elektroindustrije. Lahko rečemo, da so bili izdelki izbrani za program bolj z vidika tehnoloških možnosti tovarne ob upoštevanju zahtev jugoslovan- skega trga, kot pa z vidika enotnosti specia- liziranega programa. Koliko lažje bi bilo enostavno izbrati za program izdelke ene panoge n. pr.: merilne instrumente ali te- lefonske aparate, težje pa bi bilo samo z izdelki ene panoge zaposliti tovarno kot je Iskra in to od vsega začetka, ko je proizvo- dnja zahtevala zaposlitev delavnic v čim šir- šem obsegu, to je v velikih serijah ali celo v tekoči proizvodnji.

Po opustitvi proizvodnje večine izdelkov ki so bili osvojeni v prvih treh letih obstoja

tovarne, je torej ostalo v proizvodnji le ne- kaj izdelkov, ki so kasneje v svojem na- daljnem razvoju določili Iskri današnji pro- izvodni program: števec in volt-amperme- ter so dali osnovo za panogo **električnih merilnih instrumentov**, telefonski aparati za panogo **avtomatskih telefonskih central in telefonskih aparatov**, kinoprojektor panogi **kino in elektroakustike**, dinamo in starter panogi **avtoelektrike**, vrtalni stroji panogi **stikala**, zaradi splošnih potreb skoro vseh naštetih panog po usmernikih pa se je raz- vila še šesta panoga, **usmerniki**, ki je med tem časom zajela že zelo velik obseg. Vsa- ka od naštetih panog je v desetih letih do- bila razmeroma širok asortiment, nobena pa v svojem sedanjem obsegu še ni popolna. Povsod še manjkajo razni izdelki, ki spa- dajo v panogo in jih trg potrebuje, tovarna pa jih doslej še ni mogla ali razviti ali pa uvesti v proizvodnjo, pač zaradi nezadostnih možnosti v razvoju ali v pripravi proizvo- dne. Analiza, ki je bila izdelana v letu 1955 z namenom, da osvetli širino asortimenta, s katerim mora tovarna v sedanjem proiz- vodnem programu še računati, je podala presenetljiv rezultat: v naših šestih proiz- vodnih panogah smo doslej osvojili pov- prečno 40% izdelkov, torej nas čaka še ostalih 60%, če hočemo asortiment v posa- meznih panogah še zadovoljivo izpopolniti. Naloga, ki jo bomo v tem pogledu morali opraviti, je mnogo težja kot ona, ki smo jo doslej opravili, ne le zato, ker je 60% pač več kot 40%, temveč tudi, ker je treba izdelke, ki spadajo v osvojenih 40%, stalno vzdrževati, izpopolnjevati ter ob času za- menjati z novimi, modernimi. Poleg tega predstavlja asortiment v bodočih 60%-ih v večini izdelke malih serij, doslej pa smo segali le bolj po izdelkih, ki omogočajo več- je serije, kar je z gospodarskega stališča povsem razumljivo. „Ostanek“ pri osvajanju proizvodnje ne bo nič manj zahteven, kot prvi izdelki, vendar nam v proizvodnji ne bo nudil enakovredne zaposlitve. Na to per- spektivo se morajo pripraviti predvsem na- ši oddelki, ki razvijajo in pripravljajo novo proizvodnjo, tovarna pa mora misliti na to, da bo usposobila omenjene oddelke za težje naloge, med njimi je gotovo na prvem mestu orodjarna. Pod temi pogoji bo mogo- če izpopolniti asortiment izdelkov v obsto- ječih proizvodnih panogah, čemur se ne bomo mogli ogniti.

Kakšno bodočnost pa nudi naši proizvo- dni obstoječi Iskrin proizvodni program? Analiza, ki je bila izdelana leta 1953 ter na novo pregledana in popravljena v letu 1955,

deloma daje odgovor na gornje vprašanje; analiza je skušala zajeti potrebe jugoslovanskega gospodarstva po naših sedanjih izdelkih in izdelkih, ki bodo še proizvajani v prihodnjih letih ter spadajo v asortiment, ki ga tovarna osvaja. Na tem mestu ni prostora, da bi se spuščali v podrobnosti te analize, čeprav je za vsakega člana našega kolektiva zanimiva, pač pa bom podal nekaj značilnih ugotovitev, ki jih prinaša. Te ugotovitve so v stanju dokazati realnost Iskrinega proizvodnega programa, še več, podajajo tudi osnove, s katerimi mora tovarna računati za bodočo dobo vsaj desetih let in na katere mora nasloniti račune za svoje proizvodne kapacitete.

Najznačilnejše ugotovitve te analize se nanašajo prav na izdelke, ki v splošnem pomenijo za naše gospodarstvo investicijski strošek, to je telefonske centrale in električni števeci. Sedanji kupci naših telefonskih central in aparatov so po večini podjetja, ustanove, vojska in železnica. Ti pokupijo domala vso našo telefonsko proizvodnjo, ki znaša okoli 20.000 številčk letno. Glavni kupec telefonskih central, to je PTT, pa je doslej skoro izostal. Od obeh proizvajalcev telefonskih central v naši državi, Iskre in Nikole Tesle, kupuje skupno kakih 4—5 tisoč številčk. Ni treba poudarjati, da ta količina niti za Iskro niti za Teslo nič ne pomeni, nasprotno, prepričan sem, da bo morala PTT v najkrajšem času zavzeti v vprašanju svojega telefonskega prometa drugačno stališče, ker ima na razpolago kapacitete dveh domačih tovarn.

Dejstva, ki jih odkriva naša analiza, se ne dajo zakrivati, pa naj jih obračamo po mili volji. Jugoslavija poseduje danes okoli 100.000 avtomatskih priključkov, tako da je s svojim povprečjem 0,6 telefonskega priključka na 100 prebivalcev predzadnja v evropski lestvici, zadnja je Albanija; svetovno povprečje pa znaša okrog 3,5 priključka na 100 prebivalcev, kar je slučajno tudi češki procent. Če bi naša PTT hotela dohietati n. pr. današnjo Češko, bi morali obe tovarni letno proizvajati 50.000 številčk, da bi poraslo povprečje v Jugoslaviji na 3,5 številke na 100 prebivalcev in to bi bilo pri tako visoki proizvodnji šele leta 1971, tedaj pa bo imela tudi Češka daleko višji procent.

Ker svetovno povprečje tega razmerja prav tako raste, bi naša PTT dohietela to šele leta 1990., pod pogojem, da proizvodnja ne bi bila manjša od označene letne vrednosti. Tedaj bo svetovno povprečje okoli 7 priključkov na 100 prebivalcev.

Mnenja sem, da ne bomo več dolgo mogli tiščati oči pred dejstvi, ker bo sicer Jugoslavija zdrknila na zadnje mesto v Evropi, kar pa verjetno ni namen. Poleg tega

naše gospodarstvo že vsa leta po vojni kriči po izboljšanju javnega telefonskega prometa. Po naši analizi je letna proizvodnja 50.000 številčk minimalna količina, da bi se mogla telefonska služba v naslednjih 30 letih približati svetovnemu povprečju. To pa mora v okviru svojega gospodarstva zahtevati vsaj minimalni program.

Od celotne proizvodnje 50.000 številčk bi na Iskro odpadla gotovo polovica tega, torej 25.000. Poleg tega ima Iskra v programu še 25.000 priključkov ostalih, to je železniških, stranskih ter drugih central, ki jih proizvaja že danes skoraj v tem obsegu. Tako bi nudila telefonija s svojimi 50.000 priključki na leto in 70—80.000 telefonskimi avtomatskimi aparati letno ugodno perspektivo naši proizvodnji. Vrednost tega letno proizvedenega blaga se bo gibala okoli 4,5 milijarde dinarjev, računano po naših današnjih cenah.

Zelo podoben slučaj imamo v proizvodnji električnih števcov. Po naši analizi bi bila letna potreba v Jugoslaviji okoli 140.000 novih električnih števcov. Pod tem pogojem bi se tekom prihodnjih 25 let elektrifikacije dežele opremili vsi potrošniki v državi s temi merilnimi pripravami. Tedaj bi znašalo število instaliranih števcov ca 3.000.000 komadov. Pri taki množini pa letno proizvedena količina 140.000 števcov krije le amortizirane, izrabljene in zastarele tipe števcov, če je življenska doba števca povprečno 20 let. Trenutna situacija pa kaže mnogo bolj neugodno, saj se naša prodaja stalno bori, da bi mogla plasirati sedanjo proizvodnjo števcov, to je ca 100.000 komadov letno. Tudi v tem slučaju trdim, da je tak položaj le trenuten in da imamo lepšo perspektivo pri tem izdelku. Skupno z ostalimi merilnimi instrumenti, ki jih trg zahteva vsako leto vedno več, bo perspektivna proizvodnja znašala ca 2 milijardi dinarjev, računano po naših sedanjih cenah.

Jugoslovanskih potreb v asortimentu ostalih električnih instrumentov, ki jih že in onih, ki jih še nameravamo proizvajati, nismo mogli analitično zajeti, ker so te v vseh panogah gospodarstva. Treba pa je reči, da potrebe vsako leto zrastejo za nekaj procentov. Zato smo vzeli osnovne količine nekoliko nad sedanjimi — cca 50%. Poleg sedanjega asortimenta imamo še razne instrumente za indikacijo temperature, za regulacijo temperature in registrirne instrumente.

V panogi kinonaprav naša analiza ne obehta kakega posebnega napredka. V tej kulturni panogi Jugoslavija ni med zadnjimi ter se približuje povprečju v svetu. Po naši analizi bo sedanje število pri nas proizvedenih aparatov letno kar stalno potrebno za izme-

njavo dotrajanjih. Vrednost proizvodov iz te panoge pa bo znašala ca 1 milijardo din.

Panoga stikal, ki je v vrsti ostalih precej nova, bo po naši analizi nudila dobro zaposlitev naši proizvodnji, predvsem enakomerno zaposlitev bakelitne delavnice. Z uvedbo še nekaj tip zaščitnih stikal bomo imeli stalen odjem teh izdelkov, ker spadajo med potrošni material. Značilno je, da je doslej že nekaj tovarn v Jugoslaviji poskušalo s to proizvodnjo, pa nobena ni dosegla uspeha, niti proizvajalci ne kažejo kdovekaj zanimanja za to proizvodnjo. Menim, da je glede na finese, ki jih zahteva ta proizvodnja, naš izbor pravilen, perspektiva za proizvodnjo pa sigurna. Letna vrednost bo predvidena cca 1,3 milijarde dinarjev po današnjih cenah.

Nekoliko presenečenja pa smo doživeli v panogi avtoelektrike. Naša analiza je sicer morala ugotoviti, da stojimo na zadnjem mestu v Evropi, kar se tiče avtomobilskega oziroma motornega prometa ter, da so potrebne korenite spremembe v proizvodnji motornih vozil, če naj postanejo ti izdelki predmet široke potrošnje, posebno v pogledu njih cen, vendar takega porasta planiranih količin za prihodnjih 10 let, kakor se je sedaj izkazalo za potrebno, ni predvidevala. Jugoslovanska motorna industrija predvideva občutno povečanje kapacitet za osebna vozila, motorna kolesa ter deloma tudi za tovorna vozila, posebno za kmetijske traktorje. Kapacitete za ta vozila deloma že obstoje ter jih je potrebno le zaposliti z intenzivnejšo proizvodnjo, deloma pa se še grade in bodo dograjene v nekaj naslednjih letih. Količine, ki jih ta industrija predvideva za proizvodnjo vozil so še vedno premajhne, če jih primerjamo s količinami v razvitejših deželah. Promet pa, ki se bo nekoliko ojačil, bo še vedno v vidnem zastanku za prometom pri naših sosedah. Iz navedenega razloga moramo smatrati predvidene količine za sedaj tudi toliko realnejše in smo nanje oprli naš plan za izdelke panoge avtoelektrike. Letna vrednost te proizvodnje bo znašala po današnjih cenah okoli 4,5 milijarde din. V tej dejavnosti se nahajajo še vrtalni stroji in mali pomožni motorji, ki jih uporabljamo pri drugih izdelkih. Prav ti so postali posebno zanimivi za proizvajalce sesalcev za prah, strojčkov za parket in električnih kaloriferjev. Z dobavami motorjev za te aparate se bomo vključili tudi v industrijo za široko potrošnjo. Ne smemo pa pri tem misliti, da bodo zahteve s te strani majhne, nasprotno, naročila zanje gredo že sedaj v desetisoče. Mnenja sem, da nam je tudi s te strani, kakor s strani motorne industrije, zaposlitev zasigurana.

Zelo velike zahteve trga po usmernikih pa nam dajo slutiti, da se bo ta panoga zelo povečala. Analize sicer ni bilo mogoče izdelati, ki bi zanesljivo pokazala perspektivo proizvodnje v tej smeri, ker so ti izdelki prihajali doslej iz inozemstva ter predstavljajo dodatek k raznim električnim napravam in projektom v vseh panogah gospodarstva. Zajetje teh potreb z razpoložljivimi podatki ni bilo mogoče. Tu je naša analiza le ocenila potrebe na skupno vrednost učinka 5000 kW letno, kar daje letno denarno vrednost proizvodnje ca 1 milijardo din.

Kratek prikaz perspektive proizvodnje v okviru posameznih panog nas lahko prepriča, da ima tovarna pred seboj v resnici še veliko nalogo. Če je danes vrednost proizvodnje 4,5 milijarde din, perspektivne proizvodnje pa kar 15 milijard din, si lahko mislimo, da je treba še marsikaj napraviti, še več pa spremeniti. Že danes nam ponekod teče voda v grlo, kako pa bomo zmogli značene naloge?

V desetih letih življenja Iskre se je že marsikaj spremenilo. Če bi n. pr. pred petimi leti kdo trdil, da bomo leta 1956 v tej tovarni proizvajali na enega člana kolektiva preko 1,6 milijona din vrednosti proizvodov letno, bi se mu verjetno smejali, ali pa mu ne bi verjeli. Tedaj, to je l. 1951., smo namreč imeli okoli 400.000 din na člana letno. Ne smemo pri tem misliti, da so bile tedaj pač cene druge; ti dve vrednosti sta izračunani na podlagi istih cen izdelkov, torej ju smemo primerjati. Danes en človek v tovarni „izdela“ štirikratno tedanjo vrednost — neverjetno, ampak to je dejstvo. Napačno bi bilo misliti, da smo že dosegli, kar smo mogli in da nam v teh razmerah ni mogoče bolj delati, kot sedaj delamo. Naš projektant je bil pogumnejši ter je vzel v perspektivnih načrtih kar dvojno sedanjo produktivnost na člana kolektiva, to je 3.200.000 din. Ta vrednost ni izmišljena, temveč ima realno podlago. Za več kot trikratno povečanje proizvodnje od današnje vrednosti na perspektivno vrednost 15 milijard din, potrebuje proizvodnja tudi določeno povečanje kapacitet. Če si zamislimo to povečanje s stroji z večjo zmogljivostjo, namesto določenega števila strožnic n. pr. neko število avtomatov, namesto velikega števila rezkalnih strojev en ali dva kombinirana in specialno pripravljena stroja za izdelavo izbranih delov in slično in če upoštevamo, da bo proces proizvodnje za posamezne izdelke prilagojen večini serij oziroma obsegu proizvodnje dotičnega izdelka tako po obliki kot po proizvodnih sredstvih, moramo priti do zaključka, da se da še marsikaj izboljšati in v bistvu izpremeniti. Tako je naš projek-

tant predvidel povečanje našega strojnega parka za kakih 60% in sicer v takem asortimentu strojev, da bodo zmogli predvideno povečanje proizvodnje na 3,5 kratno sedanjo vrednost. Pri tem se predvideva tudi povečanje staleža osebja in sicer na približno 4700 oseb, to je za okoli 2000 oseb prirastka.

Spremembe, ki jih bo pri tem doživela naša organizacija proizvodnje, bodo občutne predvsem pri formiranju poteka proizvodnega procesa. Današnja razmestitev strojev po strojnih skupinah že pri sedanji velikosti tovarne povzroča dovolj težav v organizacijskem pogledu, poleg tega, da zahteva neprimerno veliko nedovršeno proizvodnjo ter s tem razmeroma dolg čas trajanja izdelave serije. Že sedaj se pojavljajo težnje po razdelitvi proizvodnje na skupine izdelkov, kot je to že v montažah uresničeno. Pri perspektivni proizvodnji bo pa to sploh pogoj, ker bi pri sedanji organizaciji predvidenega dela ne zmogli. Naš perspektivni projekt predvideva zato razdelitev proizvodnje na delavnice, ki bi bile oblikovane v glavnem po panogah tako, da bi delovale čim bolj samostojno, od materiala do izdelka. Le nekaj od te proizvodnje bi bilo skupno vsem panogam, to pa le tam, kjer se ta ne more ali ne sme razdeliti na pr. bakelit avtomati, vijaki, vlečenje, večina operacij

v galvaniki in še nekatera dela. Od tako razdeljene proizvodnje si obetamo mnogo večjo gibčnost kot jo ima danes, večje možnosti prilagoditvi proizvodnega procesa zahtevam izdelka; v mnogih primerih bo to omogočilo tekočo proizvodnjo, to pa pomeni pocenitev ali za isti strošek povečanje proizvodnje.

Poleg povečanja strojnega parka bo potrebno tudi povečanje proizvodnih površin. Danes obsegajo celokupne površine 26.000 m², predvideno povečanje pa znaša 18.000 m², to je nov del proizvodnje, nova stavba za orodjarno in upravo, skupaj 44.000 m². V teh prostorih bi se razmestili vsi oddelki po razporedu proizvodnih panog. Vrednost proizvodnje na 1 m² proizvodne površine, ki danes znaša 170.000 din letno, se bo po razširitvi dvignila na 340.000 din. Perspektiva nam torej obeta mnogo racionalnejšo proizvodnjo.

Iz tega pregleda naših perspektivnih nalog moremo izluščiti, da so perspektive Iskre prazaprov širše, kot bi morda na prvi pogled mislili. Današnji Iskrin program nalaga tovarni še toliko nerešenih vprašanj in nalog za bodoči razvoj tovarne, da se vprašanje, kakšna je naša perspektiva, spreminja v vprašanje, kako bomo to zmogli. To pa nam bo pokazala že bližnja prihodnost.

Inq. Alojz Grčar:

Značilnosti iz razvoja proizvodnje

Dobro se še spominjamo tistega dne v letu 1946, ko je ravnokar rojena Iskra v sedanji restavraciji razstavila svoj prvi proizvod: nožno stiskalnico. Nihče ni mogel tedaj slutiti, da bo ta tedaj še tako nepomembna Iskra morala iti skozi toliko težav in borb. Večina je bila mnenja, da bo mogoče v kratkem osvojiti program, ki je bil tedaj postavljen. Toda pot ni bila lahka, saj so se pred vodstvo tovarne postavljale vedno nove zapreke, od katerih bi bila najbolj značilna ta, da je morala tovarna večkrat menjati program s tem, da je morala oddati že osvojene izdelke.

Če se danes ozremo nazaj, se nam preteklih 10 let zdi razmeroma dolga doba, saj je vsak posamezen dan bil poln vseh mogočih težav. Vsa leta so potekala v odklanjanju zaprek in zastojev ter v težnji, čimprej dvigniti proizvodnjo tako količinsko kot kakovostno na čim večjo višino. Vsa leta po vojni tja v leto 1953 smo stremeli za tem, da čimprej izkoristimo obstoječe kapacitete, dočim smo zadnji dve leti že občutili pomanjkanje kapacitet in smo morali zaradi pomanjkanja strojev stremeti

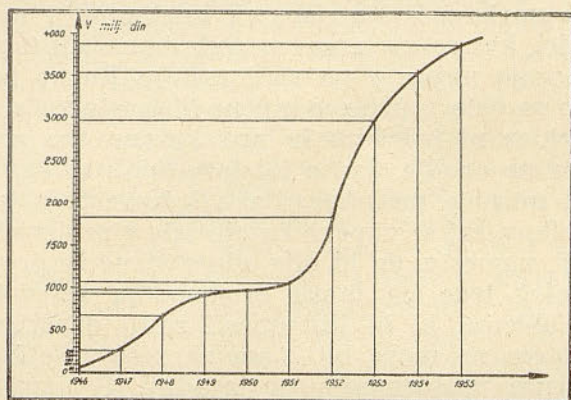
za racionalnejšim delom, da bi nam obstoječe kapacitete dale čim več.

Otresimo se ob desetletnici trenutnih brig, postavimo se izven tovarne in pogledimo na Iskro. Pogledimo nanjo z višje perspektive, pa bomo videli, da so bili v kratkih desetih letih doseženi uspehi, ki bi jih težko našli še kje drugje. Ti uspehi nam dajejo moči, da bomo začeto delo z enako energijo tudi nadaljevali. Deset let v življenju tovarne res ne pomeni veliko in če bomo nadaljevali z isto zagrizenostjo kot smo delali doslej, ne morejo izostati še večji in lepši uspehi.

Najboljše spričevalo za dosedanje delo so številke, ki nam povedo, koliko smo proizvedli v preteklih desetih letih. Da bi bile številke realnejše, nismo upoštevali povečanja nedokončane proizvodnje, ampak le vrednost gotovih izdelkov. Zaradi lepše primerjave je vsa proizvodnja izračunana po današnjih cenah, čeprav vemo, da so bile cene prva leta po vojni drugačne kot danes.

Leto	Vrednost proizvodnje v milj. din
1946	69
1947	255
1948	670
1949	917
1950	968
1951	1.058
1952	1.837
1953	2.972
1954	3.531
1955	3.871

Se bolj nazorno pa vidimo porast proizvodnje iz diagrama:

Vidimo, da se je proizvodnja prva leta sicer počasi vendar nenehno dvigala; ta začetno počasnejši dvig je pripisovati še neurejenim razmeram v tovarni, posebno pa razlogu, da je bilo treba začeti iz nič. Izdelati je bilo treba konstrukcije in orodja, preden se je moglo začeti s proizvodnjo. Poleg tega je bilo potrebno postaviti organizacijo, prilagojeno izdelkom Iskre. Ko pa so bile te začetne težave premagane, se začne krivulja strmo dvigati vse do leta 1953, ko so bile obstoječe kapacitete v proizvodnji delov v glavnem zasedene. Sicer tudi danes niso vse kapacitete polno izkoriščane, to pa zaradi ozkih grl, ki ne dopuščajo polnega koriščenja vseh kapacitet.

Se veliko bolj kot sam porast proizvodnje je pa treba pogledati dvig storilnosti, ki ga bomo prikazali z višino bruto produkta na posameznega člana kolektiva.

Že sam pregled govori dovolj zgovorno, da se Iskra ni borila samo za večjo proizvodnjo, ampak da je iz leta v leto dvigala storilnost. V letu 1946 je bilo na posameznika proizvedeno za 80.000 din izdelkov, v letu 1955 pa že za 1.517.000 din. To se pravi, da je vsak posameznik v letu 1955 proiz-

vedel devetnajstkrat toliko kot v letu 1946. To je tako ogromen porast storilnosti, da si ga niti ne bi mogli zamisliti, če nam same številke ne bi dokazale.

Ako se storilnost ne bi dvignila, bi morala Iskra iz leta v leto dvigati cene svojih izdelkov, saj nam je znano, da so se cene surovin stalno dvigale. Z dvigom storilnosti pa je Iskri uspelo, da že od leta 1952 drži stalne prodajne cene. Samo dvig storilnosti more pripomoči k višjemu standardu, saj bo vedno veljalo načelo: kolikor se v neki državi proizvede, toliko se lahko tudi porabi. Če z isto delovno silo proizvedemo dvojno količino, je nujno, da cene padejo na polovico in je jasno, da si posameznik za svojo plačo lahko kupi dvojno količino blaga.

Leto	Vrednost proizvod. v milj. din	Skupno število osebja	Proizved. na 1 osebo v 000 din	Porast storilnosti 1946 = 1
1946	69,—	852	80	1
1947	255,—	946	270	3,4
1948	670,—	1.414	473	5,9
1949	917,—	1.693	542	6,8
1950	968,—	1.755	551	6,9
1951	1.058,—	1.763	600	7,5
1952	1.837,—	1.913	960	12
1953	2.972,—	2.206	1.347	16,9
1954	3.531,—	2.373	1.487	18,6
1955	3.871,—	2.551	1.517	19

Se bolj zanimivo pa bi bilo primerjati skupno proizvodnjo s številom osebja v montažah, saj vemo, da smo ravno v montažah vedno bolj dvigali storilnost kot v drugih oddelkih. To je tudi popolnoma razumljivo, saj je tu v glavnem ročno delo, kjer je z malenkostno mehanizacijo in študijem gibov možno storilnost zelo hitro dvigniti; ni pa možen tako hiter napredek v proizvodnji sestavnih delov, posebno tam, kjer pri posameznih delovnih operacijah prevladujejo strojni časi. Tu je možno dvigniti storilnost v glavnem le z modernejšimi stroji in boljšo organizacijo dela.

Ne smemo pa misliti, da smo že izkoristili vse možnosti, ki jih imamo. Podrobne analize so pokazale, da tudi stroji, za katere mislimo, da so grlo, niso popolnoma zasedeni, ampak je še vedno prevelik odstotek vmesnega časa, ko stroj ne dela. Tudi te možnosti moramo še izkoristiti, da nam bodo dali stroji to, kar zmorejo. Na te možnosti smo že računali pri postavljanju proizvodnega plana za leto 1956. Postavili smo za 10% višji plan kot v letu 1955, čeprav ne pričakujemo novih strojev. Še veliko večje možnosti pa imamo po mon-

tažnih oddelkih, za katere vemo, da so v stanju izdelati znatno več, če bi res tekoče dobivale sestavne dele in ostale polizdelke. To velja posebno za montažo telefonskih central, kinomontaže in montažo avtoelektrike in rotacijskih strojev.

Seveda so pa te še obstoječe možnosti zelo majhne, saj je možno z različnimi racionalizacijami povečati storilnost le za nekaj odstotkov letno. Naš program pa je tako širok, da bi morali po preteku naslednjih let povečati proizvodnjo vsaj za trikrat. Zato moramo posebno poudariti pomanjkanje strojev, kakor tudi splošno dotrajalnost našega strojnega parka. Ravno pomanjkanje strojev nam ne dopušča več znatnega povečanja proizvodnje. Se veliko bolj kritična pa je dotrajalnost strojnega parka, ki v 80% ne odgovarja naši proizvodnji. Zaradi tega imamo take težave s kakovostjo, ki jo pa moramo držati na dostojni višini. Če hočemo, da bodo ljudje po Jugoslaviji zaupali našim izdelkom, morajo biti na isti višini kot inozemski izdelki. Iskra pa ne prodaja svojih izdelkov samo na domačem trgu, ampak tudi v inozemstvu, kjer je ponudba veliko večja kot pri nas doma. Če bomo hoteli obdržati obstoječi trg in pridobiti še nove možnosti za izvoz, kar je nujno, bodo morali naši izdelki biti še boljše kakovosti. Bojimo se pa, da bo kakovost naših izdelkov začela počasi padati, namesto da bi se nenehno dvigala, če se nam ne posreči nabaviti novih strojev. V proizvodnji kot je naša, bi morali v približno desetih letih zamenjati vse stroje, precejšen del pa že prej. V Iskri imamo le malo strojev, ki so stari manj kot 10 let. Če upoštevamo, da stroji delajo v dve in deloma tudi v tri izmene, potem vidimo, da bi jih morali že zdavnaj zamenjati in da očitno na njih ni mogoče izdelati tistega, kar bi želeli. Mislim, da je to eden glavnih problemov Iskre, ki ga moramo imeti stalno pred očmi, če nečemo izgubiti renomeja, ki smo si ga s težavo ustvarili na domačem in inozemskem tržišču. To bi bila škoda, ki je sploh ne bi bilo mogoče popraviti in ne bi prizadela samo Iskre, ampak vso Jugoslavijo, saj velja Iskra za vodilno tovarno na polju finomehanike v Jugoslaviji.

Poleg tega, da znaših strojev ne moremo več dobiti izdelkov ustrežajoče kakovosti pa moramo računati tudi s tem, da bo sčasoma začela padati proizvodnja. Posamezni stroji so vedno češče v popravilu, kar praktično pomeni izgubo že itak tesnih kapacitet. S tem v zvezi je tudi vprašanje obstoječe delovne sile, ki je v bodočih letih ravno zaradi izpada strojnega parka ne bomo mogli polno zaposliti. To je posebno kritično v montažnih oddelkih, kjer se storilnost še

vedno hitro dviga, proizvodnja sestavnih delov pa ne bo v stanju dobavljati več delov, ampak prej manj.

Proizvodnja pa ni sama v sebi zaključena celota, ampak je odvisna direktno ali indirektno od vseh oddelkov v tovarni. Od konstrukcije dobi risbe, od orodjarne orodje, od priprave dela postopke, nabavni oddelek pa preskrbi surovine. Zato je nujno, da so ti oddelki v stanju dobavljati proizvodnji kar potrebuje, v določenih rokih in v potrebni kakovosti. Ako tega ni, je ves trud v proizvodnji zaman. Vemo pa, da so naši razvojni oddelki, konstrukcija orodja in orodjarna znatno prešibki, da bi zagotovili nemoteno delo v proizvodnji. Zato je potrebno vzporedno s proizvodnjo dvigati tudi ostale oddelke. Proizvodnja ne bi smela delati z risbami, izdelanimi v naglici, ker so večinoma nezrele in zaradi tega morajo nujno povzročati zastoje. Ravno tako se delo v proizvodnji ne bi smelo začeti, dokler ni izdelano in preizkušeno vse potrebno orodje. Jasno je, da v takih slučajih ni mogoče pričakovati res kakovostnih izdelkov, saj se napake kažejo šele v proizvodnji, namesto, da bi bile odpravljene že prej. Poleg tega pa mora proizvodnja reševati probleme, ki bi jih morali rešiti drugi in potem ne more biti časa za reševanje internih problemov v proizvodnji. Proizvodnja mora biti le izvršilni organ in mora v roku prejeti vso potrebno dokumentacijo, kakor tudi orodje in surovine. V nasprotnem slučaju ni mogoče niti držati rokov niti dovolj in kakovostno proizvajati. Zato morajo biti v tovarni za vse oddelke roki enako strogi in obvezni. Potrebno jih je kontrolirati, da se zamude ne bodo opazile šele v proizvodnji, ko jih ni več mogoče ujeti.

Vsi vemo, da so take težave le prehodnega značaja in skoraj nujne v hitrosti, s katero se razvijamo. Pri vsakem naglem razvoju se kažejo ozka grla enkrat na enem, drugič na drugem mestu in so samo dokaz, da se še naprej razvijamo in rastemo. Čim pa je nekje čutili uravnovešanje, potem to pomeni, da je rast oziroma napredek končan. Kdor pa ne napreduje, ta zaostaja. Vseeno pa moramo biti z vsemi težavami stalno na tekočem in opozarjati nanje, ker se bodo le tako zmanjšale na minimum.

Naša stremljenja v naslednjem desetletju so z gornjimi besedami jasno nakazana. Spoznavati moramo napake in težave in jih sproti reševati. Nobena ni tako težka, da bi je ne bilo mogoče rešiti. Samo tisti, ki se je odločil, da bo vztrajal do konca, samo tisti si je lahko popolnoma svest zmage.

Razvoj tovarniške organizacije

Boris Kržstufek

in njene bodoče naloge

Ustrezno razvoju proizvodnje v ISKRI in splošni smeri razvoja organizacije v naši industriji se je razvijala in oblikovala tudi organizacija našega podjetja. Dejstvo je, da je nastajala tovarna s tako vrsto proizvodnje, ki v Jugoslaviji še ni imela predhodnika in, da je z ozirom na nizko stanje tovrstne industrije v Jugoslaviji v takratnem času manjkalo izkušenj in vzgledov, kako najbolje organizirati tovarstvo. Nekateri so takrat celo smatrali, da je vsaka dokumentacija v proizvodnji nepotrebno breme in birokracija.

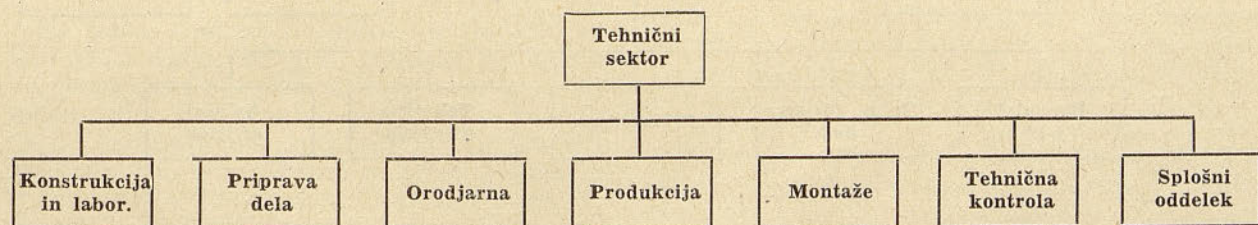
Vse navedeno je imelo za posledico, da je v začetku nastajala organizacija v posameznih oddelkih ločeno, nepovezano. Njeni prvi uspehi v posameznih oddelkih so zaviseli od organizacijskih sposobnosti njihovih vodij. Značilna za takratne razmere je bila organizacija produkcije, saj je imela samo enega kontrolorja, ki ga je v produkcijo pošiljala merilnica. Priprava dela je obstojala v zelo omejenem obsegu v takratnem pripravljalnem oddelku.

Gospodarski centralizem je diktiral razdelitev dela v podjetju na sledeče sektorje: proizvodni, planski, komercialni in kadrovski sektor ter glavno računovodstvo in sekretariat. Leta 1948 se je moral izvršiti prenos vseh poslov pripravljalnega oddelka,

strativnega dela z njo premalo stikov, je pokazalo svoje pomanjkljivosti. Osnovati je bilo treba vez med proizvodnjo in planiranjem ter zamašiti vrzel, ki je obstojala pri določevanju proizvodnih postopkov in operativnih nalog proizvodnje. S tem namenom je bila 25. 8. 1949 formirana Priprava dela s sledečimi odseki: odsek za operativni plan, terminski odsek, odsek za planiranje proizvodnih postopkov, normirski odsek in odsek za naročanje dela.

Poseben napredek je v letih 1949-50 doživela organizacija v proizvodnji. Maja 1949 je bil uveden brigadni sistem dela, avgusta pa so bili postavljeni temelji terminski službi, s tem pa tudi kontroli izvrševanja proizvodnih nalog. V produkciji je bila uvedena nova delovna dokumentacija, ki je omogočala osnovni red pri poteku delov iz operacije na operacijo in ki je nudila možnosti boljšega in hitrejšega obračuna zaslužkov ter proizvodnje. Osnovano je bilo vmesno skladišče delov in izpopolnjena razdelilska služba, ki so jo prevzeli terminarji delavnic.

Vsi tehnični oddelki so spadali neposredno pod vodstvo tehničnega direktorja, tako da je shema sektorja izgledala takole:

razen izdajanja nalogov, v planski sektor. Notranja organizacija je temeljila na dnevni evidenci, ki je bila predpisana od takratne zvezne direkcije. Planiranje je bilo na osnovi določenih letnih količin osredotočeno k razdelitvi teh planov na krajša obdobja. Te osnove so zahtevale planiranje proizvodnje za vsak dan posebej in vodenje dnevnika o nedoseganju plana. Oboje je podjetje moralo pošiljati zvezni direkciji. Izvršitev teh nalog je predstavljala precejšen obseg dela, ki ga je bilo moči izvršiti le z zadostnim številom uslužbencev. Tako je bilo leta 1948 zaposlenih v celotnem planskem sektorju do 50, v oddelku za evidenco plana pa do 40 uslužbencev.

Vodenje proizvodnje iz planskega sektorja, ki je imel zaradi obsežnega admini-

Da bi združili vse proizvodne oddelke pod eno vodstvo, je bil 1. februarja 1953 formiran oddelek „Proizvodnja“, ki je združil produkcijo, vse montaže in orodjarno ter terminsko službo.

V letu 1953 je začel tudi večji razvoj Tehnične priprave dela. Novembra 1953 je bil v njenem okviru organiziran oddelek za poskusno proizvodnjo, nekaj kasneje pa so začeli s študijem delovnih mest, standardizacijo orodja in v letu 1955 s študijem statistične kontrole.

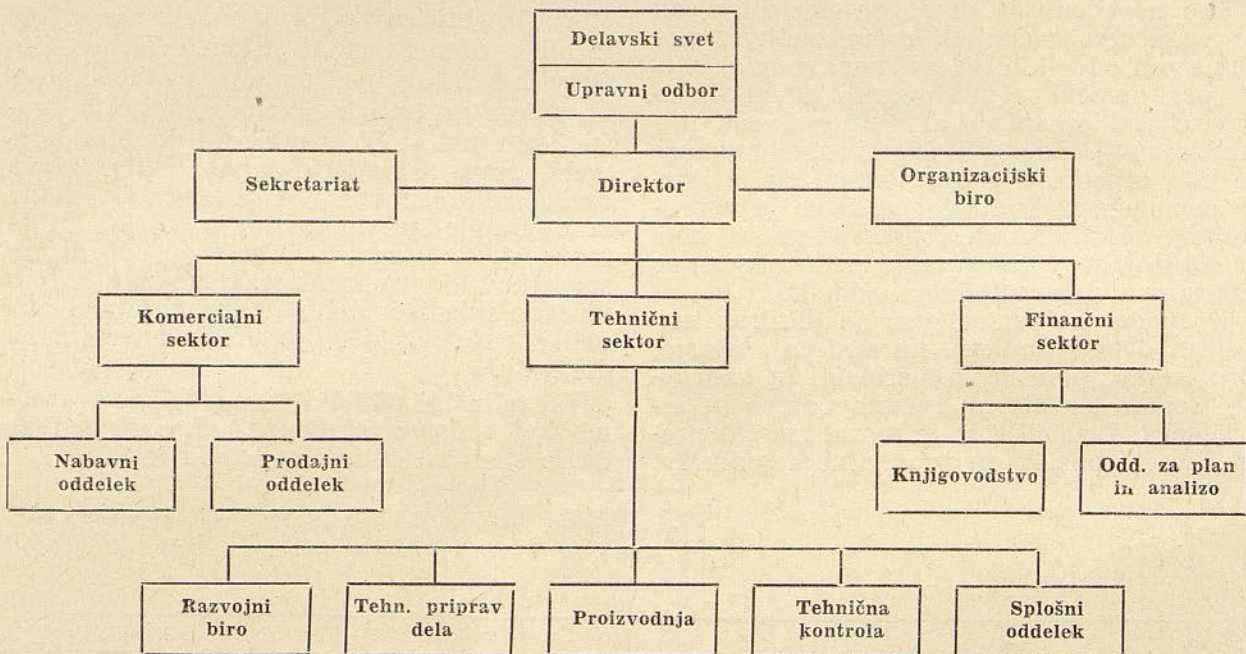
V začetku leta 1954 je bil v okviru razvojnega biroja osnovan biro za standardizacijo in dokumentacijo z nalogo izdelati tovarniške standarde, ki so sedaj že poznani kot standardi TIS (Tovarniški Iskra Standard).

Ustrezno bodočemu razvoju naše proizvodnje v šestih panogah so bila maja 1954 uvedena delovna mesta šefov proizvodnih panog z nalogo usmerjanja posameznih panog, koordinacije dela za posamezne proizvode v različnih oddelkih itd.

Nivo organizacije v podjetju zavisi prav gotovo tudi od razpoložljivih organizacijskih sredstev. ISKRA je bila v tem oziru v dosti dobrem položaju, saj je na začetku poslovanja prevzela tudi garnituro POWERS strojev. Postopoma so bili urejeni osnovni postopki za strojno obdelavo s POWERS stroji, ustrezno obsegu tehničnih možnosti strojev in njihovih kapacitet. Tako obdelujemo danes strojno obračun brutto zaslužkov, obračun plač in materiala za

nazacijo, ki pa je z delom kmalu prenehal. Po zgledu inozemskih podjetij je bil v ISKRI osnovan 1. 1. 1954 Organizacijski biro, ki je začel z načrtnim delom pri izdelavi tovarniške organizacije. Do takrat so organizacijo regulirale razne okrožnice, organizacijski biro pa je pričel z izdajanjem organizacijskih predpisov, v katerih je obdelana organizacija posameznih postopkov. V sedmih letih od 1947 do 1953 so bile izdane 203 OP okrožnice, v letu 1954 še sedem, leta 1955 pa le še šest okrožnic, ki pa so obravnavale v glavnem disciplino in red.

Naše bodoče organizacijske naloge so še obsežne. Temeljijo v glavnem na organizaciji zamišljenih postopkov na POWERS

knjigovodstvo proizvodnje, obračun izmeta in obračun razvojnih del. Današnje stanje in perspektive razvoja podjetja zahtevajo prenos ostalih glavnih postopkov na stroje, izpopolnitev in avtomatizacijo obstoječih in uvedbo novih postopkov, ki jih zaradi obilice primerov in številčnih podatkov ročno ne moremo opraviti zadovoljivo. Za prevzem teh nalog obstoječi stroji ne odgovarjajo, zato nabavlja podjetje nove, moderne stroje. Nabava se vleče že leto dni, pri tem pa pomanjkanje teh strojev resno zavira delo pri organizaciji podjetja.

Vse do leta 1954 so se z organizacijo v svojih oddelkih bavili posamezni šefi, zato posamezni postopki niso bili vedno vsklajeni in obdelani z vidika celote. Sicer je bil avgusta 1949 imenovan referat za orga-

strojih in njih izvedbi. Sem predvsem spadajo:

a) Popolna izvedba obračuna zaslužkov na strojih od izdaje kartice do izplačilne liste netto zaslužkov. Pri tem bodo služile POWERS kartice kot originalen dokument — delovni nalog in bodo ob izdaji že luknjane z osnovnimi podatki.

b) Obračun materiala, njegovega prometa in zalog po posameznih skladiščih.

c) Obračun proizvodnje, obračun plač in materiala po posameznih nalogih, obračun režije, razvojnih del in zaključenih serij.

d) Planiranje proizvodnje od izračunavanja normativov do izdelave planov za posamezna obdobja.

e) Strojno knjiženje v finančnem knjigovodstvu na sinhronizirani napravi POWERS.

f) Predkalkulacija izdelkov.

g) Obračun in statistika izmeta, evidenca doseganja norm, personalna evidenca in statistika, statistika zdravstvene službe v naši ambulanti.

Zelo važna in nujna je organizacija Obratnega gospodarstva, novega oddelka tehničnega sektorja. Njegove najvažnejše naloge bodo: planiranje razvoja proizvodnje, terminska razporeditev posameznih faz razvoja in pripravljajna proizvodnje ter kontrola izvrševanja terminov, izdelava letnega plana in kratkoročnih operativnih planov proizvodnje, zasedba strojev, planiranje materiala in delovne sile, izdajanje novih in zaključevanje gotovih nalogov ter njih analiza, kontrola terminov in izkori-

šćanja kapacitet. Izvedba teh nalog je obsežna in je v celoti možna le s POWERS stroji, zato je tudi na njih zasnovana.

Ustrezno bodoćemu razvoju proizvodnje in prehodu od njenega sedanjega sistema na sistem skupinske, oziroma povezane proizvodnje se bo razvijala tudi tovarniška organizacija. Pri tem predvidevamo organizacijo zakljućenih proizvodnih oddelkov, ki bodo predstavljali obraćunske enote po sistemu budžetiranja ter popolen prehod od formalnega tipa k operativnemu tipu organizacije podjetja. Verjetno bo v prihodnjem letu prvo tako enoto predstavljala orodjarna s svojo konstrukcijo in svojim pripravljajnim oddelkom.

Nalog je torej dovolj. Preprićani smo, da se bo organizacija podjetja tudi v bodoće uspešno razvijala in pripomogla k nadaljnjemu napredku naše ISKRE.

Naši uspehi na domaćem in tujem težišću

Dr. Milan Lileć

Teh nekaj podatkov naj bo za uvod k postavljeni temi.

Komerciala Iskre je prodala v zadnjih letih ogromno številu svojih izdelkov in sicer:

1951	1.128,3 milijona din
1952	2.487,2 " "
1953	3.064,9 " "
1954	3.647,1 " "
1955	4.350,0 " "

Za našo analizo so odločilni podatki od leta 1952 dalje, ko smo opustili do takrat veljaven distribucijski sistem, ki je imel doloćen vpliv na takratno proizvodno in prodajno politiko našega podjetja. Zaradi primerjave smo navedli tudi podatek realizacije iz leta 1951 v znesku 1.128,3 milijona din. Ta znesek je po distribucijskem sistemu in vrednosti plana I dejansko znašal 188 milijonov din ter smo ga dobili z multipliciranjem s koeficientom 6, da bi na ta naćin omogoćili prehodno primerjavo z rezultatom iz leta 1952.

Podatki o prodaji oziroma o realizaciji zadnjih štiri let pravzaprav ne potrebujejo kakega posebnega komentarja.

Ako valoriziramo vrednost naše proizvodnje v prvih šestih letih obstoja Iskre na primerjalno dinarsko vrednost, ki velja sedaj že več kot štiri leta, pridemo do sledećega rezultata: Iskra je v svojem desetletnem proizvodnem delu dala naši skupnosti industrijske proizvode v vrednosti ca 20 milijard din; zanimivo in predvsem važno je, da je samo v zadnjih štiri letih dala 13,5 milijard din.

V zvezi s tem predstavljajo drug važen pokazatelj podatki o številu povprećno letno zaposlenih članov kolektiva Iskre:

1951	1813
1952	2085
1953	2277
1954	2372
1955	2551

Primerjava teh podatkov z realizacijo iz prve tablice pa nam prav nazorno kaže na uspeh, katerega smatramo za najvećjega pri našem delovnem kolektivu: stalno in solidno povećanje storilnosti dela.

Povsem razumljiva posledica tega je relativno zelo lep znesek, katerega vsako leto odvedemo kot akumulacijo odnosno dobićek podjetja v korist naše skupnosti.

Brez dvoma je, da smo z doseženim presežkom proizvodne vrednosti dela našega kolektiva lahko prav posebno ponosni!

Akc se vprašamo, kakšna je sestava proizvodnje, odnosno katere artikle smo v zadnjih 10 letih proizvedli v vrednosti ca 20 milijard din odnosno v vrednosti 13,5 milijard v zadnjih štiri letih, potem je odgovor na to znan že vsakemu članu našega kolektiva: te številke obsegajo blizu 3/4 milijona števecev, več sto tisoć komadov raznih elektrićnih merilnih instrumentov, preko 1500 velikih in malih zvoćnih kinoprojektorjev, preko 40.000 telefonskih prikljućkov, plasiranih v sestavi većjih in manjših telefonskih central, več sto tisoć telefonskih aparatov, več deset tisoćev elektrićnih vrtnih strojev, deset tisoćev avtomobilskih svetlobnih dinam, zaganjaćev in vžigal-

nih tuljav, desetine tisočev dinam za kolesa, določeno število selenskih usmernikov, ogromne količine najrazličnejšega električnega instalacijskega materiala itd. Ne naštevamo pa številnih ostalih izdelkov, katere smo že opustili, katere pa smo v prvih letih naše proizvodne dejavnosti razvijali in proizvajali, kot so to: stenske ure na uteži, ventilni, ročni vrtni stroji, različen Hoffmannov material, izolirne cevi itd.

Ni pa uspehov brez neuspehov. Med take štejemo po komercialni liniji tudi relativno velike zaloge naše lastne proizvodnje, ki se koncem vsakega leta nahajajo neprodane na skladiščih naše tovarne, na skladiščih naših trgovin ali pri zastopnikih, na konsignaciji. Teoretično gledano bi morale te zaloge koncem vsakega leta biti čim manjše in vsekakor ne večje od ene ali dveh mesečnih proizvodenj, čeprav tudi povečana proizvodnja v njenem ciklusu in prodajna konjunktura v tem pogledu igra zelo važno vlogo. Tako so na primer znašale zaloge naše lastne proizvodnje na dan 31. decembra kakor sledi:

1952	191,2 milijona din
1953	611,2 " "
1954	926,7 " "
1955	857,9 " "

Jasno je, da bi zmanjšanje teh zalog, torej še večja prodaja, zelo ugodno vplivala na našo realizacijo. To vprašanje pa je tesno povezano z vprašanjem razpoložljivih investicijskih kreditov naših kupcev, ki v zadnjih letih niso bili vedno v stanju, da svoja sredstva pravilno planirajo. Nastopile pa so težkoče finansiranja tudi pri drugih naših kupcih, predvsem pri elektroenergetskih sistemih, ki često niso imeli razpoložljivih sredstev za nakup števecv.

Razlogi tega relativno neugodnega pojava niso žal le konjunkturnega značaja, temveč posledica rigorozne spremembe investicijske politike in kreditne politike Narodne banke, do katere je moralo priti zaradi ohranitve proizvodnih proporcev v okviru FLRJ. Tej situaciji bi se bili lahko izognili v drugi polovici preteklega leta z zmanjšanjem proizvodne dejavnosti. Ker (pa bi to močno vplivalo na strukturo lastne cene, proizvodni program in celotno proizvodno dejavnost in ker smo imeli upravičene izglede, da bomo določen del teh plasirali v inozemstvo, nismo pristopili k tako drastičnim ukrepom. Nadaljnji razvoj nam je pravilnost te politike v določeni meri potrdil, predvsem ker je del izvoza, predvidenega za treje in četrto tromesečje 1955, že izvršen v prvih mesecih tega leta. O večjih prodajah števecv, telefonskih aparatov in o kompenzaciji kinoprojektorjev pa se vodijo dogovori z inozemstvom.

Kot pozitiven dokaz nam služi dejstvo, da smo kljub pesimističnemu ocenjevanju situacije v plasiranju za leto 1956 n. pr. števecv, katere smatramo kot naš reprezentativen, masoven, serijski proizvod, že v prvih treh mesecih 1956 prodali 40 tisoč komadov (celotni plan za leto 1956 predvideva 75 tisoč komadov števecv), od teh pa smo že izvozili 16 tisoč komadov oziroma 40%.

Paralelno s povečanjem storilnosti dela se rapidno izboljšuje kvaliteta naših proizvodov, v čemer smo v glavnem že dosegli precej visoko stopnjo. Če primerjamo kvaliteto našega števca E 1 s števcem E 2, ali pa zvočni kinoprojektor iz leta 1950 s projektorjem tipe NP-2 iz leta 1956, ali če pogledamo naše precizne laboratorijske merne instrumente nove proizvodnje in naše telefonske centrale, potem lahko ugotovimo le to, kar je pri nas vsakomur znano in kar združuje v sebi pojem rastočega ugleda naše tovarne.

Zato bi bilo napačno, če v zvezi s tem ne bi omenili dejstva, da ležijo razlogi teh uspehov v nenehnih naporih našega tehničnega sektorja, dovesti proizvodnjo do čim bolj elastične prilagoditve vedno bolj in bolj rastočim zahtevam tržišča in to ne samo doma, temveč tudi v tujini. Bistven del teh naporov nosi razvojni in konstrukcijski oddelek, v katerem naš tehnični sektor posveča največjo pozornost.

Proizvodnja ima z iztrošenim strojnim parkom velike težkoče, vendar smo prepričani, da bo z elastično proizvodno politiko, s forsiranim uvajanjem novih modernih tipov proizvodnje avtoelektrike, selenskih usmernikov, merilne tehnike, s pravilnim forsiranjem telefonije, telekomunikacijskih proizvodov in ozvočenj dobljena možnost izvršitve tako nujno potrebne obnove našega proizvodnega strojnega parka.

Panogi usmernikov in usmerniških naprav ter avtoelektrike sta danes v našem proizvodnem procesu še v organizacijskih zametkih velikoserijske proizvodnje, kar je pač posledica odgovarjajočih potreb razvoja domače avtomobilske industrije, medtem ko je panoga telefonije v zadnjih letih močno napredovala. Naša politika komercialne kooperacije v telefoniji se je od leta 1953, ko je zavzela konkretnije oblike, pokazala zelo pravilna ter imajo naši napor v pogledu proizvodnje v koračnem sistemu, predvsem pa v sistemu s koordinatnimi izbiralniki danes že zelo določene uspehe, čeprav mogoče ta razvoj izgleda nekaterim pre nagljen. Ne smemo pa pustiti iz vida, da telefonija v današnji strukturi naše proizvodnje oziroma naše realizacije predstavlja vrednost 40 do 45%.

Ta odnos se z ozirom na rastočo proizvodnjo drugih panog in eventualno z ozirom na zahtevo tržišča v prihodnjih letih lahko menja, vendar pa je danes in za bližnjo bodočnost razvojni volumen brez dvoma po-

Obisk predsednika Burme g. U Nuja

dan, kajti ne pozabimo, da se telefonija v naši državi še vedno nahaja na predzadnjem mestu v Evropi.

Kot uspeh našega tehničnega sektorja zaznamujemo tudi napore za kooperacijo z domačimi proizvodnimi podjetji, ker se to zelo pozitivno odraža tudi na naše komercialno poslovanje. To je predstavljalo pred nekaj leti — skoraj da — nepremostljive težkoče, danes pa, ko so podjetja, s katerimi sodelujemo, že toliko napredovala, postaja ta kooperacija možna in realna.

Kot važen uspeh beležimo nadalje tudi to, da nas takozvana „licencomanija“ ni zajela.

Problematika plasiranja dela in izdelkov našega tehničnega sektorja ni povsem enostavna. Zahteva kompleksno infiltracijo na tržišču pa tudi stalno sodelovanje s tehničnim sektorjem doma in s tehničnim sektorjem kupcev ob upoštevanju njihovih želja.

Po likvidaciji distribucijskega sistema smo bili nujno navezani na prodajne sposobnosti podjetij trgovske mreže iz naše stroke. Ker pa le-ta niso bila vedno sposobna uspešno vršiti to nalogo, niti plasiranja naših izdelkov, nismo z njimi dosegli željenih uspehov, razen z „Elektroopskrbo“, Zagreb, prek katere smo v zadnjih treh letih napravili promet v vrednosti nad 1 milijardo din.

Naše zastopniške odnose s podjetji trgovske mreže smo revidirali ter ustanovljamo svoje lastne trgovine. Ker obsega to poslovanje določene upravne in finančne težave, nismo z realizacijo te naše nujne zamisli napredovali tako, kot smo želeli. Osnovali smo v maju 1953 trgovino v Beogradu, v januarju 1955 trgovino na Reki, v aprilu 1956 trgovino v Skopju ter pričakujemo, da bomo te-

kom letošnjega poletja imeli možnost odpreti trgovino v Zagrebu. Naši trgovini v Novem Sadu in v Sarajevu sta še v perspektivi; trgovino v Ljubljani sicer že imamo, vendar smo se zaradi težav z lokali za naše servisne lokale omejili na razstavo naših proizvodov. Zaenkrat še nerešen problem pa predstavljajo pisarniški prostori naših predstavništev s priključenimi projektivnimi in servisnimi oddelki.

Posebno poglavje v plasiranju naših izdelkov predstavlja naša izvozna dejavnost. Z njo smo začeli leta 1952 v skromnem obsegu izvoza prvih kinoprojektorjev v Avstrijo. Čeprav se naš izvoz tudi danes še nahaja v prvi dobi svoje mladosti, ne moremo zanikati, da smo v preteklih dveh letih doživeli uspehe pa tudi neuspehe. Izvozili smo v zadnjih letih skupno v tisočih ameriških dolarjev:

1952	13
1953	163
1954	184
1955	216

prvi kvartal 1956 117

Pot izvoza, posebno naših industrijskih proizvodov iz panoge elektroindustrije — je dolgotrajna in trnjeva. Ne smemo pozabiti, da se moramo na mednarodnem trgu boriti s konkurenco najmočnejših in najmodernejših trustov, kar se kaže predvsem pri velikih državnih ali poldržavnih licitacijah, pri katerih je konkurenca prav posebno težka in brezobzirna. Med uspehe našega dosedanjega izvoza, ki varira v zadnjih letih med 10 in 15 odstotkov realizacije naše proizvodnje, štejemo plasiranje naših kinoprojektorjev v Turčiji, izvoz kinoprojektorjev preko Avstrije v Madžarsko in dalje,

Član Zveznega izvršnega sveta tov.
Aleksander Ranković

plasma naših proizvodov v Čile ter manjše prodaje ostalih naših proizvodov v Iran, Liban, Egipet, Saudsko Arabijo, Sirijo, Burmo in Brazilijo. Grenak in občuten neuspeh

pa smo doživeli v Egiptu, vendar pa kljub temu pričakujemo, da bomo v kratkem času imeli možnost pravilneje organizirati prodajo izdelkov na tem tržišču, ki je za nas vsekakor zelo interesantno.

Tudi v Turčijo v preteklem letu nismo mogli izvoziti v želenem obsegu, to pa iz eksogenih razlogov, predvsem zaradi neugodnega stanja turškega klirinškega salda in nepovoljnih posledic turške zunanje trgovinske politike.

Zunanje-trgovinsko poslovanje zahteva izkušnje, predvsem pa natančno tehnično dokumentacijo, tradicijo in medsebojna poznanstva. To so sicer nekomercialne kategorije, katere pa lahko premostimo le s trajno in žrtev polno borbo. Zavedati se moramo, da izvoz našega podjetja — globalno gledano — še ni prekoračil začetnega stanja. Smatramo pa, da moramo z vsemi razpoložljivimi sredstvi forsirati ta naš izvoz, ker nas borba z velikimi industrijskimi podjetji sorodne proizvodnje, ki so že uvedena, neprenehoma sili v to, da našo proizvodnjo moderniziramo, izboljšujemo, povenjamo itd., kar vse zelo koristno služi tudi dvigu kvalitete naših proizvodov, katere prodajamo na domačem trgu.

Vzgoja strokovnih kadrov

O vzgoji strokovnih kadrov za našo industrijo odnosno gospodarstvo je bilo že mnogo razpravljanih v raznih državnih uradih, gospodarskih in družbenih organizacijah, strokovnih združenjih, obrtnih zbornicah, raznih komisijah in v dnevnem tisku. Iz vseh razprav in analiz obdelanega materiala in dosedanjih izkušenj se je izkristaliziralo veliko vprašanj, ki so osnovnega pomena, če jih gledamo načelno s strani vzgoje strokovnih kadrov.

Tako ugotavljamo, da raznih vprašanj ne bo mogoče reševati kot celoto, ker naletimo tudi na takšna, ki niso odločilnega pomena pri vzgoji kadrov, n. pr.: vprašanje materialnega obstoja šole, finansiranja šole itd. V začetku se bomo morali omejiti le na najvažnejša vprašanja, predvsem v zvezi s šolanjem bodočih kvalificiranih delavcev in tehnikov za našo industrijo, čeprav bi se morali dotakniti tudi vprašanj splošnega pomena za vzgojo vseh vrst kadrov za naše gospodarstvo.

Iz gornjega izhajajo važna osnovna vprašanja, katera je nujno treba razmotriti. Najvažnejša bi bila:

1. kategorizacija delovnih kadrov, ki jih je potrebno šolati,

Iz dosedanjih izkušenj na tujem tržišču želimo navesti dve konstataciji, katere vedno in vedno zopet slišimo: naši proizvodi so boljši od naših prospektov in nepravilno je, da želimo prej žeti kot sejati. Ti dve konstataciji sta polni bridke resnice. Prospekti predstavljajo pri nas na splošno bolno točko, njihova izdelava v kvalitetah, kakor jih zahteva mednarodno tržišče, pa dela naši grafični industriji zaenkrat še velike težave.

Razumljivo je, da smo nestrpni in da želimo takojšen uspeh pri našem izvozu. Pri tem pa radi pozabljamo, da so se tudi večja in renomirana podjetja svetovnega volumena morala desetletja boriti, da so dosegla one uspehe, katerih plodove sedaj žanjejo.

Končno želim med uspehe uvrstiti tudi naše sodelovanje na različnih mednarodnih razstavah v tujini in doma. Pri tej priliki omenjam posebej naš paviljon na zagrebškem velesejmu, kjer od sejma do sejma vedno in dostojno prikazujemo naš razvoj in tehnični napredek. Posebno pa želim omeniti telekomunikacijsko razstavo v Ljubljani v novembru 1955, s katero smo se, po izjavi inozemcev, uvrstili med tovrstna podjetja evropskega pomena.

Franjo Brunskole

2. izdelava profilov za poedine kategorije strokovnih kadrov,

3. šolska izobrazba učenca,

4. širina šolanja strokovnih kadrov:

a) za priučene delavce,

b) za kvalificirane delavce,

c) za visokokvalificirane delavce,

d) za tehnike;

5. vprašanje sposobnega učiteljskega — predavateljskega kadra.

V proizvodnji imamo glede načina dela v glavnem dve vrsti proizvodnje in to:

a) proizvodnjo, ki zahteva individualno manuelno delo v vseh fazah delovnega postopka in

b) proizvodnjo, ki je razdeljena na poedine operacije in takšno mehanizacijo, ki skoraj popolnoma izključuje ročno delo.

Obe skrajni obliki proizvodnje zahtevata razne specifičnosti pri delu že zaradi vrste proizvodov. Če pa pogledamo, kdo opravlja ta dela, vidimo, da delata v glavnem dve vrsti kadrov, delavski in tehniški.

Delavci so razvrščeni v:

a) nekvalificirane delavce,

b) polkvalificirane delavce,

c) kvalificirane delavce in

d) visoko kvalificirane delavce.

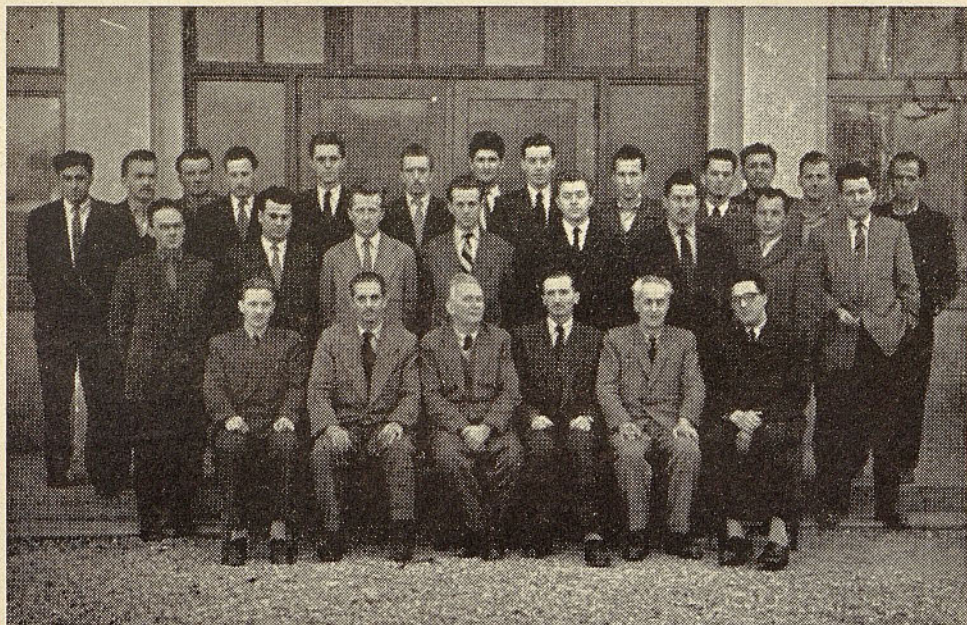
Nekvalificirani delavci so delavci, ki nimajo poklica in opravljajo dela, ki zaradi svoje enostavnosti ne zahtevajo nobenega priučevanja, specializacije ali prakse.

Polkvalificirani delavci so delavci, ki so usmerjeni v delo nekega poklica, ki že zahteva določeno priučevanje. To so dela ožje specializacije na določenih delovnih operacijah, ki ne zahtevajo večje iznajdljivosti pač pa spretnost.

Kvalificirani delavci so delavci, ki morajo imeti v sodobni industriji že mnogo strokovne spretnosti, a tudi ustrezno tehnično znanje v okviru svojega poklica. Imeti morajo toliko strokovno znanje, da prejeta dela izgotavljajo samostojno in da racionalno organizirajo delovna mesta.

Inženirji so najvišji tehnični kader v gospodarstvu. Njihovo delo je ustvarjalnega karakterja na področju njihove specializacije. Temeljito morajo poznati način proizvodnje, da morejo proizvodnjo gospodarsko čim uspešneje realizirati. Vešči morajo biti planiranja, konstruiranja, organizacije dela in zboljševanja proizvodnje.

Zgornje kategorije kvalificiranih delavcev in kategorije tehničnih kadrov so v današnjih pogojih dela nujne in potrebne. Moramo pa imeti pred očmi, da je merilo za določanje teh kategorij spremenljivo in da zavisi od družbenega razvoja in od notranjih razlik kategorij. Za vsako posamezno kategorijo pa je potrebna določena izobrazba, ki se po specifičnosti le-teh razlikuje. Javlja

Izpitna komisija
in kandidati
za visokokvalificirane
delavce

Visoko kvalificirani delavci so delavci, ki morajo poznati vsa dela v svojem poklicu na najvišji stopnji strokovnosti. Imeti morajo že širše teoretično znanje in tudi ustrezno tehnično kulturo, da lahko samostojno rešujejo manjše tehnične probleme, metode dela, gospodarno izkoriščajo stroje, priprave in orodja. Prav tako se od njih zahteva, da organizirajo in vodijo potrebne tehnološke procese v okviru svojega dela.

Proizvodnja v širšem smislu pa zahteva še tehnične kadre. Če tu ne upoštevamo administrativnih, komercialnih, finančnih in drugih strokovnih kadrov, so to tehnični kadri, tehniki in inženirji.

Tehniki so tisti strokovni kader v proizvodnji, ki organizira in izvede določene procese proizvodnje. Tehnik mora imeti potrebno strokovno znanje, ki mu omogoča samostojno delo pri konstruiranju, razvoju dela, kontrolo kvalitete, študij dela itd.

pa se problem, kako organizirati izučevanje kadrov, ki bi imelo možnost napredovati po zgornji lestvici.

Tukaj moramo poudariti dejstvo, da je ena najvidnejših slabosti v sistemu usposabljanja kadrov pomanjkanje profilov za posamezne kategorije. Ti profili so prilagojeni potrebam gospodarstva — industrije posameznih republik ali pa celo posameznih gospodarskih organizacij. Posledica tega so velike neskladnosti v zahtevah do profilov in dalje velike in bistvene razlike v učnih načrtih strokovnih šol tako za praktični in teoretični pouk in vsaka strokovna šola upravičeno trdi, da so njeni profili, učni načrti in programi pravilni, saj so prilagojeni tistim potrebam in tisti širini, ki jo zahteva industrija, gospodarstvo področja ali podjetja, kjer šola stoji.

Nestabilnost ali krčenje profilov in učnih načrtov lahko povzročita nevarnost za naše

gospodarstvo in sodobno industrijo. Delavci z nižjo strokovno izobrazbo ne bodo kos nalogam pri dviganju produktivnosti in kvaliteti dela. Če pa hočemo plasirati naše izdelke na zunanja tržišča, kjer sta znanost, tehnika in izkušnje na višji stopnji, potem moramo profile in učne načrte za naše strokovne kadre dvigniti na raven, ki take naloge in probleme obvlada.

Upošteva je gornja razglabljanja moramo pri urejanju profilov, učnih programov in določanju ustreznih strokovnih šol izhajati s stališča sodobne proizvodnje in upoštevati mnenje naše industrije ter izdelati profile, ki bodo veljali za določene vrste strokovnih kadrov in za določene vrste šol na širšem področju.

Zakon o obveznem osemletnem šolanju obvezuje državo, da nudi vsakemu posamezniku brezplačno osemletno šolanje, s katerim naj si pridobi ono minimalno splošno izobrazbo, ki je osnova za nadaljnje šolanje. Dosedanji uspehi v uvajanju obveznega šolanja dokazujejo, da bomo v bodočnosti imeli osemletke, ki bodo pripravljale učence za vpis v strokovne šole. Pričakovati smemo, da bo z dovršeno osemletko pridobljena predizobrazba ustrezna za nadaljnje šolanje.

Če se v nadaljnjem omejimo le na delavski, t. j. kvalificirani kader za našo industrijo, lahko trdimo, da je bil do danes vpis učencev v našo industrijsko šolo skoraj 100% z dovršeno osemletno šolo, odnosno nižjo gimnazijo. V večino teh šol se prijavlja večje število kandidatov kot jih šola lahko sprejme.

Industrijske šole so nov tip šole, ki je zrasel v prvih povojnih letih. Učenci industrijske šole imajo razen teoretičnega pouka tudi praktični pouk v šolskih delavnicah. Po organizacijski ureditvi naša industrijska šola ustreza svojemu namenu. V njej učenci dosežejo tako temeljito znanje, da jim je mogoče delo na širšem področju. Pouk se razvija sistematično pod strokovnim nadzorstvom. Teoretični in praktični pouk sta funkcijsko povezana in sestavljata učno celoto.

Mnenja so, da je slabost industrijskih šol v tem, da v šolskih delavnicah ni mogoče organizirati dela tako kot v industrijskih obratih, kjer so učenci v neposrednem stiku s proizvodnim procesom, kakor tudi, da zahtevajo preveč finančnih sredstev itd.

Učenje v gospodarstvu je tradicionalna oblika šolanja kvalificiranih delavcev. Vajenci delajo praktično neposredno v proizvodnji, dočim teoretični pouk obiskujejo v vajenskih šolah. V prvih povojnih letih so vključevali večje število učencev v gospodarske šole, vendar se število od leta 1951

dalje zmanjšuje, dočim se število učencev v industrijskih šolah ni spremenilo.

Lahko trdimo, da so absolventi industrijske šole pokazali lepe uspehe na svojih delovnih mestih v industriji. To potrjujejo tudi izpiti pred Okrajno izpitno komisijo, saj je 21 kandidatov ali prvih absolventov industrijske šole „Iskra“ opravilo 29. januarja t. l. izpite za visoko kvalificirane delavce z odličnim uspehom.

Na osnovi raznih mnenj in razprav sklepamo, da je potrebno gledati šolanje kvalificiranih delavcev iz širšega vidika. Zato bomo morali šolati kvalificirane delavce v šolah s praktičnim poukom, t. j. v industrijskih šolah, ki imajo vse potrebne osnove za vzgojo kadrov brez ozira na to, ali bodo ti kadri za industrijo ali obrt.

Tudi naša tovarna je takoj po vojni pristopila k vzgoji strokovnih kadrov zaradi naraščajočih potreb po delavcih, posebno kvalificiranih. To je zahteval tudi nagli razvoj industrije. Že sodobno usmerjen začetek industrijske proizvodnje je zahteval takšen tip šol, ki bo ustrezal tudi pričakovane mu razvoju tehnike. Na osnovi tega je tovarna „Iskra“ že leta 1945 ustanovila industrijsko šolo, ki je po treh letih obstoja usposobila za industrijo prve kvalificirane delavce. Od tedaj dalje, t. j. od leta 1948, je absolviralo to šolo naslednje število absolventov — kvalificiranih delavcev:

1948	24
1949	25
1950	58
1951	28
1952	70
1953	64
1954	54
1955	41

skupno torej 364 absolventov, od katerih je približno 66% zaposlenih v tovarni „Iskra“.

Iz tega sledi, da način vzgoje kadrov v industrijskih šolah izpopolnjuje vrzeli, ki jih je ustvarjal nagli razvoj industrije. Toda industrijska šola ne bi v popolnosti zadostila svoji nalogi, če bi vzgajala samo kvalificirane delavce. Tesno je povezana tudi s tečajji za teoretično usposabljanje visoko kvalificiranih delavcev oziroma priučenih delavcev v kvalificirane delavce. S to dopolnilno nalogo industrijska šola odigrava vlogo, kakršno pričakuje od nje industrija in družba.

To dopolnilno delo industrijska šola „Iskra“ že opravlja na splošno zadovoljstvo tovarne „Iskra“. Rezultati tega dela, t. j. uspehi v preteklih letih prirejenih tečajev so že vidni. V letošnjem letu smo organizirali tečaje za kvalificirane in visoko kva-

lificirane delavce. Na teh tečajih bodo tečajniki pridobili in obnovili potrebno teoretično znanje, kakršno zahteva in bo zahtevalo v bližnji bodočnosti njegovo delovno mesto.

Vprašamo se, kdo vse to zahteva?

Na to vprašanje ni težko odgovoriti. Družbeno upravljanje z gospodarskimi organizacijami zahteva določeno izobrazbo od vsakega člana kolektiva, ne oziraje se na stopnjo kvalifikacije ali na delovno mesto. Pred delavske svete kot najvišje organe upravljanja v podjetjih se postavljajo velike naloge, predvsem pa izgradnja in vzgoja človeka kot glavnega faktorja v proizvodnji, kajti nagli razvoj sodobne industrije, tehnološki procesi in družbeno-politični razvoj nam to narekuje in postavi pred dejstvo, da zahtevajo posamezna delovna mesta določeno znanje. Zato jih bodo morali zasesti delavci s takim znanjem, s katerim morejo zadostiti zahtevam delov-

nih mest. To ni majhno in lahko rešljivo vprašanje, ki ga bomo morali reševati, kakor tudi ne moremo trditi, da smo že na določeni zahtevani višini. Smo pa gotovo v pogledu vzgoje kadrov na pravi poti. To vprašanje še ni dokončno rešeno, ker zahteva obširnejših analiz tako s strani industrije, ki kader potrebuje, kakor s strani obstoječih komisij pri reformi šolstva.

Upajmo, da bo tudi to vprašanje kmalu dokončno rešeno. Tako bo še lažje nuditi in dvigati v industrijski proizvodnji priučenemu, kvalificiranemu ali visoko kvalificiranemu delavcu ustrezno strokovno ali teoretično znanje, kateri bo imel pravico in sposobnost prevzeti po kvalifikaciji določeno delovno mesto, kakršno zahteva razvoj industrije ali gospodarsko-politični razvoj družbenega upravljanja.

»ITES«

„ITES“ je kratica, sestavljena iz prvih črk „Iskre“, „Telekomunikacij“, Instituta za elektrovezve ter servisa. Podjetja „Iskra“ iz Kranja, „Telekomunikacije“ iz Pržanja pri Ljubljani ter Institut za elektrovezve v Ljubljani so se dogovorila, da bodo opravljala določene gospodarske posle skupno. To sodelovanje naj bo trajnejše in v večjem obsegu. Da bi to sodelovanje potekalo pravilno, je bil ustanovljen koordinacijski biro „ITES“, ki ima svoj izvršni odbor. Sestavljajo ga direktorji vseh treh podjetij in tajnik biroja. Svoje delo opravlja biro na različne načine. Na sejah izvršnega odbora se sprejemajo sklepi o poslih, ki jih je treba opraviti v imenu vseh treh podjetij oziroma, katera oseba ali kateri tovariši iz podjetij naj jih opravijo.

Na prvi pogled se bo zdela ta stvar prav zamotana in marsikomu nepotrebna. Podjetje ima dovolj svojih skrbi, čemu naj se ukvarja z neko skupno problematiko ali pa celo s problematiko drugega, čeprav sorodnega podjetja.

Da si bomo o namenu in pomenu takega sodelovanja na jasnem, je prav, če malo temeljiteje pogledamo problem sodelovanja med podjetji sploh. Preden pa bi lahko ta problem razčlenili, pogledajmo še malo nazaj. Večina naših podjetij je nastala šele po zadnji vojni. Le malo jih je, ki imajo za seboj daljšo zgodovino. Toda vsa podjetja so brez izjeme prešla ob osvoboditvi v družbeno lastnino, v kolikor so takrat že obstojala ali pa so bila ustanovljena iz družbenih sredstev. Vsa podjetja so bila v začetnem raz-

dobju pod neposredno kontrolo pristojnih ministrstev, uprav, direktij oziroma posameznih ljudskih odborov.

V dobi administrativnega planiranja podjetja praktično niso poznala posebne samostojnosti. S planom jim je bil predpisan njihov proizvodni program, dodeljena so jim bila investicijska sredstva in obratna sredstva, določeni so jim bili celo kupci proizvodov oziroma dobavitelji surovin ali polizdelkov. Praksa je pokazala, da je tako gospodarjenje togo, da vodi v vedno večjo birokracijo ter do pomanjkanja blaga na trgu. Skladno s tem spoznanjem so naši najvišji pristojni organi ukinili tak način gospodarjenja v podjetjih, ki so na podlagi ustreznih zakonitih določb prešla v upravo delovnih kolektivov. Brez dvoma je ta prehod upravljanja podjetij na delovne kolektive zmaga delovnega ljudstva. Toda tudi tukaj se je pokazalo, da zmaga še ni vse. Upravljanje podjetij je zelo zamotan posel, ki se ga morajo delovni kolektivi šele priučiti. To upravljanje pa je še toliko težje, ker ga delovni kolektivi ne izvršujejo samo v svojem interesu, ampak zlasti v interesu skupnosti, družbe. Kako uskladiti ta dva interesa, to je težko in zamotano vprašanje, ki je stalno na dnevnem redu v našem dnevnem in strokovnem časopisju. Seveda se o tem vprašanju kot celoti navadno ne govori, ampak se rešuje posamično, kakor se pokaže potreba.

V dobi administrativnega planiranja teh problemov ni bilo. Podjetja so več ali manj v redu prejela določene količine surovin

za predelavo ter so izdelala določeno količino polizdelkov in jih izročila onemu, ki ga je odredil plan. Podjetja so celo sama vnovčevala svoje račune tako, da je ves proces tekel več ali manj sam od sebe in avtomatsko. Ko pa je planska povezava odpadla, so podjetja ostala nekako osamljena. Družbeni plan je predvidel le proporce oziroma, kakor danes pravimo „instrumente“ za delitev dobička ter v glavnem kvote investicijskih sredstev, ki so bila podjetjem na razpolago. Veliko družbenih sredstev je bilo določenih za investicije in tako so imela podjetja dovolj naročil in tudi zaslužka. Tudi trg za široko potrošnjo je zahteval vedno več blaga, tako, da je le malo podjetij, ki bi morala prenehati delati zato, ker njihovih izdelkov ni nihče več kupoval. Toda vse to ni prineslo delovnemu človeku tega, kar si je želel, namreč več blaga in nižjih cen, kar bi pomenilo dvig njegovega standarda. Če hočemo doseči to izboljšanje, potem je treba še več proizvodov, ki pa morajo biti cenejši. Vprašanje pa je, če moremo ta cilj doseči in kako naj ga dosežemo.

Mislim, da je prav, če na to vprašanje odgovorim s primerom iz vojaške taktike. Če hočemo sovražnika premagati in izgnati iz dežele, je potrebno, da nastopimo v masi in sistematično. Majhne in razkropljene sile tega ne zmorejo. Če hočemo dvigniti standard, potem je treba skoncentrirati vse sile v to smer in jih povezati v sistematično delujoč stroj. Tudi kapitalistični podjetnik je storil tako, čeprav si pri tem ni prizadeval za dvig standarda svojih delavcev, ampak za dvig svojega dobička. Tako koncentracijo sil pa moremo v socialističnem družbenem redu doseči le s praktičnim sodelovanjem med podjetji.

Kaj je namen sodelovanja?

Predno odgovorim na to vprašanje, pogledjmo, kaj pomeni sodelovanje v proizvodnji sploh. Svoj veliki dvig dolguje moderna industrija različnim strojem in iznajdbam itd., toda v nič manjši meri tudi načelu delitve dela. Človek s svojimi telesnimi in umskimi sposobnostmi je, fizikalno gledano, najpopolnejši univerzalni stroj, ki ga lahko uporabljamo na primer za najrazličnejša oblikovanja materije, za sredstva prenašanja pa tudi za računski stroj itd. Toda dokler je ta „univerzalni“ stroj vse delo opravljal sam, je človek živel primitivno. Ko pa so si ljudje delo med seboj razdelili, ko se je človeštvo pričelo deliti na različne stanove (kmete, obrtnike, vojake itd.), se je storilnost tega „univerzalnega stroja“ — človeka dvignila, s tem pa se je dvignila tudi njegova osebna kultura in njegovo duševno življenje se je poglobilo. Ta razvoj je bil v začetku počasen, da, včasih komaj opazen,

danes pa gre skokoma naprej. In če pogledamo v zgodovino, vidimo, da je delitev dela vedno večja, da danes izginjajo „univerzalni stroji“ in da imamo opravka z vedno večjimi specializacijami, ljudmi — specialisti in s stroji — specialisti. Toda istočasno s tem „drobljenjem“ proizvodnje v vedno večjo specializacijo pa rastejo organizacije, ki skrbijo za to, da se ta specializacija z vedno novo delitvijo dela razvija organsko po določenem načrtu. Tako postaja ta vedno večja specializacija v proizvodnji obenem tudi velika organizirana udarna sila, ki daje pečat življenju modernega človeka in njegovi civilizaciji. Kdor zaostaja za tem tempom, tega življenjska raven se niža. Kdor je imel priliko opazovati ta način dela v tujini, bo to prav lahko razumel. Videl je namreč, da izdeluje človek, ki stvari niti ne pozna, najbolj zamotane stroje in to samo zato, ker izdelava samo majhen sestavni del ali pa kontrolira njegovo uporabnost na točno določen način z odrejenim orodjem.

Če pogledamo sedaj v naša podjetja, bomo ugotovili, da imamo sicer opravka z delitvijo dela, da imamo precej „specialistov“, tako strojev kot ljudi. Toda v primeri z inozemstvom pa je vsa ta delitev dela še vedno premajhna in zato je storilnost posameznika, zaposlenega v naši proizvodnji, prav tako prenizka. Človek ne more vsega, kar potrebuje, izdelati sam s svojimi rokami. Prav tako ne more vsaka tovarna izdelati vsega sama. Nujno je, da se delo deli tako med ljudmi kakor med podjetji vse do take mere, ki dopušča čimvečje število izdelkov s čim nižjimi stroški. Toda sredstva za to so omejena, zato je potrebno, da jih do kraja izkoristimo. To moremo doseči samo s sodelovanjem med podjetji. Če hočemo, da bo to sodelovanje prineslo zaželeni uspeh, mora biti organizirano in trajno. Zahteva po organizaciji sodelovanja pa terja določene organizacijske oblike. Toda vsaka organizacija, katere člani nimajo volje za sodelovanje, propade. Če hočemo, da bo sodelovanje med podjetji pripeljalo do zaželenega uspeha, je potrebno, da delovni kolektivi spoznajo njegov pomen in namen. Sodelovanje namreč ni samo sebi namen, ampak ga narekuje predvsem interes delovnega kolektiva in družbe kot celote. Zato je sodelovanje tista oblika upravljanja podjetij, ki zagotavlja pravilno varstvo interesov tako delovnega kolektiva kot družbe. Delovni kolektivi podjetij, ki bodo povezani z določeno organizacijsko obliko sodelovanja, ne bodo reševali samo svoje, ampak nujno tudi skupno problematiko drugih podjetij. Morda je to nekoliko težje razum-

ljiva stvar. Toda izkušnje vsakdanjega življenja potrjujejo to spoznanje. Če se člani družine razumejo in drug drugemu pomagajo, se vsem ponavadi dobro godi. Prepričan med sosedi pa je vsaj enega spravil na beraško palico, če se niso o pravem času spametovali.

Če vse to sedaj uporabimo na konkretnem primeru sodelovanja med „Iskro“, „Telekomunikacijami“ in Institutom za elektrozveze, bomo prav lahko našli razloge za tako tesno sodelovanje. Predvsem je možno v tem sodelovanju doseči določeno večjo racionalizacijo, tako v samem poslovanju kot tudi v proizvodnji, bodisi sestavnih delov ali polizdelkov ali celo končnih izdelkov. Doseči je mogoče tudi večjo delitev dela. Vse to pa vodi k večji storilnosti, ki nas more privedi do višje življenjske ravni. Seveda je jasno, da do takega sodelovanja ne more priti preko noči in na celi črti naenkrat. Tudi tu je treba postopati sistematično in previdno, vendar pa odločno. Pri vsem tem pa se je treba izogibati malenkosti in drobnjakarstva, ki vsako sodelovanje vsaj moti, če ne že ovira. Če bi pri delovnih kolektivih vladala prava volja, se bodo našle vedno nove možnosti za sodelovanje, kar vse bo v prid tako samim delovnim kolektivom kot naši družbi v celoti.

Kaj je „ITES“ v tem pogledu opravil doslej?

Ne glede na organizacijska vprašanja, ki so zahtevala veliko naporov in še danes niso rešena, je „ITES“ prevzel kontrolo nad skupno prodajalno na Reki. S tem je razbremenil „ISKRO“ v precejšnji meri. Dalje je biro koordiniral delo vseh treh podjetij na razstavah, od katerih je bila najpomemb-

nejša „Razstava radia in telekomunikacij“ v Ljubljani meseca novembra 1955. Ta razstava je pokazala, da so vsi trije delovni kolektivi sposobni izdelati telekomunikacijske naprave z visoko kvaliteto, kar je na vse obiskovalce brez izjeme napravilo globok vtis. Trenutno dela biro preko posebnih strokovnih komisij na izdelavi katalogov ter na standardizaciji sestavnih delov. Seveda rešuje biro tudi druga vprašanja, ki se pojavljajo pri vsakdanjem poslovanju. Vse to pa je premalo in bo treba storiti še več. Toda, da bo to mogoče storiti, so potrebni ustrezni predpisi. Prizadevamo se, da bi izšli in upamo, da bo to kmalu.

Ali bi ne bilo mogoče sodelovanje med navedenimi tremi podjetji tudi brez takega biroja?

Sodelovanje je na vsak način vsaj v načelu in teoretično možno. Toda dejstvo, da do takega sodelovanja vse do ustanovitve biroja ni prišlo kaže na potrebnost takega organizma. Kolikor več podpore bo dobil tak organizem od delovnih kolektivov samih, toliko bolj bo čutili tudi njegovo koordinacijsko vlogo, ki jo bo opravljal vedno in samo v interesu vseh treh delovnih kolektivov. Ta biro ni namreč neka stara direkcija iz dobe administrativnega planiranja, ampak je sestavni del vseh treh podjetij in obenem organizirana povezava med vsemi tremi delovnimi kolektivi. Ni dvoma, da ima ta organizem svoje slabosti in napake. Toda dobra volja nas vseh bo te napake odpravila in ustvarila iz biroja tisti organizem, ki ga vsi trije delovni kolektivi potrebujejo v boju za višjo storilnost in s tem tudi v boju za dvig življenjske ravni delovnega človeka.

Tone Jakopič

Sestav novega delavskega sveta za I. 1956

Volilna komisija za volitve delavskega sveta je na podlagi volilnih rezultatov izdala odločbo, da so bili v novi delavski svet iz-

voljeni na volitvah, dne 28. 3. 1956 sledeči tovariši in tovarišice:

Jože Benčič
Janez Bernard
Dina Ciglič
Janez Debelak
Danilo ing. Dolgan
Tone Dovjak
Jože Erlah
Štefan Fartek
Janko Fern
Pavle Golob
Franc Gorjanc

Alojz ing. Grčar
Ivo Gril
Leopold Grohar
Franc Hrovat, produk.
Franc Hrovat, sploš.
Franja Huth
Ivan Jalovec
Peter Jereb
Ivan Kavčič
Janez Kejžar
Jožica Kepic

Milan Kodek
Rado Kokalj
Franc Košir
Franc Kovač
Marjan Kristan
Mirko Križaj
Svetozar Krstič
Pavel Kryštufek
Anton Kump
Jože Kump
Lovro Kuster

Dušan Lozar
 Karlo Lipovec
 Franc Maček
 Vinko Marolt
 Stane Mihalič
 Marija Miklavčič
 Nedjo Miletič
 Leopold Mrak
 Paško Nikač
 Zore Novak
 Stojan Oblak
 Milan Ordinski
 Franc Orel
 Avgust Pečar
 Albin ing. Pelhan
 Štefan Pernar
 Anton Perš
 Miha Podgoršek

Vlado Pogačnik
 Jože Pokoren
 Mimi Posedelj
 Franc Potrata
 Štefka Povše
 Ivan Ravnahrib
 Jože Ravnik
 Milan Regovec
 Metod Rotar
 Anton Seljak
 Martina Slabe
 Marjan Slatnar
 Jože Snedic
 Anton Somrak
 Boris Stare
 Marjan Stare
 Ivan Stružnik

Konrad Šarabon
 Mateja ing. Smalc
 Silvester Šme
 Anton Štefe
 Franc Štrbenk
 Marija Štraus
 Marija Šumrada
 Justa Testen
 Lojze Tomazin
 Andrej Varel
 Jaka Vehovec
 Štefan Vidic
 Franc ing. Vršnak
 Janez Zajc
 Ivan Zupan
 Janez Žbogar
 Franc Žepič

Na prvem zasedanju DS, dne 11. aprila pa so bili izvoljeni v novi Upravni odbor:

Člani:
 Avgust Pečar
 Janez Bernard
 Anton Štefe
 Jože Benčič
 Franc Orel
 Janko Rehberger

Marija Štraus
 Mirko Križnar
 Danilo ing. Dolgan
 Pavel Kryštufek

Namestniki:
 Polde Gregorač
 Anton Štefe

Andrej Varl
 Milan Regovec
 Alojz Zavrl
 Tine Jurgele
 Martina Slabe
 Mateja ing. Smalc
 Pavel Golob
 Igor Slavec

Prvi sadelavci v „Iskei“ še danes na svojih mestih

Če si hočemo ustvariti celotno sliko napredka naše tovarne v 10 letih, se moramo seznaniti tudi s številkami, ki nam prikazujejo, kako je iz leta v leto naraščalo število zaposlenih ljudi. V naslednjem navajamo po letih:

Leto	Delavcev	Namešč.	Skupaj
1946	613	239	852
1947	686	261	947
1948	1.047	368	1.415
1949	1.340	353	1.693
1950	1.437	318	1.755
1951	1.484	279	1.763
1952	1.601	312	1.913
1953	1.860	346	2.206
1954	1.978	394	2.372
1955	2.158	393	2.551

Pri tem je zanimiva ugotovitev, kako je procentualno padalo število uslužbencev v primerjavi z delavci. Iz pregleda se razvidi,

da je bilo leta 1946 zaposlenih 613 delavcev in 239 uslužbencev ali 62% delavcev in 38% uslužbencev. To razmerje je pa postopoma padalo tako, da je bilo koncem leta 1955 zaposlenih 2158 delavcev in le 393 uslužbencev ali 81,9% delavcev proti 18,2% uslužbencem.

Vsekakor je zanimiva tudi ugotovitev, da je skozi 10 let zaposlenih v našem podjetju neprimerno več moških kot žensk. Danes je iz prvih dni Iskre zaposlenih še 98 delavcev in le 12 delavk ter 38 uslužbencev in le 15 uslužbenk, skupaj moških 136, žensk pa le 27. Teh 163 ljudi dela v podjetju večina že 10 let, nekateri pa celo 20–30 let. Od celotnega števila osebja tovarne jih je 2.388 ali 93,7% vstopilo v podjetje kasneje in le 6,7% je delavcev in uslužbencev iz prvih dni Iskre.

V zasluženi pokoj je medtem odšlo 74 delavcev in uslužbencev, od tega je 51 moških in 23 žensk.

Tekmovanje zimskih športnikov

K celotnemu proslavljanju 10 letnega jubileja naše tovarne bodo prispevali tudi športniki svoj delež. Športniki nočejo zaostajati, saj so do sedaj vedno igrali pomembno vlogo v življenju naše tovarne.

Obširen je njihov program. V njem je zajetih nešteto tekmovanj, v katerih bodo merili svoje moči člani našega delovnega kolektiva med seboj, prav tako pa tudi s člani drugih podjetij in ustanov. Zanimanje za te nastope naših športnikov je že sedaj ogromno. Izdelan je okvirni načrt različnih tekmovanj, v naslednjih dneh pa bo določen tudi njihov termin. V ta načrt so vključeni nastopi vseh športnih panog, v katerih se udeležujejo člani našega delovnega kolektiva od smučarjev, sankarjev, nogometašev, odbojkarjev, namizno-teniških igralcev do strelcev, šahistov in kegljačev. Da bi se dvignilo zanimanje za imenovana športna srečanja in da bi pridobili tudi na pestrosti posameznih srečanj, zato bomo poskrbeli za dovolj močne nasprotnike v posameznih disciplinah. S tem pa bodo prišli na račun tudi gledalci, kajti ničesar si bolj ne želijo, kot napetih tekem dveh enakovrednih nasprotnikov.

Naj navedem samo nekaj srečanj in nasprotnikov, s katerimi bodo imeli opravka naši tekmovalci. Nogometaši se bodo pomerili z izbrano reprezentanco mesta Kranja. Prav ta tekma bo nudila ljubiteljem nogometa mnogo športnega užitka in zanimivo je, da bodo v našem moštvu nastopili kar trije bratje iz Brezarjeve družine. Strelci so pripravili vrsto medsebojnih tekmovanj. Kegljači se bodo srečali s svojimi vrstniki iz tovarne Intex, odbojkaši bodo našli svojega nasprotnika v številnih medsebojnih srečanjih v moštvu tovarne „Sava“, šahisti pa v ekipi JLA. Namizno teniškim igralcem se bodo postavili po robu igralci srednje tehnične-tekstilne šole v Kranju.

Pri vsem tem načrtovanju bodočih srečanj pa bi kmalu odšli neopazno mimo nas trije nastopi naših zimskih športnikov. Sicer se marsikdo od nas še spominja, kako so „strašili“ in napovedovali svoj nastop že tam okrog novega leta in marsikdo se jim je čudil zaradi njihove prevelike vneme. Časovno je že dišalo po snegu, vendar je zgle-

dalo, kot da se je vse zarotilo proti njim in prav do februarja se je na njihovih čevljih nabiral prah. Zaradi tega je bilo število prijavljenih za tekmovanje manjše, kot smo pričakovali.

„Kje pa imate sneg?“ so dejali tisti, ki jim je smučanje deveta briga.

„Saj letos snega sploh ne bo!“ so zmajevali z glavo oni, ki so obupali nad letošnjo muhasto zimo.

„Da, da, tega so krivi atomi“, so modrovali vneti bralci časopisov in TT-jevih senzacionalnih člankov.

Kar nas je bilo navdušenih smučarjev, smo onemeli ob vseh teh prerokbah in pollaščalo se nas je malodušje, ki je že prehajalo v ravnodušnost. Nekega dne pa se je le zavrtinčilo nekaj belega v zraku in se spustilo na zemljo. Le počasi je postajala snežna odeja dovolj debela za naše „dilcarje“.

21. februar je bil določen za njihov nastop, za cilj pa so si izbrali pobočja Jošta. Snežne razmere so bile prav tiste dni za smučarsko prireditev zelo ugodne. Snega je bilo dovolj, manjkalo je le dobre trdne podlage. Namesto nje pa je bilo mnogo dobre volje in pridnih nog. Saj je bilo treba potlačiti in utrditi kot puh mehak sneg. Sedem jih je bilo, ki jim je bila poverjena ta težka naloga. Že v soboto zvečer je bila proga nared za vožnjo naslednjega dne. Tako vabljiva je bila, da so se fantje komaj zadržali, da se niso zapodili po njej. Jožeta in Janeza pa je le premagala skušnjava. Nekaj naglih in dolgih zavojev — pa sta bila v dolini. Nič zato, če sta morala še enkrat tlačiti sneg in se s kolena skoro dotikati nosa (severna stran Jošta je namreč silno strma)!

Noč se je spustila in prepustili smo ji progo. Se mraz bi moral opraviti svoje. Veseli, da je dobršen del naše naloge opravljen, smo se kaj radi podali domov. Kako se je prilegel vroč čaj in izdatna večerja! Kaj utrujenost, še plesali bi fantje, le deklet ni bilo.

V nedeljo zjutraj pa ni bilo ne konca ne kraja našemu presenečenju. Čez noč nam je namedlo toliko novega snega, da smo morali znova delati progo. Ko je bilo opravljeno tudi to, se je pa zares začelo. Tekmovalci so se zbrali in bilo jih je kar lepo šte-

valo. Od deklet pa se samo Mica in Slavka nista ustrašili strmine in rdeče ter modro označenih vratec na njej.

Takšnih vratec, ki so marsikomu prekrižala lepe račune in odvzele boljše mesto, je bilo nekaj manj kot trideset. Proga je bila po izjavah tekmovalcev precej „zasoljena“. Nekoliko kratka je bila, zato je moral vsak voziti dvakrat. Bilo je tudi nekaj padcev, zaprašilo se je, pa že je šlo naglo dalje. Že po prvi vožnji smo sklepali, da se bo z jeklenkami odpeljal v dolino Franci. Vendar so njegovo zmago ogrožali še Jože Andrejašič, Štefko Vidic in Jože Blažič. Tudi „stari“ Štružnik, Jaka in Štrukelj so pokazali, da še niso za staro šaro.

Ko so se spustili drugič po strmini, je zavladovalo med tekmovalci mrzlično in nape-to vzdušje. Kdo bo zdaj najboljši? Ali bo

3. Alojz Štrukelj 1 : 28,2

4. Ivan Štružnik 1 : 49,6

Med mlajšimi, ki jih je bilo 12, je bil vrstni red naslednji:

1. Jože Blažič 1 : 12,2

2. Jože Andrejašič 1 : 12,6

3. Štefko Vidic 1 : 21,2

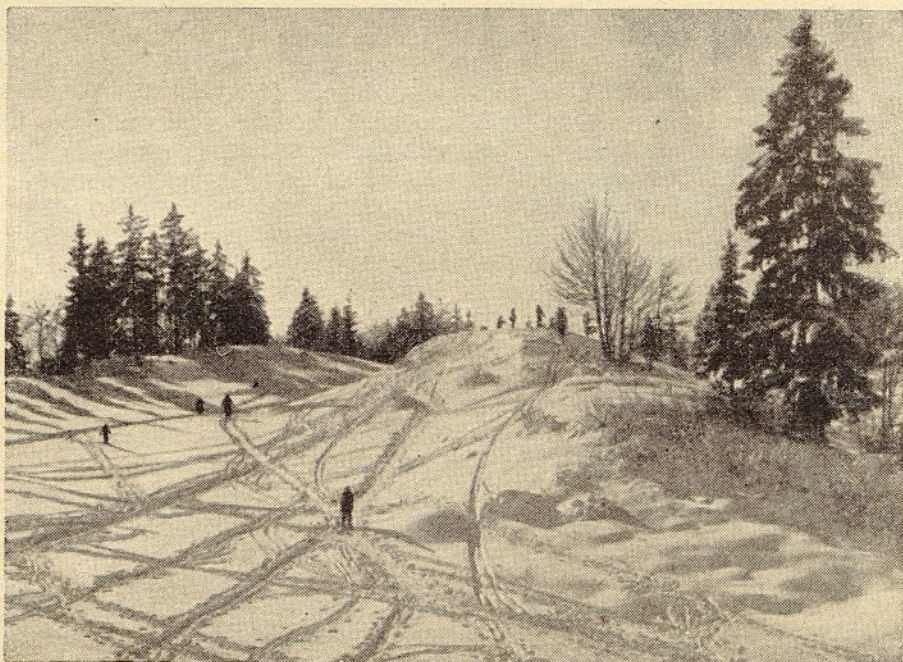
4. Janez Tušek 1 : 24

Pri ženskah, ki so bile zastopane samo po dveh predstavnicah, je bilo tako, kot smo pričakovali. Progo sta prevozili samo enkrat.

1. Marija Blažič 1 : 06,2

2. Slavka Kavčič 1 : 54

Razglasitev rezultatov je bila v domu na Joštu. Prvaki so prejeli iz rok predsednika sindikalne podružnice Iskre tov. Vehovca praktična darila in knjižna dela znanih domačih in tujih pisateljev.

Smučišča na Joštu

tudi zdaj Franci najhitrejši? In če pade? Štružnika je že spodneslo, Blažič in Tušek sta se „zafrenkljala“, pri tem pa so tekle dragocene sekunde. Stoparice na cilju so nezmotljivo delovale. Tovariši na cilju, ki so merili čas, so pozabili na mraz. Tudi njih se je polastila tekmovalna vnema. Franci je prevozil progo brez padca, spretno je krmaril okrog kolov in mojstrsko vladal svojim „dílcam“. Zdaj smo vedeli, da bodo jeklenke samo njegove.

Na cilju so se zvrstili starejši tekmovalci po naslednjem vrstnem redu. Od petnajstih je bil:

1. Franci Bajželj 1 : 08,77

2. Pavle Blažič 1 : 28,2

Obrazi tekmovalcev so žareli v veselem razpoloženju, saj je zunaj sijalo sonce in zasnežena polja so vabila. Še celo popoldne so odmevali razigrani glasovi smučarjev in šele bližajoči mrak jih je umiril.

Toda smučarji so si še želeli tekmovanj. Tudi na skakalnici so se hoteli pomeriti med seboj. Ta disciplina zahteva precejšnjo mero poguma in drznosti in prav zato se je na skakalnici zbralo le 9 tekmovalcev. Drugi nič manj tehten razlog za tako skopo udeležbo pa je tičal tudi v takratni redukciji električne energije, zaradi katere so mnogi ostali doma in za napovedano prireditev niso zvedeli. Kako škoda, da takrat Peter Križaj ni mogel pokazati gledalcem svojih

skokov. Tekmovanje si je ogledal le kot sodnik. Toda tudi s tem je mnogo pripomogel uspešnemu poteku tekmovanja. Našega „Finca“ Gašperja Kordeža poznamo kot dobrega tekača in državnega prvaka v klasični kombinaciji, zato smo vedeli, da nas ne bo razočaral. Da pa je Ivan Prosen v taki formi in da bo mnogim mladim prekrižal račune pa nismo pričakovali. Toda zgodilo se je proti pričakovanju; tudi skočil je najdlje.

Tako sta prvo in drugo mesto delila Ivan Prosen in Gašper Kordež s 165,5 točke. Najdaljši skok, ki so ga izmerili, je dosegel Ivan Prosen (26,5 m). Tretji je bil Stane Pogačnik s 149 točkami, četrti Zvone Mastnak (136,8 točk), peti pa Jaka Vehovec (136,2 točke).

Sankači so nastopili v nedeljo dopoldne. Tekmovali so na 2200 m dolgi progi s Šmarjetne gore. Slednja sicer odgovarja vsem zahtevam današnjih sankoških tekmovanj z izjemo zadnjih dveh serpentin. Vsa prirediteljev bi potekala mnogo bolj nemoteno, če bi ravno tisto dopoldne ne začelo na gosto snežiti, kar je onemogočalo dobro vid-

ljivost in večjo hitrost. Kljub temu pa poslabšanje vremena ni preprečilo, da se ne bi na startu javilo 25 sankočev in 7 sankočic.

Pri starejših sankočih je zmagal rutinirani Albin Horvat v času 5 minut. S tem je postavil najboljši čas dneva. Drugo mesto je zasedel Franc Sparovec v času 5:05, tretje pa Silvo Gril 5:24. Vse priznanje zasluži tov. Horvat, ki je že lani premagal vse svoje tekmece.

V skupini mlajših članov je dosegel najboljši čas Aci Oman 5:05 min., za njim se je uvrstil Jože Benčič 5:09 in Franc Pucelj

V ženski skupini je tesno zmagala Sonja Mokorel s časom 5:18 pred Marto Vidic 5:19 in Zlato Keržič 5:28.

Zmagovalci v vseh skupinah so prejeli spominska darila, ki naj jih še dolgo spominjajo na praznovanje 10-letnice naše tovarne, obenem pa naj jim bodo skromna oddolžitev za njihov trud, kajti zavedajmo se, da tudi v športu, kakor pri delu, brez naporov ni uspehov.

Bogdan Napokoj

Plodna delovanje šahovske sekcije „Iskra“

Sahisti našega kolektiva so se 7. marca t. l. zbrali na občnem zboru, kjer so pretresli svoje delo v teku enega leta, odkar so ustanovili lastno šahovsko sekcijo. Iz poročila predsednika smo videli, da so bili šahisti v lanskem letu zelo aktivni, kar se je izrazilo predvsem v mnogih kvalitetnih prireditvah.

Takoj po občnem zboru koncem 1954. leta je z njimi odigral simultanko internacionalni šahovski mojster Stojan Puc. Druga prirediteljev je bilo šahovsko medobratno tekmovanje v počastitev Dneva Republike 1954, v katerem si je moštvo nebotičnika priborilo predhodni pokal.

Šahovsko prvenstvo „ISKRE“ v počastitev 10-letnice tovarne																			
Št.	Ime	Kat.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Točk	%	Mesto
1	Alič Meho	IV	P	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	5	38,4	9/10.
2	Čopič Drago	II	1	R	1	1	1	0	1	1/2	1/2	1/2	1/2	0	1	1	9	69,2	2.
3	Koren Peter	IV	1	0	V	1	1	1	0	0	1/2	1/2	0	1	1	1/2	7 1/2	57,7	6.
4	Božič Franc	IV	0	0	0	E	0	1	1	1/2	0	0	0	0	0	0	2 1/2	19,2	14.
5	Konc Jože	IV	0	0	0	1	N	1	1/2	0	0	0	1/2	0	0	1	4	30	12.
6	Gril Ivo	IV	0	1	0	0	0	S	1	1/2	0	1	1	1/2	1	1	7	54	7-8.
7	Leban Marjan	IV	0	0	1	0	1/2	0	T	1/2	0	0	0	1/2	0	1/2	3	23	13.
8	Mezek Lojze	IV	0	1/2	1	1/2	1	1/2	1/2	V	0	0	1	1/2	1	1/2	7	54	7-8.
9	Sagadin Adolf	II	1	1/2	1/2	1	1	1	1	1	0	1/2	1	1	1	1	11 1/2	88,4	1.
10	Hiti Ivan	IV	1	1/2	1/2	1	1	0	1	1	1/2	1	0	1/2	1	1/2	8 1/2	65,4	3-4.
11	Mršek Stane	III	1	1/2	1	1	1/2	0	1	0	0	1	S	1	1	1/2	8 1/2	65,4	3-4.
12	Krivec Franc	IV	1	1	0	1	1	1/2	1/2	1/2	0	1/2	0	R	1	1	8	61	5.
13	Hladnik Bogo	IV	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	R	1/2	4 1/2	34,6	11.
14	Zavrl Janez	IV	1	0	1/2	1	0	0	1/2	1/2	0	1/2	1/2	0	1/2	E	5	38,4	9-10.

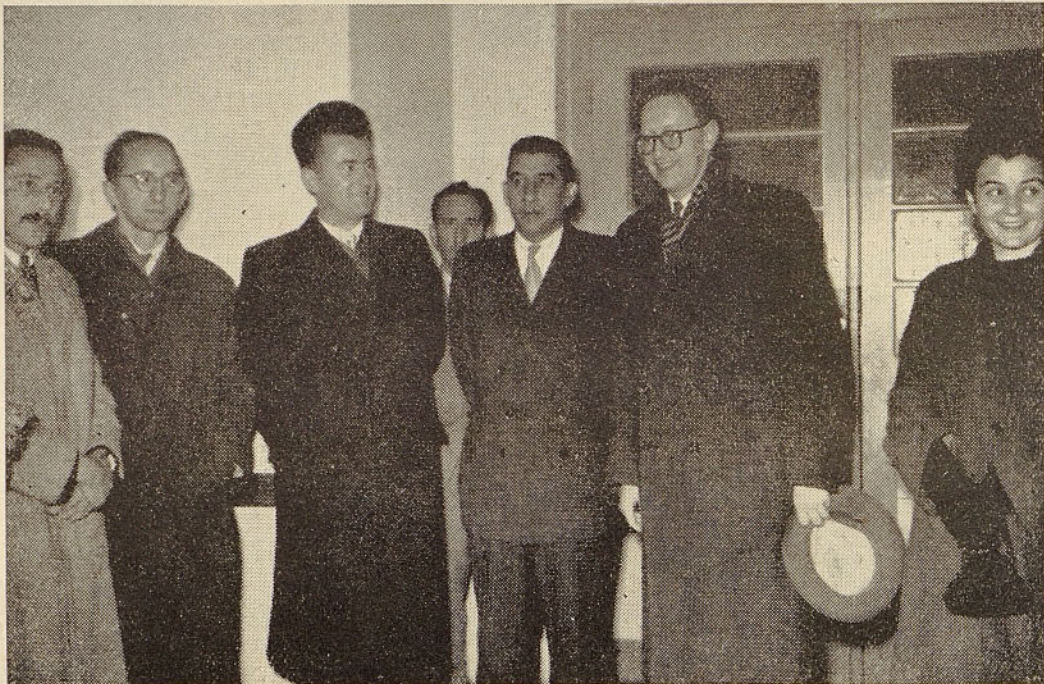
V decembru 1954 ter v januarju in februarju 1955 so odigrali brzopotezne turnirje za prvenstvo sekcije. Redni mesečni brzo-turnirji so nadalje izostali, ker jih je prirejalo matično SD Kranj in katerih so se šahisti Iskre množično udeleževali.

Spomladi leta 1955 je moštvo Iskre igralo na polfinalnem moštvenem turnirju na Gorenjskem in se je poleg Železarne Jesenice plasiralo v finale Slovenije. Konec marca

častitev Dneva Republike, ki je bilo v novembru. Tekmovalo je 5 moštev s po šest člani. Tekmovanju se je pridružilo tudi moštvo naše industrijske šole, ki je z zanesljivo igro zmagalo in osvojilo prehodni pokal pred moštvom produkcije.

Na sam Dan Republike so šahisti praznovali pomembno slavje. Simultanko na 30 deskah je z uspehom odigral sovjetski velemojster Bondarevski. S svojo navzočnostjo

Šahovski velemojstri v Iskri
Od leve proti desni:
Mednarodni mojster Stojan Puc, sekretar SZ Slovenije Ernest Kapus, predsednik DS Iskre Alojz Rajgelj, velemojster SZ Smislov in državna prvakinja Lazarevičeva

se je sekcija Iskre udeležila šahovskega prvenstva Slovenije na Pohorju. Ni bilo pričakovati uspehov, saj je moštvo nastopilo v zelo oslABLJENI postavi, do takrat pa tudi niso imeli igralcev razporejenih po moči. Končno je našim udeležencem manjkalo tudi turnirske rutine, ki je nujno potrebna za taka srečanja.

V maju so povabili na prijateljski dvoboj šahovsko sekcijo „Litostroja“, a konec julija so imeli povratno srečanje z istim moštvom v Ljubljani na 32 deskah, katerega so sicer izgubili, vsem pa je ostalo v spominu gostoljubje šahistov Litostroja, ki lahko krasi le šahiste — borce kremenitih značajev. Priporočati je, da srečanja šahovske sekcije Iskre in Litostroja ostanejo tradicionalna in kot takšna prispevajo k zblizjevanju delovnih ljudi obeh kolektivov.

V poletnih mesecih preteklega leta je dejavnost sekcije ponehala, kar je razumljivo spričo letnih dopustov, šolskih počitnic in lepega poletja, ki je predvsem našo mladino vabilo k drugim športom.

V oktobru so začeli s pripravami za tradicionalno medobratno tekmovanje v po-

pa je še počastil to prireditev sovjetski velemojster Smislov, ki je kandidat za našov svetovnega šahovskega prvaka. Ob tej priliki so naši šahisti v svoji sredi pozdravili tudi državno prvakinjo v šahu Lazarevičev in internacionalnega šahovskega mojstra Stojana Puca. Vsi ti velikani šahovske igre so dali priznanje šahistom Iskre in pohvalili njihova prizadevanja pritegniti k šahu čimveč mladine in jo s tem odtegniti škodljivim vplivom.

V februarju letos so pričeli igrati turnir za prvenstvo posameznikov Iskre. Sodelovali so kategorizirani igralci. S svojo zanesljivo igro si je zagotovil prvo mesto na tem turnirju nadarjeni mladinec Adolf Sagadin nekaterim četrto-kategornikom pa bo mogoče doseči tretjo kategorijo. Razpored igralcev ob koncu turnirja je dal tudi ranglestvico po moči, česar doslej niso imeli.

Poleg vseh navedenih prireditev pa je industrijska šola Iskre v decembru osvojila tudi prehodni pokal v tekmovanju med vsemi strokovnimi šolami na Gorenjskem in z

uspehom odigrala množični dvoboj z ekipo kranjskega garnizona JLA.

Članstvo sekcije Iskra se je množično udeleževalo vseh prireditev matičnega ŠD Kranj.

Predsednik sekcije je v svojem poročilu nakazal nove naloge, predvsem pa pomnožitev članstva, doseči čim večjo aktivnost, kot najosnovnejšo nalogo pa povečati članstvo z mladino. Zahvalil se je izvršnemu odboru sindikata za vso, predvsem gmotno pomoč. Dejal je, da je tudi povezava s ŠD Kranj bila dobra in izrekel zahvalo prvo-

katégorniku Karlu Misjaku, ki je s svojimi bogatimi izkušnjami bil sekciji Iskre v pomoč. Po izvolitvi novega vodstva sekcije s predsednikom tov. Bogotom Hladnikom na čelu so zaključili občni zbor, nakar so nadaljevali z rednim kolom šahovskega prvenstva Iskre.

Sahistom Iskre želimo mnogo uspehov v nadaljnjem delu, predvsem pa v stremljenju, da v to plemenito družabno igro vključijo čimveč naše delavske mladine.

Člani kolektiva, ki so sodelovali v tekstilni stavki leta 1936

Od leve proti desni sedijo: Alojzija Mlakar, Pavla Kosmač, Marija Erbežnik, Ivana Štular, Francka Zorman, Leopoldina Demšar, Ivanka Čufar

V prvi vrsti stojijo: Janko Bertonceľ, Marija Bakovnik, Viktor Križnar, Ciril Gašperin, Jože Jenko, Evgen Benedik, Valentina Kočar, Vida Pušar, Viktor Langerholz, Hijacint Šolar V drugi vrsti: Janez Hafner, Valentin Hafner, Jože Jenko, Vinko Hafner, Ivan Česen, Jože Lukanc, Anton Mrkun, Jože Kokalj

V tretji vrsti: Marjan Stare, Stanko Kone, Vinko Žibert, Jože Volf, Viktor Talar, Franc Zalaznik, Hinko Novak V četrti vrsti: Marjan Novak, Anton Šimžar, Franc Kopač, Franc Fabjan, Viktor Štupnikar, Anton Hafner, Peter Štibelj, Zora Čufar

Naša proslava v Vrbi

Vsi članki v tej številki govore več ali manj velikih uspehov naše Iskre, o uspehih, ki so jih izbojevali požrtvovalni člani našega kolektiva. Tažo je tudi prav.

Jaz pa bi rad povedal nekaj povsem drugega. Ne bom navajal števil in ne bom dal nobenih prognoz. Ponovno bi le rad oživel našo pot v Vrbo koncem februarja letos, ko smo se poklonili spominu največjega genija, kar jih je rodila slovenska mati — dr. Francetu Prešernu.

Edinstvena je bila zamisel tov. Bena Dežmana, da bi naša sindikalna podružnica organizirala za 10-letnico obstoja Iskre ogled Prešernove rojstne hiše v Vrbi, obenem pa naj bi imeli proslavo v Breznici v počastitev spomina obletnice smrti velikega pesnika.

Izvršni odbor se je s to idejo strinjal in ko je tudi Upravni odbor podjetja odobril avtobuse in kamion za prevoz ljudi in materiala, je zamisel dobila materialno osnovo. Za samo vsebino izleta pa je poskrbel tov. Dežman, ki pri organizaciji našega izleta in proslave ni štedil ne truda in ne časa.

V nedeljo, 26. februarja, se nas je tri avtobuse Iskrašev odpeljalo na Gorenjsko, k podnožju mogočnega Stola, da bi videli hišo, v kateri je naš France ugledal luč sveta, zibko, kjer je ležal, peč, po kateri je plezal, se v zimskih, mrzlih dneh grel, kjer se je smejal in jokal, bil srečen in nesrečen. Avtobusi so vsi naenkrat pripeljali do Vrbe, mi pa smo izstopili in se napotili k pesnikovi rojstni hiši. Nemalo smo bili presenečeni nad sprejemom v vasi: postavljeni so bili mlaji, rojstna hiša svečano okrašena, na transparentu pa je bilo zapisano: „Prisrčno pozdravljeni vsi ljubitelji Prešerna“, predsednik SZDL Vrbe nam je zaželel dobrodošlico in ko je končala pionirka pesem o Prešernu, nas je povabil v hišo. V veži so nam fantje in dekleta v narodnih nošah po starem običaju ponudili domač kruh in šilce žganega in nato razkazali hišo.

Z mešanimi občutki smo stali sredi teh preprostih zidov, gledali iste omarice, mizo in stole, kot jih je gledal mali France, kuhinja, kjer je njegova ljubeča mati kuhala, ropotala z burkljami, vsajala kruh v peč

in pripravljala malico za malega sinčka, ko je prvič odhajal v širni svet — v Ribnico v šolo. Kako bridkosti in trpljenja polno pot je nastopil mali France, ko se je po slovesu napotil po ozkih stopnicah v širni svet...

Po istih stopnicah smo tudi mi odšli, da bi videli cerkvico sv. Marka, ki je poleg tega, da jo veže spomin na dr. Franceta Prešerna, tudi zgodovinski spomenik, saj je bila zgrajena v 14. ali 15. stoletju in je ena najstarejših cerkvic na Slovenskem. Freske, ki so jih prav tiste dni restavriral, nam je iz prijaznosti tolmačil tov. Sajovic iz Kranja.

Na sredi poti proti Breznici, ko se človek ozre proti Vrbi, vidi, kako se ta mala vasica s svojimi hišami in hišicami, gospodarskimi poslopji in kozolci s cerkvico in topoli na gričku skladno zliva s čudovito naravo, ki jo obdaja. Podzavestno se ti vsili prepričanje, da je le v takem okolju mogel zrasti velik slovenskega naroda, naš največji pesnik — dr. France Prešeren.

Proslava, ki smo jo nato gledali v kulturnem domu v Breznici, nam je v odlomkih prikazala najvažnejše trenutke njegovega življenja od srečanja z baronom Žiga Zoisom, Valentinom Vodnikom, pa do smrti Matije Čopa in Andreja Smoleta, mimo nesrečne ljubezni do Primicove Julije, do Ane Jelovškove, matere njegovih otrok.

Ansambel Prešernovega gledališča iz Kranja je naštudiral in na dostojni umetniški višini prikazal te odlomke, prehode med prizori so izpopolnili naši pevci in recitatorji, vse pa je zelo smiselno, z živo besedo povezal tov. Dežman, ki je celotno proslavo obdelal in pripravil za izvedbo; vmesne glasbene vložke je izvajal orkester pod vodstvom tov. Viktorja Fabianija.

Domačini, ki so z nami vred ogledali proslavo, so bili močno ginjeni, saj jim na tako originalen način še ni bilo prikazano življenje njihovega rojaka — Ribčevega Franceta.

Prepričan sem, da je Izvršni odbor in z njim sindikalna podružnica, z organizacijo originalne proslave, v počastitev 10 letnice Iskre, opravila koristno in plemenito delo. Vsem pa, ki ste na kakršen-koli način pripomogli za uspešno izvedbo, iskrena hvala za prelepo doživetje.

K delavskemu prazniku -

1. MAJU

čestita

vsemu delavnemu kolektivu

in

čitateljem glasila

DELAVSKI SVET
IN UPRAVNI ODBOR

